



# వీరాబాయి



గ్రంథకర్త :

వండిత ఈ. భావ్యకాచార్యులు,  
రిటైర్డ్ క్రథావాంశ్రోపాధ్యాయులు,  
హిందూ హైస్కూలు, రిటైర్డ్ స్కూజి, తువరాను



ది మోడరన్ పబ్లిషర్స్, (రిజిస్టర్డ్)

తెనాలి :: బెజవాడ

1947

సర్వస్వామ్యసంకలితము]

[మొ. రు. 1-4-0



# వీ రా బా యి

గ్రంథకర్త:

పండిత ఈ. భావ్యకాచార్యులు,  
రిటైర్డ్ ప్రభావంశ్రోపాధ్యాయులు,  
హిందూ మైన్యులు, తిరువల్లిక్కేణి, తుదరాను

ది మోడరన్ పబ్లిషర్స్ (రిజిస్టర్డ్)

తెనాలి :: బెజవాడ

1947



---

---

• శ్రీ దవర్ ప్రెస్, తెనాలి. డి 28-10-47. కా. 300 కో. కా. జి

---

---

## PAPER OPINION.

### VEERABHAI

A historical novel. By E. Bhashyakacharyulu, Chief Telugu Pandit, Hindu High School, Triplicane, Madras. Printed at the P. N. Press, Tirupati. Price, Re. 1.

Many points of historical importance in the reigns of Udayasimha of Chitodu in Rajaputana and Akbar, the great Moghul Emperor, are noted in the novel. The valour and diplomatic rule of Veerabhai are beyond all description. Her message to Akbar shares all the traits of skilled statesmanship. Her tactful speech, now as a piece of advice and now as a command to her husband to go to fight, is very impressive and inspiring. In spite of her bitter rivalry with Akbar who imprisoned her husband and put her to ceaseless troubles she generously pardons him and allows him to go unarmed, when he craves for peace falling a victim into the hands of Sarojini who was about to kill him, thus observing the strict rule of Rajadharma-forgiveness. The Grithastasrama rules are clearly set forth in the speeches of the King and the Queen on the occasion of the wedding celebration of Ballabhanu with Sarojini.

This book illustrates various morals from the Sastras. In writing this book the author displays his deep knowledge of history, natural science, economics and philosophy. There can be no doubt in saying that the learned author has, by this book made a distinct contribution to Telugu fiction.

6-2-1929.

Hindu.

# విషయ సూచిక

విషయము.

పుట.

1. ఒక ఛీరు	...	...	1
2. చితోడు దుర్గము	...	...	7
3. అగ్రా నోట	...	...	17
4. మృగయా మూత	...	...	24
5. అద్భుతజ్యోతిషము	...	...	30
6. రాజ్యవిచారణ	...	...	38
7. ధైర్యము	...	...	45
8. డిలీనగరము	...	...	50
9. అశ్వరు దర్బారు	...	...	57
10. అఘటితి ఘటనము	...	...	66
11. రాణాగారి యాస్థానము	...	...	78
12. సమగ్రమణము	...	...	87
13. పరిస్పరసమ్మేళనము	...	...	108
14. దుస్వప్నము	...	...	110
15. యధము	...	...	121
16. అశ్వగుని పరాభవము	...	...	125
17. పరిమార్థ పరిజ్ఞానము	...	...	139
18. కల్యాణము	...	...	155

తీర్థము

# వీరబాయి

మొదటి ప్రకరణము

ఒక పక్షిరు

చిన్నచీరలు తెల్లవలగమ్మి భయము గలిగించుచుండెను. ఎట్టయెదుటఁగన్పట్టు నట్టిగుట్టలైనను జిట్టిపుట్టలుగఁదోచుచుండెను. అనాఁడుశిష్టవక్షద్వాదశియగుటచేఁ జంద్రుఁడస్తమించియుంట నిజనాథుని యవసానమునకుఁ గుండి తేజోహీనములగు తారకలు పిసిసిగొట్టుచేతి సొమ్ముపలె, నుండియు నువయోగశూన్యము లగుచుండెను. నల్గడల నిశ్శబ్దముగ నుండు నాసమయము నగరాధిదేవతా నిదాసమయమునఁదోచుచుండెను. రాజవీధులందక్కఁదక్కిన నందు గొందుల స్తంభదీపములు లేము నావట్టి లంఘకారమున కావాసభూములై యొప్పుచుండెను. రాజభటరక్షితములయ్యు నట్టి నందు గొందు లాసమయమున ధైర్యవంతులకే కాని యన్యులకు సంచారయోగ్యములుగఁకుండెను. అయ్యవిగొన్ని యెడల నించుక విశాలముగ నుండినను జాలవఱ కిరుకుగనే యుండెను. నాగరకపరిపూర్ణమగు నగరమధ్యమునను నట్టి నందుగొందులుండుట యెంతయునాశ్చర్యము గలిగించుచుండెను.

అతరుణమున ఢిల్లీనగరమునందలి యొక సందుదారిని ఫిరోక్కుఁ దరుగుచుండెను. అతనియంగములు ముడుతలు వడక మాంసములైయుంట నాతఁడు వృద్ధుడగునని యేరును గనిపెట్టఁ జాలవట్లుండెను. దారినేఁగునాతఁ డీతరునఁ దలపోయ సాగెను.

“ఔరా ! వీనిదుండగ మంతకంత కళివృద్ధమగు చున్నదే ! ఇందులకుం దగుప్రతికారమెట్టిదగును ? ఇట్టివాఁడు నొక సావ్యభాముఁడే ! రాజపుత్రుల వాఁడికోలలచవిఁ జూచి యెఱుఁగఁడు కాఁజోలు ! ఒకఁడ౯రాజపుత్రులు దనకులొంగి యుండినంతన రాజపుత్రుల శౌర్యాగ్నియడఁగంటెనని తలఁచు చున్నాఁడు. కఠిగల్గినపుడది వజ్వఁగిల్లుననుట దెలియకున్నాఁడు. సిసోదియావంశ మెప్పుడేమిం దన్నుమింగఁ జాలునంటిటి బలము గలదనుట మఱచెఁగాఁజోలు ! ‘సారోజపుర్న్’ అనునుత్సవ మున నాఁడువేసమున లోనికి వచ్చి ప్రాణములు గోలుపోవ నుండునపుడు, శరణ గతుడగుటచే బ్రదికివచ్చిన దొక రాజ పుత్రకాంతకడనేకదా ! ఇంతలో నదియంగియునువిస్మరించినే ! కలిమింగన్నులు గానకున్నాఁడు-కానీ. చూతము. రక్షకుఁ డగు నా పృథ్వీరాయలుండ వీనిప్రయత్న మించుకయుసఫలము గానేరదు.

అహ ! ఏమి యాతనిసామర్థ్యము ! నాయజ్ఞగ్ర త్తచేనెట్టి లోటును బాటిలకుఁ దులాగున ముసల్యానుఁకుందగు నుడువులఁ గుట్టించి నాచేఁ దొడిగించెను. ఈ వేసములోఁడ నేనింటి కేఁగఁగ నాచిన్నకట్టఁ డింటిలోనికిరానీకుండెను. ఇంతలో నా

బాలునివలుకులు వినుచుండిన వానితిల్లి ద్వారముకడ కరు దెంచి 'ఏమి యీ యన్యాయము ! మాసల్కాను లిట్లురాజ పుత్తుల గృహములలోనికి రాగడగటపాడియా !' యనెను. నేను 'బ్రేయనీ! నీవునన్నింకను బోల్పుకొన లేకుంటివిగా !' యన నాయలుకుమగుర్తించి లోనికి రప్పించు కొని 'నాథా ! నాయజ్ఞానకృతమగు సపరాధమును క్షమింప వేడెద' ననెను. ఆలాగున నిరంతర పరిచయమున్న వారిచే సైతముగుర్తించ రాని నన్నయ్య లేలాగునఁ బోల్పుగలరు ?"

అనితలఁచుచు నాతఁడు వెళ్లుచుండ నింతలో నుదఃకాల మాసన్నమాయెను. దిక్కుతెల్లడలఁ దెల్లవాఱఁ జొచ్చెను. ఇంతకుము నెటుఁజూచిన నేకమైకాన్నించు నిమ్మహావవంచ మిప్పుడు నిమ్మాన్నతమై కానవచ్చెను. కాటుక పిట్టలు గుమ్మ గూడి, యాగృజనులార ! అజ్ఞానమునఁ గల్గిన యాన్నిదనుండి మేల్కొని కులోచిత కార్యములఁజేయుఁ దొడగుఁడని తెలి పెడివోయనఁ గూతునాగెను. కాకలోకము, లనుదినమును బలియొనఁగు నార్యులకు పుభము గల్గుఁగాకయని యాడుచుండు లాగున శబ్దించుచుండెను. కుక్కుటవాలు, గూర్కు సెందుట యుదయకాలమున యుక్తముకాదనిమేలుకొలువనువక్రమించు చు సంభ్రమపశమునఁ బ్రభుఃపర్ణము మాత్రముచ్చరించు చున్నవోయనఁ 'గూ, కూ' యని ధ్వనిసేయుచుండెను. భృంగములు, మిత్రునిఁ గోలుబోయియు వికాసహీనములుగాని, యీకువలయును లనుండఁడగదని వీచుచున్నవోయన నందుండి బయలు వెడిలుచుండెను. ఆర్యులొనర్చిన నన్య లొనర్చినను

దైవప్రార్థన మొక్కటే యర్థముగలది. కావుననది తెలిసికొనక వ్యర్థముగఁ గలహించుట యెంతయు ననుచిత మని తెల్పు లాగున నార్యులను ప్రభాతవరస ధ్యానములును బెఱవారి ప్రార్థనా రవములు నాకసమున నేకీభవించి యోంకార నాదముఁ బోలె గోచరించుచుండెను.

అప్పుడీ బాటసారి యా యుషఃకాల కీర్తనాశ్రములు దనపై సోచుటచే నించుక యధ్వగమన పరిక్రాంతి లభించుటచే నుత్సాహవంతుడై.

“అహా ! ఉషఃకాలవాతము లెంతనుభవ్యమగును! లేయెల్లఁ గూర్చు-లేమిఁ గుందుచుందు వాకివ్వదు వేయిగుఱ్ఱముల మించునట్టి వేగము నుత్సాహమును గల్గెను. సగరము నందలి బనులు పవలెల్లి నాతప బాధకొర్వలేక శ్రమపడుచును లేయిఁగూడ పలయునంత గాలిలేమిఁ గుందుచు, నీ చల్లనిగాలి తాచుటచేఁగదా నుభవిద్రఁజెందు చున్నవారు! కాళిదాసునకు మత్రిభమ గల్గియుండనోవు నని లెలఁచుచున్నాడను లేచిచోఁ దనకాకుంతల నాటకమున “ దీవసాః ప్రారంభ రమణీయా” యనుటకుమాటు “దీవసాః పరిణామ రమణీయా” యని నుడివి యుండునే! నిన్నటి సాయంసమయమున నుండియు నింతపఱకుఁ బ్రయాణ నన్నాహముతోడన కాలము గడచెను. ఇంచుక నేపైన నిడురించినవాడను గాను. దీన బడలియేకదా యింత నేపయ్య నీవ్వల్పు దూరమే వచ్చియున్నాను! ఇంకఁకతిత్వరిత గతి నరుగఁ గలను.

ఓహా! అమరసింహుని తెలివి నేనుని కొనియాడగలను. ఎంతయు లోకానుభవము గల్గియుండుటఁ బట్టియే తన విఘంటువున జగత్ప్రాణనామ మీవాడువున కిడి యున్నాఁడు. జగతినిమానవుల మనుగడ కన్నోదక వాయువులు ముఖ్య ముఖ్యతర ముఖ్యతమము లగుచున్నవి. దీననే దీని కావిధాత సదాగతిత్వ మేర్పఁచెనని తలఁతును.”

అనితనతోఁ దాననుకొను చుఁబోవుచుండెను. అంతఁ బ్రాచీముఖమున నిడిన కుంకుమచుక్కయోయన బాలసూర్యుఁ డుదయించెను. దోషాకరుఁడగు రాజును బాటఁగదోలి విజయి యయిన యినుని పతాకములభాతి నున్నత స్థలి నెల్లెడల నెఱ్ఱిని యకుణ దీధితులు నెఱముకొనియేను. లేతయెండ లాకనమున నలువలంకులఁ బ్రసరింపఁదొడంగెను. ఎల్లెడలను స్వర్ణపురీ రానిరాయనులాగునగోచరించుచుండెను. వసుల మేఘకొఱకు గొల్లలు బహుభులకుఁదోలుకొని పోవుచుండఁగేవులునెటునటుఁ బాటుచుఁజెలఁగ, నవలోకనపథావీరములగు తర్లకముల పెను కుచు ధేనువు లరుగుచుండెను. ఆతివబాధకు నెఱచిచె న్నెరఁదమ వనులు దీర్పుకొనిరాఁదలచి కర్తకులువృషభములఁబోత్సాహ వఱచుచుఁబోలములకుఁ దోలుకొనిపోవుచుండిరి. వర్తకులు దమదుకాణములు దెఱువ బీగపుగుత్తిని భుజములపై వైచుకొని వర్షపర్వతం జనుచుండిరి. యమునానదీస్నాతులగు విప్రులు భుజములపైఁ నార్ద్రినస్త్రముల కిడుకొని చేత నొక పాత్రము చాల్చి వేదనూక్తము లుచ్చరించుచు వడివడిగా నిండ్ల కరుగు పెంచుచుండిరి.



పాంథుఁ డాగమయ శోభం దిలకించుడుఁ దన మానస  
మున నెంతయు సంతస మంది.

“అహ! ఈ కాలమెంతరమణీయముగా నున్నయది! ఎల్లరు  
నుత్సాహవంతులై యున్నవారు. ఈనమయమున నెంత  
నడిచినను మూర్ఘశ్రమ మొక్కింతయుగోచరించుటలేదు. కార్య  
భారము పైవైచుకొని చింతాకాంతుఁడనగు నేనే యీ  
లాగున నుత్సాహపూరితుఁడ నగుచుండ సామాన్యులమాట  
చెప్పనే? సమయశోభ యీలాగున నుత్సాహము నభివృద్ధి  
పఱచుచుండినను మధ్యాహ్నమునఁగలుగఁజొవునాతవ బాధఁ  
డలఁచినంతనే యాహర్నాశిశతుమెల్ల నెట్ల కాందిశీక మగు  
చున్నది. ఎట్లు లీయాతవబాధ నోర్పువాఁడను? సాయం  
సమయమునఁజూ నెచ్చుచేసి విశ్రమింత మన్నను గార్యభార  
మందుల కొడఁబడ నీకున్నది. ఇప్పట్టున నేమి సేయువాఁడను?  
ఇన్నికష్టములకు నీచక్రవర్తియకదా మూలకందము! ఈతని  
పూర్వియెల్ల నాగుటయకదా దీనికి నిదానము! ఇంతకును రాజ  
పుత్రులు గొందఱు మతభిమానముచు వీడి యీతని నను  
సరించుటచేతనే యీకుష్టని యాటఁగు గొనసాగుచున్నవి.

అమేయ పతాకములగు నీ రాజపుత్రిరాజులేల యీ  
లాగున వివేకశూన్యులగుచున్నారు? ఇట్టివా రిప్పటికి నీతనికి  
లోంగకయ అను మేవాడ్ రాజ్యమును చూచియొకఁడెల్వెడెచ్చు  
కొనరాదా? స్వకాండరంధరులగు నిట్టివారి మూలమునఁ  
నెందఱు ప్రజలు గుండుచున్నారు! వీరికింక నైన నీశ్వరుఁడు  
సద్బుద్ధినొసఁగిన బాగుండును. ఇంతటి గొప్పసకరమునఁబృథ్వి

రాయ లొక్కరుఁడు దక్క నింకేడు నానరోజునికి సాయ మొనర్చువారు లేరనుట యెంత శోచనీయమగుచున్నది!"

అని తలంచుచు నాఫకీ రానందుగొందులఁ బడిపోవు చుండెను.

రెండవ ప్రకరణము

## చిత్రోడు దుర్గము

(ప్రకృతము, రాజపుత్రునా యను పేరంబరఁగు రాజపుత్రి) స్థానమునఁ గొన్నికొన్ని చిన్న సంస్థానము లుండెడివి. వాని యధిపతు లెవరికి వారు స్వతంత్రులు కాఁగోరి వరస్పదము పోరు చుండిరి. దీననేకదా పవిత్రమగు నీయార్యావర్తమునకుఁ బార తంత్ర్య మావహిల్లెను. వానిలో జయపురము బోధపురము మేవాడ అను రాజ్యములు మూఁడును ముఖ్యములు గనవి. వానిలో జయపురాధీశుఁడగు బిహారీ మల్లుఁ డశ్చరునకు నిజ తనయు నిచ్చి సుఖమండెను. అప్పటినుండియు జయపుర రాజులు చక్రివర్తిసైన్యమున గొప్ప గొప్ప యధికారములఁ బడయుచుండిరి. బోధపురాధీశ్వరుఁడగుమాలేవుఁడు సార్వ భౌముని శరణుఁ జొచ్చెను. అది మొద లితిసికిందవసైన్యమున గొప్ప యధికారమిచ్చి చక్రవర్తితన యాస్థానమునకుఁ గడి నైపునఁ గూర్చుండ నియోగించెను. మేవాడ రాజ్యము మాత్రము స్వాతంత్ర్యము వీడక రాజపుత్రి శౌర్యమును

నిల్చికొని యుండెను. అప్పుడు మేవాడ్ రాజ్యమున కొక దుర్గముండెడిది. అదితక్కిన దుర్గములవలె గాక యొక పర్వతాగ్రమున విశాలమగు బయలు స్థింపబడి త్రికూట శిఖరమునందలి లంక నిటకెప్పుడు దెచ్చిరను శంకం గల్గించుచుండెను. ఇందింతకు మున్నున్న డిల్లీసుల్తానుల దుశ్చర్యలమూలమున రెండు జోహారులు జరిగి యుండెను. అద్దాని మూవరణకుడ్యముల తిక్కతినశిలలతో గట్టఁ బడియుండెను. ఆదుర్గమునందలి గృహములు కైలాసము సహస్రక్షునివలని భీతి నిటదాఁప నుంచిన పిల్లలో యనులాగుననుండెడివి. ఆదుర్గము మేవాడ్ రాజ్యమున కంతయు నందము నిచ్చుచుండె ననుట యతి శయోక్తిగాఁజాలదు. దాకిఁ జిలోడ్, లేక చిత్తూరు అను నామములు గలవు. ఈదుర్గపు రాజగణమును దీని యుండలి శిల్పచాతుర్యమును దిలకించినవారికెల్ల దీని నాదిని స్థింపఁ బ్రోత్సహ ఘటించివారి బుద్ధివైభవము పెల్లమగు లాగుండెను. కాఁబట్టియేకదా దీనియందు బద్ధాశులైన డిల్లీ పురాధీశ్వరులు దామంతకునున్న రెండుమూఁప మూఱులు దాడి వెకలిరి !

ఇట్టి దుర్గముండుటం బట్టికదా సార్వభౌముడగు నన్నరునుగూడ నరకునేయ కున్న దీసిసోదియొనంశము! వేయలక బహుసత్పరముల క్రిందనే శిథిలమగు నీదుర్గముంజూచు నివ్వుటి ప్రేక్షకులు దిమ మోసనముల నద్దానిసుండి మరలింప లేకుందురు. ఈదుర్గవాహనమగు పర్వత మేట వాలుగనుండుటచే నప్రాణిశైవస బ్రాహ్మీలు లేకుండును. దీనినే మహమ్మదీయ

సైన్యము లెన్నిమాటులో యుద్ధముల నోడి పాటవలసివచ్చెను. ఇంతదృఢతరమగు దుర్గమునాశయించిన వారయ్య నమాయా పితాచముచే నాశ్రయింపబడి యొకమట్టికున్న నోకరించి కొనుచు స్వనమానరాజసహాయము బడయునేరకపోయిరి. కాబట్టియేకదా యెకటివారి కీనహాయము గల్గెను! దానరాజ పుత్రులనేకులు మరణించుటయు దటస్థించెను.

ఆకాలమున నీదుర్గమును బాలించుచుండిన వాడు బొప్పారాలో పంశ సంజాతుడయిన యువయసింహుడను రాజు. ఇతడు సర్వసద్గుణతాత్పరుడని యొప్పుచుండెను. మిథుల రసికుడై కనికరముగలవాడై తనప్రజల బిడ్డలతోలె బాలించుచుండెను. అయిన నేలొక యుద్ధమున్న నీతనికి దల కంటగించికొనిపోవు లాగున నుండెను. ఆ రాజేంద్రుడు కావ్యగీతాది శ్రవణములఁగాలము పుచ్చుచుండెను కాలక్రమమున నీతనిరిసికతి విషయలోలతగను గనికరము భీరుత్వముగను దాటినవి. ఈరాజశేఖరునిద్ద విశ్వాసపాత్రులగు భటు లనేకులుండిరి. ఈతఁ ధార్య వీరాబాయి యీతనికి రాజ్యపాలనాది విషయములలో తోడ్పడుచోడువనుచుండెను. ఈబిడదప్రజలఁ గన్న కల్లినలెఱోపించుచుండెను. ఈరాజుకు వేటాడులును దభిరుచి మెండు ఈతఁడొక్కొక్క సమయమున మృగయావినోదనానల్పవస్తువుండ నెన్నియో పులుల నెన్నియో లేళ్ల నీలాగునఁ బ్రాణహీనులఁగొన్నిటిని బ్రాణసహితములఁగొన్నిటిని దెచ్చుచుండెడివాడు.

రాజా యీలాగున వేటాడవెడలి నపుడల్ల వీరబాఱు  
దాను బురుష నేషమను దాల్చి ఖడ్గధారిణియై యాస్థానమునకు  
వచ్చుచుండును. అప్పు డామె రాజ సింహాసనమునకు  
మొక్కి యెంతగల యాసనమున నాసీనయై రాజ  
కార్యముల సంతయు విచారించుచుండును ఒక్కడ నన్యలకు  
సందేశముల సంవహరింప రాజనాస్థానముపేర సంఘముగాని  
తననే రిడదు. ప్రజలకుమాత్రము రాజాగారి పాలనమున  
కంటె రాణిగారి పాలన మానందము నిచ్చుచుండెడిది.  
ఈవిడ తన వచోధోరణినిం బ్రజలకు ధర్మచింత వినుచుడింపుచు  
బావ చింతల రూపు మూపుచు, శౌర్యాగ్నిం బ్రజ్వరిం  
జేయుచు, నైకమత్యము సభివృద్ధిపఱచుచు, బెన్నునుండి వెండ్రుక  
వీడ్చుపోలికఁ జిజలునోపకుండఁ బన్నుల రాంబట్టుచుండును.  
ఆద్రివృక్షమునందును సనేకభాగములు; బాటలు వేయించుట,  
కాల్యక్షద్రవ్యించుట, సత్రిములుగట్టించుటమున్నగునత్యంత  
ముల కుపయోగించుచుండును. శత్రురాజులు సైత మీమె  
పేరువిన్న నదురుచుండురు.

ఆదుర్గమునఁ బెక్కువిహారవనములుండెడివి. వానిలో  
నొక్కటి యెక్కుడు మనోహరముగనుండెను. అది నానావిధ  
పుష్పఫలభరిత లతావితాన సనాధమై చూపఱుమది యత్యంత  
క్రాంతము గాకుండులాగున నలరుచుండెను. అచ్చట నొక యెల  
మాదిసిడనొకయువకుఁ దానీనుండై యీలాగునఁ దలపోయఁ  
దొడంగెను.

“బేరా! ఏమి యీతని దుండగము! చక్రవర్తియగు నీతఁ డిట్టి యశ్రమములు జరుపఁ గలఁగుటయూ? చెట్టు చెడుకాలమునకుఁ గుక్కమూతిసిందియ వుట్టునకుట నిక్కువము. దిక్కులేనియింట దయ్యము చొరఁబడినలాగున ననదయ్యగు నాబాలిక నీలీల వేధింపఁదలపెట్టెఁగా? ఇప్పుడే వీరి యుక్కడఁగించెదను. రాజపుత్రుల శౌర్యాన్ని నింకను గనుఁగొన లేదు. చిత్రోదయ యొక మొలచునొక్కొక్క తృణమును బరాక్రమవంతి వాగునట్టిదని తెలియకున్నాఁడు. తృణచ్ఛన్నకూప మగు వీరమూలమున నెండియు రాజపుత్రకన్యకలు బాధల నందుచుండెడివారలో! సావ మాయనది వీనిబారినుండి తొలఁగుట శంతకష్టపడుచున్నదోకదా! మానూమ మని యుండిన నిట్టికూపవలు రాకుండెడివి. నిక్కమాగనాతఁడుండిన వీఁడయింటిం గన్నెత్తియైఁద జూడఁగలఁడ!

కటకటా! అనూర్యంపస్యయా నమ్మాలిని యిత దూర మీయావన దప్పించుట కై కాదె కఠినశిలామయమగు నా వనప్రదేశమున నడిచి రాఁగలిగెను! నరోజుని కిట్టిచెలియొక్కతె యమఃసంకులశంతయు సంతరించెదను. మేమునుండి యగు నాకంటె క్షిప్ర యంతయు నవకారిణి యాయెను. ఆపదలఁ జూపఁజాలని యాబంధవ్య ముగిస లాభమేమి? కఠినాత్ముడ నగు నే నిన్నిదినములనుండియు నామెపొలకువ గవలెంటిని. ఇది మిక్కిలి యనుచితము. ఈ యకార్యచరణమునకుఁ బ్రతీకార మిక్కన్నియ నిక్కట్టుతపాలు గాకుండ రక్షించుటయ యగును.

ఏమి యాయపితేశము ! మాయెల్లర బాధలదొలఁగించి రక్షింప నుదయపింహ మహారాజును వీరమూల యగు వీరాబాయియు నుండ నేనేల యీకార్యము నాచరింపఁబూను కోవలెను? కావున నాబిడ కీయదంత మెఱుకవలయువాడను. తఱి యెఱిగి కదా వారికిది దెలుప నగును! అంతవఱకును దామసిందియుండుట దగివుకాదు. అట్లని తొందరపాటును బనికీరాదు. ఇంక నేమిసేయువాడను? ఎట్టులొనిర్చిన నిదిచక్కఁ బడఁగలదు? ఆపన్నరక్షణ మొనర్చుటకై బద్ధకంఠులగు నారాజదంపతుల కీవిషయము దెలుపుట కోక నమయముగావలయునే? తఱి యెఱిగియే రాజులఁ జూడనగు ననుట యన్యుల విషయము కావున నిప్పుడే వారియెద్ద కరిగెదము. అట్లని నాచేసిన యుపకృతియేమిటి? నేనంతయోగొప్పవాడననియుఁ దనయావద దప్పింపఁ గల ననియుఁ దలచి కదా మూలని మూలమున నాబిడ నాకు వర్తమాన మంపి యుండెను !

ఈమూలని యింకను రాక యేలొకో తడయు చున్నది! నడిచి వచ్చిన యలయికచే విశ్రమించి యుండనోవును. ఎట్టి ధీరురాలెనను నబలయోగదా ! ఆ బిడ యిట్టి సమయమున నేద దీర్చి కొనుచుఁ గాలముపుచ్చునంతటి పోమకాదు. కార్య భారమింకేదియే నుండి యాఁగియుండును ? ఈ యూర నామి కేమిటని యున్నది ? నూతన ప్రదేశముగల నాబిడ కిందుఁ బరిచితులెవ్వరు నుండఁబోరు. అట్టియెడ నాలస్యమునకుఁ దగుపేకు నేమియును బాడఁగట్టుటలేదు.”

అని యీలాగునఁ దలఁచుచుండు నాయువకునినేతము లాకర్ణాంత విశాలములై యాతనిముఖమున కొకవింతపోయగ ను నిచ్చుచుండెను బంగారువన్నెగల తనుచ్ఛాయం దేజరిల్లు చుండునాతని మోముగాంచివంతన క్రోధోత్సహములరెండు నొక్కట బూర్ణమైయున్నట్లు గోచరింపుచుండెను. అప్పుడొక యువతి మందగమునమున నానిచెంత కరుదెంచెను. యువకుడు మాత్ర మన్యవరత నాబిడరాక గనుగొనలేదు. యువతియు నాతని యప్పటితరు సవలోకించి యాశ్చర్యభరవశమై;

యువతి:— నీయి యీవర భ్యానము? మేన మఱుండలి పేరు విన్నమాత్రన నిట్లు వరవశులైన నింక వీక్షించిన నెట్లగుదురో కదా !

ఈమాట లొకించినంతన యీ యువకుఁడు తిరిగిన చూచి యాకార గోపనము గావించుకొనుచు ;

యువక:— బాలా ! నీవీలీతనాడుట పొడియగు నే? నే వారివీరివలె న్నకమవర్తనుడఁగాఁజాలను.

యువతి:— అయ్యా ! వారివీరివలె మీ రెట్లగుదురు? మేనమఱుడి యగుట నిది భావ్యమయగును.

యువక :— బాంధవ్య మొక్కటి యున్నంతన ముందు వెన్నలారయక ప్రవర్తించువాడనని తలఁచితివే ?

యువతి:— బాలభానుఁడు నరోజినిం బ్రగ్గహించుట లో ముందు వెన్నలారయ నవసరమేమి గలదు ?

బాలభానుఁడు:—మాలినీ! ఈశ్లేషోక్తులింకఁజాలింపుము



మాలిని:— విశ్వేష్వాధితులరగు మీ కాశ్వేషలతోడ నేమివని ?

బాలభానుడు:— ఆశ్వేషయను బూర్యాపాథయు నవ సరములేదు. ఇంక నీమాటలుచాలింపుము. మీచక్రవర్తివలె బరవసితలఁ గోరునంతటి పాపిని గాజూను.

మాలిని:— అనిచాహితయా నాయునిదను బరకాంత యని భావించెనునా? దాన మీ కాదోసము సంక్రమింపదు.

బాలభానుడు:— అది యాలాగున నుండనిమ్ము. వాచికము నాడివితిని. లేఖయున్నదంటివిగదా? అద్దాని నాకేల చూపకున్న దానవు ?

మాలిని:— ఇదియూ పత్రిక. దీనిని వీక్షించి యుచిత రీతిని గావింపుడు.

అని యొకజాబాలని కిచ్చెను. బాలభానుడు దాని నందికొని విప్పి యాలాగునఁ జదువఁదొడఁగెను.

ఉ॥ శ్రీకర! బాలభానుడ! విశ్వేష్వాహోన్నత ! దీనపాల ! నన్నాకతినాత్మఁ డశ్వరేవనాలింగ జేసిననెంచియున్న వాఁడేకరణి స్పహింతునిఁ నెట్లు మనంగలదాన నక్కటా ! వే కరుణించి తోడ్పడుము విక్రమభూషణ వైరి భంజనా!

ఇట్లు

నీ యనుంగు మేనమామిదలు

సరోజిని. (శ్లో.)

అని యాశక్కుం జదివినంతన యాతని కాబడం గాంచ నుత్కృత యతిశయించెను. అనాథరక్షణ మవశ్యక ర్తవ్య మగుటచే ద్వరాతిశయమును, నటి యెఱిగి రక్షింపక యింత కాల ముదాసీన భావమున నందున లజ్జాభరమును, జక్రవర్తి యయ్యు నశ్చ రిట్టియకార్యములకుఁ గడంగుచుండెఁ గదా యనుట దలపునకు వచ్చుటచేఁ గ్రోధాతిరేకము నాతని మానసమున నొక్కొక్కటి నుద్భవితైను గాని యాయుత్తరముం జూచినంతన జరియించిన యుగ్గింత యన్నింటికన్నను మిన్నయై నిలిచెను.

బాలభానుడు:—ఏమి యాయత్తరములసాంపు! ఏమి యీవద్యపుఁబెంపు! క్రతిభాకాలిని యగుటయరాక విశేష మణియు నగుటమివుల నాశ్చర్యము గల్గించుచున్నది.

మాలిని:—ఆర్యా! రూపమునకుఁ దగుశీలమును శీల మనకుందగు విద్యయు విద్యకుందగు వినయమును నివీయువి యననేల! సర్వసద్గుణములును సంపూర్ణములై యున్నవి. మీరా బిడం బరిగ్రహించినచో రాజకార్యములందు మీకుఁ దోడ్పడుటయకాక యుద్ధసందర్భములను గుఱిభుడనై యుండఁ గలదు.

బాలభానుడు:—ఆహా! పరార్థమకాలినియు నగు చున్నదే ?

మాలిని:—రాజపుత్రికాంతలకుఁ బరార్థమును, పుట్టుక తోడన కల్గినదికదా ?

బాలభానుడు:—మనయాండువాండ్రు దైర్యశూర్యాదులు నాయెఱుంగని యవి కావు. ఊరక యడిగితివంతయే. ఈవిషయమున మారాణిగారు ప్రథమవిదర్శనము. నిస్సహాయవై యింతదూర మురుదెంచిన నీవు ద్వితీయవిదర్శనము. సరి. అది యటుండనిమ్ము. నీవిటు నీదినమున విశ్రమించిపోవుటచితము.

మాలిని:—ఆర్యా ! నాచెలి నారాక్షక నిరీక్షించుచుండును. కావున నే నిటువిశ్రమించుట సరికాదు. ఇంక మీరాచిడ కొనంగు లనులేమిటి ?

బాలభానుడు:—రాణాగారి యనుమతిబొంది యతిశీఘ్రమున నామె నావడనుండి కాపాడఁగలను. ఇదియ నా ప్రతిసందేశము.

మాలిని:—ఇంక నాకు సెలవొనఁగుఁడు, ఆపన్నయగు నామెను వీడి యటనిముసమైనను నాలసించుట పాడిగాదు.

బాలభానుడు:—అట్లే నాలసించక వెడలుము.

అంత మాలిని యూరని వీడ్కొని డిల్లీపురాభిముఖయై యరిగెను. బాలభానుఁ డొక్కడ సరోజిని గాపాడుట యందలి తమకము నొకవైపున రాజసేవయందలి కరాధీశతయు నొకప్రక్క దుశ్చరితుఁడగునృసింహదంక నుదయించినశోభము నిన్నియు నొక్కపరి తాండవ మాడుచుండ స్వాయత్తముగాని చిత్తముతోడ నల్లనల్లన నిజగృహభిముఖుడై చనెను.

## ఆ గ్రామోత్తరము

ఆ గ్రామోత్తరమున కిందుక సమీపమున రెండవ వైతర  
రథముంబోలె నొక నోట యలరుచుండెను. అద్దానిచుట్టును  
గట్లఁ బడియుండిన యావరణకుడ్డము నిలువెడల గలిగి  
గుల్లనున్న చువూసి నుకపు చేసియుండుటఁ బాపాలులొనగు  
ప్రాచుగు జంతువు లెగ్గబాఁగ వీరులేకుండెను. ఆ ప్రాచులను  
దూర్పదన దిల్లిమిండి యాగ్రాజుఁ బోవు రాదారము  
ను త్తరమాన లాహోరునుండి లక్ష్మీకుఁ బోవు రాచబాటయుఁ  
గలవు. మొదటఁ బేర్కొనిన బాటమీఁదగు వర్తకవ్యాపారములు  
మిక్కుటముగ జరుగుచుంట నాకాలము నందలి ప్రజా  
సంఘము (Local fund) వారు విక్రీలి జాగ్రత్తి వుచ్చు  
కొని యప్రకృష్టము సరిపఱచుటకుటచే సుద్ధునిగ నుండెను.  
ఇందెల్లప్పుడు వర్తకులు దయ బుడ్డను దోలుకొని వచ్చుచుఁ  
బోవుచునుంట సింఘకేసియుఁ జోరభయము లేక రేయిం  
బవల నడిచుటకుఁ దెగియుండెను. ఆమార్గమునం బోవు  
చుండిన యొక ఘోరము నా నెరియు నలసియుంట నా  
యారామమునఁ గొంత సేదదీర్చుకొనఁ దలంచి యద్దాని  
నిమిషించినా.

ఆ తరువాత నొక్క గామయై లోక బంధవుండగు  
నిటఁ దప్పటపుట కభివృద్ధి జేసెడై యుండుచుండెను. ఉదార  
బాధు లెల్లవిధముల లోకోపకారపాఠము లగుభాతి భాస్కరుఁ  
డనర్థ నామధేయఁడై జగముల కెల్ల విందువెనుగు విచ్చు

చుండెను. చండభానువ్యాధుడు నిజలేఖఃకాండముల నీలోక మను లక్ష్మ్యమువై వైది గాయపటచుచుండ నది ఛాయా విశల్యకరిణి సహాయమున నీబాధం దొలంగించుకొనఁ బూను చుండెను. మనపాంథుఁ డింకొక యదుగిడినఁ బ్రాణములు పోవునని నిశ్చయించి యాయుద్యానపుఁ గవాటములఁ దీసి లోనం బ్రవేశింపఁదలఁచెను. మరల లోనఁ జొచ్చిన నేమి కిడు మూడునో యని సంశయించి నిలిచెను. తాప మధిక మగుటఁ దాళలేక ధైర్యము చేసి లోనఁ జొచ్చెను.

అంతకుమున్నే యందలి తోటకావరి చెట్లకు నీరు గట్టి మధ్యాహ్నపు భోజనమునకై తన యిరవుఁకుఁబోవ నను కట్టెను. వానిశిరోజములు వెల్లనై యుంట నాతఁ డశీతివృద్ధుఁ డనుట వెలియవచ్చుచుండెను. సంతత దేహవరిశ్రమ గల వాడగుటచే సంధిబంధము లించు కేసియు సడలకుండెను. వాని సింహుపాటి గడ్డయి మహమ్మదీయతను వెల్లడి నేయుచుండెను. వాడొకచేత సురియము నింకొకచేత నుడుతలు గొఱికిన మావిడివండ్లు గొన్నియుఁబుచ్చుకొని వచ్చుచుండెను. తెరువరి వానిం జూడనంతన వాడేమనునో యని చాల భయపడఁ జొచ్చెను. తోటమాలి యాతఁడలసియుంట గుర్తించి;

తోటః—అయ్యా ! ఇటురండు. మార్గాయానమునఁ గడు బడలియున్నవారు. మీరిట నించుక విశ్రమించునది. ఈ ప్రదేశము న్వస్థలకు గా భావింపుడు. సంశయింపకుడు.

తోటమాలి మాటలచే సందియమువాసిన బాటసారి యారని ననునరించు చుండెను. అచ్చటి రామణీయకము చూచుచు సత్యతలము సంతృప్తుడయ్యెను.

ఆ విహారవనమందలి బాటలన్నియు మెల్లని కంకర వేసి యిరుక్కల నేటవాలుగ నేర్పఱువబడియుండెను. అ త్రోవలకిరువంకల జెట్లకునీరు వాట ననువుగ ముప్పాటిగజము లోతు నటగజము వెడల్పును గల కాల్య లమరి యుండెను. వీరిలోని నీరు నూటిగఁ బాడులలోని కరుగుట కిటుకలచే నాకాలువలు గట్టబడి యుండెను. వీరి కిరువైపులఁ గల చెట్ల బంతులలో మూడువరుసలు కొబ్బరి మ్రోలు లొక దానికొకటి యెరిమిదడుగులదూర ముండు నటుల నాటి యుండెను. వాని కావల దాడిమములపరుసలు రెండు కనుల పండువు నేయుచుండెను. దాని వెనుక నుండు మాచిచావు లైదు సుగంధఫల భరితములయి దారిఁబోవువారిమానసము లొక్కరింపఁజాలి యుండెను. అద్దానికవ్వలఁ జలఁవన్నెల పూవుల వింతగొలుపు పూవుచెట్టులు పెక్కులుండెను. తోట నడుమనొక కొల నమరియుండెను. మనబాటసారి జేటగ నున్న యాకొలని కీటిం గనఁగొని; “ఔరా ! ఈకాసార మెంతరమణీయముగ నున్నది ! ఈయదకమెంత నిర్మలముగ నున్నది. నాయలయక దీఱ నిందు దిగి స్నాన మొనర్చిక బాగుండును కాని చక్రవర్తిగా రిందేరును నీరాడఁగూడదని కట్టడయిడి యుందురేమో?—ఔను. ఆవిషయమున సంకయ మేమిటి? కాని నాడీజలమింత నిర్మలముగనుండు లేలాగున

నంజులిండును? చారి నడిచుటచే నాయంబరములు ధూళి ధూసరిశక్కులై యున్నవి. ఎండ నేడిమిచే గల్గుచెమ్మట నొడ లంతయు మైవముఁగోలు జగురుగ్న మై కవచమానంబుకొని యున్నది. ఇది స్నానమానకు వేటునీను లభించునోయని వీని నడుగుదవాస్తమ నవరిచికుండగుటచే నేమితిలంచునో యను సంశయము బాధించుచున్నది”

అని తలంచుచు బోవునండ నాతోటఁగూలి యీతనిఁగాంచి యింగితిజ్జుండగును నీతని భావము గనిపెట్టి

తోట—అయ్యో! మీరేమిచూడోచింపుచున్నాఁ?

ఫకీరు:—తేరుయ లేదు.

తోట:—మీరీపుష్కరిణిని స్నాన మొనర్చియదె కనఁ బడు నామేడ కరుగఁదెను. నేనట మీ కాహారవస్తువుల నట్టి కరించి యునిచెదను. మీరద్రావి స్వీకరింపవచ్చును.

ఫకీరు:—మీ యాహారాచార్యులునకే సంతయుఁ గృతజ్ఞుడను. మీయానతిచొప్పున యాచరింతును.

అంతఁ దోటగూలి యామేడయొద్ద కేగెను. వధికుఁ డాకొలసందిగి నిజమార్గశ్రమము వాయులాగునన్నాన మొనర్చి నక్షత్రముఁ నాటఁబట్టి ధరించెను. సంధ్యవారైనను. దైవధ్యాన మొనర్చెను. “జయవిశ్వనాథ. జయవిశ్వనాథ. జయనూధన” యుఁయుచ్చరించును దాఁదెచ్చిన లాఠిశక్తుఁడ గొన్నింటి భక్షించెను. ఆకొని నీగాని దానియాధుర్యమునకు మిని సంతయు మెచ్చుకొనెను. గట్టున నొకతాతితిన్న యుండ

దానిపై గూర్చుండినవాం డచ్చటి చల్లగాలి పోతున నట్లే వరుండి నిదించెను. అప్పు డిద్వంద సుహృద్దీయు లచ్చటికి వచ్చిరి. వాఁట్లు సంభాషించు దొడంగిరి.

“ఇంకను దిక్కులు చూచుచు నూరకుంటి వేల? వీని నిప్పుడే పరిమార్చుకున్న నెండుయు హాసకలుగ నోవును. నావలె వీరి మాటలు నీవును వినియుంటివి కదా? అట్లుండ నింక నీయాచారసీమ మేల?”

“తొండరవా తెచ్చుడును బనికెరాదు. దాన నెన్నియో యాపదలురానోవును. వెనుకఁ జింతించుట వెట్టితనముగను.”

“నీమాటలు నాకించుకయు నచ్చుటలేదు. ఇంకను నీయంగీకారము నాకేల? ఇదె వీని నా యాఖండముచే సంహరించెదను.”

“వలదు వలదు. వీని కేవలము జాడఁ బైగంబకులఁ జూచియున్నాడు. దూరము ననుండి వినుటచే మనమే పొరపడి యుండినచ్చును. కావున నొక ఘోరము జరిగినచో దానికై దేవు నొద్దనేమిసమాధానము చెప్పగలము? మన సుల్తానుగా రెట్టివారినిం గారణము లేక సంహరింపఁ దగ దనియు నట్లొప్పువా రెంతటి వాగేని మన్నింపఁబడరనియు శాసించి యున్నవారు. కావునలైనను దామోచుంపరు. ఒరు లట్లానర్చినను నైనవరు. అట్లుండ నింక మనల్కామునిఁ జంపినఁ జక్రవర్తి యూరకుండునే?”

“ఇట్లు కొందఱు బూతువు కేసములు పూని తమ మాయలఁ బొదుపాను మోసపుచ్చుటచేఁ గదా యీతనిబుద్ధి



యిట్లు మార్పు సేపడెను ! కావుననే యీతఁడు పూర్వమున్న చక్రః స్థులవలె మతవ్యాపనమున శ్రద్ధనహింతుఁడై యున్నాఁడు. ఈ కారణముననే మనయిస్లాము మత మభివృద్ధి నొందక తెవులుదవిలిన సస్యములంబోలె నున్నది. బాబరు కాలమున నెంత వన్నె కెక్కియుండిన దీ సుతిము ! అయినది కానిమ్ము. వీని నిప్పుడు చంపక వదలుట యేమాత్రము సరికాదు. ”

“మిత్రమా! నామాట యిందుక యాలిగింపుము. వీడివుడు గాఢ నిద్రానక్తుఁడై యున్నాఁడు. వీని కాలు సేతులఁ బంధించి యీతోట నూలియొద్దకుఁ దీసికొనిపోవునము. వానియెఱుక లేక యీతఁడు వచ్చియుండఁడనుట నిశ్చయము కావున నాతని యిచ్చచొప్పున జరిపింతిము.”

“నీకుంటల మాత్రము నిరాకరింప నేల ? అటులే కానిమ్ము.”

అని వారాసాంధుని కాలుసేతుల బంధించిరి. తరువరి యింతకుమున్నే మేల్కొని యుండిన నక్కడు తానేమి సేయుటకు సరియగు తగుఁజము కానినెలఁచి మరల గాఢ నిద్రానీపలె సభిఁయించుచు;

“కౌరా ! ఎంత మెలఁకువతోఁ గార్యమన కువక్రమించియున్నటు బేల్చినై చిక్కుకొంటినిగాదె! ఈ యావదనింక నెట్లు తెప్పుదును ? ఇప్పట్టివిఁ గన్నులు విచ్చినఁ దప్పక హాని గల్గును. నిదురించు వానిపలె నటించుటయే యుచితము దాన వీ రాషికొనునవియు విశవచ్చును.

అంతలచి కదలక మెగలక యట్లయిందెను. అంతనా మహాహృదీయలాలని గాఢనిద్రతునిగ భావించిరి. వారు వాని మోసికొని పోవుచు నప్పటికిని మేల్కొనమికిఁ బ్రవధమణున నాశ్చర్యము పెందిరి కా నీ కుది కాతఁడు మార్గాయాసమునఁగడు బడఁగి మూర్ఛితుఁడయ్యె ననిభావించిరి. మేడకుఁదెచ్చి వానిఁ దోట కావరియొద్ద ననుచిరి. అతఁడు ఘోరం జూచినంతన యాశ్చర్యవరపఁకుడై:

తోట:—అయ్యలారా ! నలాములు. ఇటురందు కూర్చుండు. ఈతని నేల యిటకుఁ దెచ్చితిరి? ఇప్పుడే కదా నే నీతని వాఁగొనిన నీరానం బుచ్చి పచ్చితిని. ఇంతలో నీతని కేమి వాటిలెను?

నేపథ్యలో }  
నొక్కఁడు } అట్లైన మీరు మోసపోయితి రనుట కావంతయు లోటులేదు. వీని యాశ్చరి మాత్రము చూచిఁగీ రనిశ్చయించుట గడుంగడుబొరపాటు. వీనిచేష్టలన్యాదృశము లు. కాకపుత్తు) లిట్టివేనమాల మనరహస్యములఁ గనిపెట్టుట కష్టపడుదు పచ్చుటగలదు. ఊరును బేరును వెలియక యెట్టి వానిదని జేర నీయరాదు. తప్పకవీఁడొక హిందువగుం గాని మహాహృదీయఁడుగాఁడు. వీనిం జంపవలెనని నేనుప్రకటించిన నామిత్రుఁ డీతఁడు మాటిమాటి కడ్డుపడుచున్నాడు. ఇంక మీయానతిని జంపఁదలచి యిటకుం గొనివచ్చితిమి.

ఇదివినిత తోటమాలి “యిందేదియో విశేషముండు నని తోచెడిసి, కాబట్టి యీదివంశముట్టే నిలిపి యుంచి యన్యభిషయము ప్రస్తావించెను.” అని ఆలోచించి;

తోట:—మీ రరుదెంచిన పనల మొదలు నెఱవేర్చు కొనఁడు, ఆవల నీతుచ్చునివయ మాలోచించుము, అంత వఱక వీరిటనే పడియుండునుగాక, మనము పోవువముకండు.

అని లెంపులు మూసికొని యాగంతుకులతోడదోలు కాపరియెటకో వెడలిపోయెను.

నాలుగవ ప్రకరణము

## మృగయా యాత్ర

చిత్తోరుగడకు నకునమీవనాన నాన్య మొక్కలందునట్ట యగుచెట్లచేఁగిక్కిరిసియుండెను. ఆవనమనేక కూరమృగముల కావాసమై యెట్టి వారికిని బ్రవేశింప వీలు గాక భయంకరిముగ నుండెను. అందఁల యొక్కొక్కపొడయు సతి విశాలమై యుండెను. భయానక రసమున కావాసభూమి యగు నాయడవి రాజపుత్రి స్థానమునందలి పిపినము లన్నింటి గొప్పదై యుండెను. నట్టియెటవి తమ యాధీనమున నుండుటచేతనే రాజుగారు వేట నప్తవ్యసనములలోఁ జేరిన దని తెలిసియు వీడఁజాల కుండిరి. రాజుగారి కీకాననమున మక్కువ యెక్కుడగుటచే దీని కెట్టి చేటుం బాటిల కుండఁ గొందఱ రక్షకుల నియోగించియుండిరి. వారుం జెక్కు

చెనరకుండ దాసిమక్కిలి పరామరికతోఁ గాచుచుండిరి. వాన నా యరణ్య ముప్పటప్పటి కభివృద్ధయగు చుండెను.

అట రాజాగారు వేటకై యరుదెంచి యుండుటచే మాటలకుఁ దగినతావులు, రాజు మొదలగు వారు వసింతుట కనువగుటెంతయు సమర్పబడియుండెను. రాజతోడ వేట కరుగుదెంచుచుండిన భటులతోఁ గొందఱు సవదండి వల దండ యుచ్చులు మొదలగువానిఁ గొనివచ్చుచుండిరి కొంద ఱోరణంబులు పెరిగిపైలు నాభువములు మున్నగువానిం దోడి తెచ్చుచుండిరి. కొందఱు తెరచీరకట్టలు మొదలగు వాని మోసికొని వచ్చుచుండిరి. ఇట్లెల్లరు నాయటవిం బ్రవేశించినంతసఁ కొందఱు పొదలచెంతకరిగి యీల వేయు చుండిరి. కొందఱుదప్పెటలఁజఱియిచుండిరి. కొందఱుబొంబు దీరియుండి, వేరెమువఱు బలుమొకమొలఁ దెండ్రుమలఁ దుండె తుండెమఱుగఁ జేయుచుండిరి. కొందరు పలలఁ బఱచి పలు వగలఁ బొగిలి పఱతెంచు కుందేఱుల సెంహరించు చుండిరి. కొందరు దేగల పగిలుగ వదలి యామూలమునఁ బట్టిన పిట్టల మట్టుపెట్టు చుండిరి. కొంద రుచ్చులఁ దపిలి చచ్చిసలేళ్లఁ దెచ్చుకొను చుండిరి. కొందరు బల్లెఱు బోటుఁ దెల్లిన భల్లూకమాల నుల్లము సంతిసిల్ల నెల్లనల్లన నీడ్చుకొని వచ్చు చుండిరి. వేట కుళ్ళలాటవికములగు పెక్కుమృగములఁ జక్కఁబెట్టుచుండెను. రాజాగారు దమ యాత్ర పరాక్రమము ప్రకటమగులాగునమృగ రాజములఁదెగటాచ్చుచు, వనగజములఁ దునుముచు శార్దూలముల మర్దించుచు, భల్లూకములఁ

దుశ్శనేయును, మహిషముల విహతి యొనర్చుచు నుండ వారి వేటకతమున నటంగల జంతుసంతతులనంభ్య పొడ వడయుచుండెను.

ఆ సమయమున మధ్యాహ్నమగుటచే రాజోవు యుగ్రరంగమున వీరాబాయి యభినయింపఁ జూపు వరా క్రమ నాటకమునకుఁ బ్రస్తావనయో యనఁ జండకిరణఁ డుద్దండ కరమండలముల భూమండలము దహింపఁ జొచ్చెను. పుణ్యసంతుల యైశ్వర్యమా భతి భాస్కరుని కాంతి యప్ప టప్పటి కతిశయించుచుండెను. కమల మిత్రుండయ్య నూర్వ్యుడు గమలాకర శోవకుఁ డాయెను. దిప్పికచే దిప్పలు వడులేళ్లగుమియెండమావులఁజూచి కొలఁచుటవలెలందినూరాన నుండి నీరానఁ బర్వెత్తివచ్చి యలసి సొమ్మగిలి పడుచుండెను. వనమహిషములు ఘనతర తాపమున కోర్వక తమయునికి పట్టుల వదలి యక్కడి పంకజాకరములఁ బంకిలములు గావించుచుండెను.

అట్టి యొక నారాజు దనయెదుటఁ గాన్పించు నొక పంచాన్యమును నిజశాసనపంచముచే బంచత్యమందించెను. అప్పుడు వెనువైపుననుండి శార్దూలముక్తం డాతసివైబాట నుంకించుచుండెను. అయదనన నొక కువాకి వేటు చప్పుడుం బులియఱపు నాటడు నిని యదరి పడి వెనువైపునఁ దిరిగి చూచి వ్యాఘ్రముక్తండు చచ్చిపడియొండుట కాశ్చర్య ముండెను. ఇంతలోన యొక హాహారాసము వినవచ్చెను. అంతఁ జిత్తమునఁ దత్తరమొందిన రాజవిరేణ్యుడు వేటకతమునఁ

గలిగిన యలయికచే నొకయమృగైన నిడఁజాలకుండియు నెవనికెట్టియడుమవాటిలెనోయనియాతుగమున నయ్యెలుంగుం బట్టి చోటుగురైఱిగి యటకేఁగెను. అచ్చటఁ గొన్నెత్తుటం దడిసినఖడ్గ మొక్కండుచేతఁబూనియుండినయొక బొంయోగియు నాతనిచెంతఁ దనవే నొకతుపాకియందలి గుట్టమును లాగ సంసిద్ధమయి యుండునట్లు పడియుండిన యొక మహమ్మదీయ శవముం గాన రాఁగ నత్యంత విస్మయపడఁగఁచు నా యోగీం ద్రునితో;

ఉదయ:—యోగివరేణ్య ! అహింసా తత్త్వము బాగుగ నెఱిగినమీదిట్టి యశార్యమున కుపకమించుట పాడి యగునా ?

యోగి:—చేతఁజిక్కిన మృగములున్నట్ల హింసించు మీరా నాకహింసాతత్త్వ ముపదేశించఁ బూనెదను ? ఇట్టి పరోపదేశ పాండిత్య మెచ్చట నభ్యసించితి ?

ఉదయ:—కూర జంతువుల మారణము గావించుట నేరము గాఁ జాలదు.

యోగి:—కూర సంహారము హింసనోఁ జేరదనియూ మీ యాశయము.

ఉదయ:—అగును. నే నల్ల విశ్వసించు వాఁడను.

యోగి:—అట్లయిన నాయాచరించిన కార్యము నతి యగునదియే.

ఉదయ:—అదెట్లు ? ఇతఁడు కుఱుగఁ దగుట కేమి నిదర్శనము ?

యోగి:—రాజచంద్రా! తెల్పెదవినుడు. లోలుచొల్ల నీతనివాడఁ జూడఁగనే నాకించుక సందేహముదయించెను. అది మొలకలీతని కెటుక వడకుండఁగనే వెంటనంటి వచ్చుచుంటిని రాజమార్గ మాటుండ వీడి దుర్గమారణ్యమొ జొచ్చుటచే నీతనిపైఁగలసంశయ మినుమడించెను. అంత మఱింత వేగముగ వీనిం దరియఁ బోవుచుండ వీనిచేతఁ దుపాకియొందు గన్పట్టెను. ఇంక నాలసిండుట నరకాదని తలఁచి వీనిఁ బట్టుబోవ నంత లోన నీ నీచుడు మీపై గుఱిపెట్టి కాలెను. అవేటు తాళుడు మీపైఁబడనుంకించిన యీవులిమరణించెను. మరల మీపై గుఱిపెట్టుచుండ నంతలోఁ గటారిచే నీతనిం దెగ టార్చితిని. రాజద్రోహిం దగు దండన మిదియే యని నేను విశ్వసించుచున్నాఁడను.

ఉదయ:—మీరానశిచ్చినట్లు రాజద్రోహి కీదండనము యుక్తమగునదైనను వీరికిని నిష్కారణముగనను సంహరింపఁ దలఁచుట గడువింతగనున్నది. వీరికే నన్నందు నెట్టిసంకటమేనిఁ గల్గించిన వాడఁగాను. అట్లుండ నీతనికి నాపై వింత వగ గలుగుట కేమి కారణ ముండవోవును ?

యోగి:—వీరికిని గాకున్న వింత నేరికిఁ మీపై ద్వేష ముండరాదా ? వారికొఱకీనీచుఁ డిట్టి యకార్యమునాచరింపఁ గడఁగి యుండరాదే !

ఉదయ:—నాకేయం బగతురు లేరనియే భావించు చున్నాను.

యోగి:—చక్కఁగ నాలోచించి వలకుఁడు.

ఉదయ:—ఇటనాలోచింప వలసిన దేమి గలదు ?  
ప్రత్యక్షము సాధింప ననుమాన మావశ్యకమా ?

యోగి:—మీరెద్దానింబ్రత్యక్షమని తలఁచియుంటిరో  
యది మీ మత్ప్రభుమణిమ యగును. వినుఁడే వివరించెదను.  
మీరాజ్యము నవహరింపఁ దలఁచినవాఁడు మీకు శత్రువు  
గాఁజాలఁడా ? మీకులఁగున కనుచితములగు వస్తువుసేయు  
వారికి మీపై ద్వేషము గల్గదా ?

ఉదయ:—నాకీవిషయ మయోమయముగ నున్నది.  
దయయుంచి తేటఁబడఁదెల్పుఁడు.

యోగి:—నీతివిశారదులగుమీరేను విశదపఱుపఁదగిన  
దేదిగలదు? అనునను మీరడిగినప్పు డూరకుంట పాడిగాదు.  
కావున వచించెదను. మీరాజ్యవైభవము చూచి చూపోవమి  
నక్కరవహరింపఁ దఱివేచియున్నాఁడు. రాజపుత్ర) వంశమున  
కెల్లఁ గళంకము నాపాపించుచుండు నామానసింహుడులు  
మీపైఁ బగ పూనియున్నారు. మీరింక మీరాజ్యము నెడలను  
మీయెడలనుమివల జాగ్రూకులరై వర్తింపవలయును. స్వబుద్ధి  
నువయోగించి మిమురక్షించుకొన వలయునుగాని యెల్లప్పుడు  
మాబోం ట్లగుదెంచి మిమ్ముఁ గాపాడఁజాలరు.

ఉదయ:—దయానిధీ ! నన్నిట్లకారణ వాత్సల్యమునఁ  
గాపాడిన మీ నామధేయ మెద్ది ?

యోగి:—నాపేరు 'బాలభారతి' యని యందురు.



ఉదయ:- చక్రవర్తి నారాజ్య మపహరింప నున్నాడని మీ కేలాగునఁ దెలియును !

యోగి:- నేనాతని దుస్త్రుతముల నారముచుంట నాకది దెలియును.

ఉదయ:- సార్వభౌమునందలి విరోధము మీ కేకలెను?

యోగి:- మతాభిమాన మేయందులకుం దగు కారణము.

ఉదయ:- ఈ దినమున నాకతిథులరై మాదుర్గమున కరు దెంచి ననుఁ గృతార్థుం గావింపుడు.

యోగి:- నేనొక రాజకార్యమునకై డిల్లీ కరుగుచున్నాడను. గౌరవపూరితములగు మీ వచనములచే నేను మిక్కిలి సంకృప్తుడైనతిని, మరల సింహాసనమును నరు దొందెను. ఇప్పట్లున మాత్రము నను నిర్బంధింపకఁడు.

అంత నాయోగి రాజును వీడ్చిని తన దారిబట్టెను. రాణాగారు విజయపుర ముఖమున నాశవమునొకచోటఁ బాతి పెట్టించి యలసి యుండుటచే విశ్రేమింప దలచి తమ పట కుటీరమున కరిగిరి.

విదవప్రకరణము.

## అద్భుత జ్యోతిషము

ఒకనాటి మధ్యాహ్నమున నొక మహమ్మదీయుఁడొక మేడలోన నిటునటుఁ బఱచుచుండెను. వానిమోము వెలవెలఁ బాటియుండెను. వానిజూచినఁ గడుఁ జింతాకాంతుఁ

డము యుండెనని తప్పక తెలియునట్లుండెను. ఇట్లుకొంతవడి నటచిరుగుచు నున్నకనియొకయూపిరి విడిచెను. వాకిటితలుపు నొద్దకువచ్చెను. ఆకవాటము నటునిటు నూచెను. వెలుపల గొల్లెమువేసి యుంట నతఁ డెంత ప్రయత్నించినను దలుపులు దీయ వెలసవడకుండెను. ఎచ్చటనేని వెడలుటకుందగు మార్గ మున్నదే యని చుట్టం బరికించెను. దారి యెచ్చటం లేమిం జింతాకాంతుడయ్యెను. మరిల ధైర్యము దెచ్చుకొని “నేటికిఁజందనుగాను. వీరలనిండఁజ నొక్కపెట్టున నాయీ చిన్నక త్రికిబలియూడగిన నెఱమగంటిమిగలవాడను. అయినను యుద్ధము లవిశ్వసనీయ జయములు. కావున నా కోరిన తెఱఁగునఁగకున్న నా పడుపాల్లె నుపయోగశూన్యము లగును. దానవీటికురాకమున్నయెద్దేనొకయుపాయమాచరింప వలయు” నని తలఁచుచు మున్నుబోలె నిటునటుఁ బచాచు నేయుచుండ హర్ష్యనిర్మాణముకొఱ కేర్పరచిన సూచీపత (Plan) మొక్కందు గోడం దవిలించి యుండుటంకంచెను. అంతం జెంతకేఁగి దానిం జక్కఁగఁ బరీక్షించి చూడెను. అప్పుడాపతమున కుత్తరపుఁ గువ్యభాగముననొకసీగూఢద్వార మున్నలాగునను నది గూఢాగారకుద్యము వెనుకవైపున నుండి యీతోట వెనుకటి వైపుననుండు వీధిం బడిపోవుట కనువగు లాగునను గోచరించెను. దానిం బొడగించి సంత నా మహమ్మదీయుఁడు సంతన మంది;

“ఎచ్చటికే యాసీచులు దమ యీతోచనకై యేఁగి యుందురు. దీనిమూలమున నే నాపద దప్పటయ

కాక వారిరహస్యముల సైతము వెలుంగగలను. దేవుఁ  
డొక్కఁడునుసపానమందిన నందఱు మానవులెన్నిఁ ఘ్నుములు  
చేసిన నేమివయోదనము? మనయెన్నిక చొప్పునఁ బను  
లన్నియుఁబక్కఁబడునట్లున్న దేవునిఁ గన్నెత్తియెవఁ జూతుమే?  
నన్నిట బంధితుఁగావించి తమవసులం జూచుకొన వారిరిగి  
రంతియుఁగాని నేనాశుద దప్పి వారిరహస్యములఁ దెలిసి  
తక్కువారికి మాప్రకల్గింతునని యెఱుంగరైకాదే! ఇంతకు  
సీనూచీవరమా చూచినంతమాత్రముననేగానిదీతెనని తలఁకు  
దగునే! కార్యము సఫలమగునందిదనుక నెద్దియు సిశ్చయింప  
ననుభవదను. ఆప్రదేశమునకుఁ బోయి చూచెదఁగాక” అని  
తలచి యు పతమున నుండు చొప్పున నుత్తరపుఁగుద్యభాగము  
చెంత కిరిగెను. గవాక్షములనుండి చక్కఁగ వెలుగు  
ప్రసరించుచుండెను. తన్ములమ స మిపుల జాగరూకతోఁ  
గాంచెను. ఎంతి పరికించిన సచట ద్వారమున్నటుల నాలినికి  
గోచరింప లేదు. అంతఁ జిలతాకాంతుడై;

“అహ! చిత్రవరము చూచి మోనపోయితిఁగా!  
దీని నెవ్వడేనిం దనకుఁ దోచినలాగున గీచియుండనోపును.  
గృహ మట్లుసిక్కింప వలనుగాకయుఁ బోవచ్చును. పతమున  
నున్నతమాత్రమన నీటి సత్యమని యెట్లు విశ్వసి చితిసి.  
ప్రత్యక్షమునఁగాఁచక కేవల మూహలచే నంతరించి బే  
నైతిఁగాదా!—ఇది యసత్యమగునదినియుఁ దోచుటలేదు.  
పతముచొప్పున నన్నియు సరిపోవుచుండ నిదిమాత్రమసత్య  
మనుటయెట్లు? దీనితత్త్వ మిద మిత్థమ్మని యారయ వలను

గాకున్నది. దీనిచూలమున నాపూర్వపుద్గైర్యమును నన్నగిలుచున్నది !

ఏమి! నాశరీరమునఁ బాతరక్త మెట్టిదోయని తలచక యీలాగునఁ బరితసింపుచున్నాడను. అధైర్యముపొందుట మాకులనర్హపదముగాదు! — అహ! ఇంతలోననే యెంతటి ధైర్యము గల్గెను! తలచినంతచూతైన ధైర్య మొనఁగు నిట్టివలెము నంతకొనియూడినను దనివిజ్ఞప్తులు. పూర్ణ ధైర్యముతోడ దనగునే నిర్వహణలోబించెనఁ గాక.

ఇంతటి రమ్యముగు నీసౌధమునఁ జక్కవర్తి సహంతః పుర కాంక్షలతోడఁ దలుచు విచ్ఛేదక యుండఁను. ఆలాగున నంతిపురివారి రాకపోకలకు నూచీతమున నూచించినలాగున నిగూఢ హృదయ ముండియ తీయవలయును. ఇందావంతయు నందియములేదు. తిల్పి దన నై పుణ్యము పొందు వనస్వలకు గోచరింపజేయఁగి నిట్టి యుండవోవును. ఈమౌళి ముఖమున జాలక ఇంతవఱకు మందబుద్ధి నై వదరుచుంటిని.”

అని యీలాగుననాలోచించుచు మఱలఁ గుడ్డము నొద్దకు వచ్చి చక్కఁగఁబరికించి తమచొప్పున నటకుఁ జాటిగఁ బోయి యాశ్చిత్తిం దన కాలితో నొక తావు దాఁచెను. వెంటనే “రింగు” మని యొకచప్పుడు గల్గెను. ఇది విని యితఁడు విస్మితుఁడాయెను. ఇంతలోన నాగోడకుంకి యొక మంటిపెల్లఁడను అర్హుడా చప్పుడఁగెను. తోడనే ‘పెరిల్లు’ మనియొక ధ్వని వివదచ్చెను. నాపొవించుకొంటును చూచుచుండ రెండుగజముల పొడవు నొకగజము వెడల్పును

గల పలకయొక్కటి వీడ్చికిరించబడెను. అచ్చట నొకసండు గాన్పింపవందీతఁడు ప్రవేశింపఁదలఁచెను మరల నేమి కీడుమూడనో యనియింతుక నంశయించెను. దానింగొంతపరిశీలించెను. అది యొకగుహాద్వారమగునట్లు దోఁచునొక ధైర్య మవలంబించెను. భగవంతునిపై భారము వైచి యందుఁ బ్రవేశించెను. అంధకారబంధురమగు నాగుహావధ్యమనఁ గాలితాకుడుం గ్రిందదిగుట కనుచగునట్లు సోపానములుండుట దెలిసికొనెను. దానిమూలమున నవరోహింప నొడవలిడెను. ఎంతసేపుదిగు చుండిన నెక్కుడుమెట్లు గాన్పింపమి భీతుఁడాయెను. అంత నాతనిగుండె లదురఁజొచ్చెను మోము వెలవెలఁబాటెను. శరీరము వడవడ వడంకసాగెను. అంతవఱకు;

“దట్టమగు చీకటినిండియుండు నీగుహ నెద్దియుఁ గాన్పింపదు ఎంతసేపు దిగుచుండిన నంతయు. గానుపింపకున్నది. ఈమార్గముచాతాళమువఱకుఁబోవులాగునగోచరించెడిని. గాలి యింతుకయు పచ్చుటలేదు. అయ్యో! ఎల్లరచే మంచివాఁడనిపించుకొనుచుండునాచక్రవర్తి కిట్టిబుద్ధివాడమనేల? కలిగెంబో? నాయొడమానఁడేల యి. నుజ్జ్వలము కలిగించుకొనవలయును? కలిగించుకొనెనుబో? నేనేలయిట్టివని కంగీరింపవలెను. ఇప్పటి కింత యాయెను. ఇంత మున్నేమి కలుగఁబోయెడినో? ఎట్లేసియు మిందడినయదుగు వెనుక మరల్చుట శూరుల లక్షణము గాదు. నేడేల యిట్లుదుగదుగున భయప్రభాంతుఁడ నగుచున్నాడను ?

ఈశా ! నాయీభీతి రోగము మాన్యుము. ధైర్య  
కవచము నాకోనగుము. నీకీదే వేయి మొస్తు లిడువాడను.”

అని యీలాగునఁ గలఁచుచు దిశుచుండ నింతలోఁ  
బాడమునకెద్దియోతనినెను. అప్పుడురంగిరుద్దానిం జేరితొం  
డదివిచూడ నది మొదలెక్కుచు మొట్టొక్కలాగునఁ దోచెను.  
అంత నంతయు ధైర్య మవలంబించి యోసోపాసమార్గమునఁ  
బైకొక్కి వచ్చుచుండెను. దూరమున నలుకుదు విసరాఁగ నది  
యామహమ్మదీయుల యెలుంగుగట్ట శుర్తించి యాగూఢాగార  
కుడ్చుచు నకు వెనుక నైపున విలిచియుండెను. ఆతరువాతను  
నీవిధమున వారిసంభాషణములు వివరించెను.

“మీరీకనమే కదా శిల్లీమండి బయలు వెదలితిరి?”

“అగును. వేకువన లేచి సుల్తానుగారి దర్శనముచేసి  
కొంటిమి. వారి యానతి చొప్పున సోమనాథకట్టుకు బిలువ  
నాతనియింటి కరిగితిమి. అక్కడఁగోయ వైదిక కార్యములుదుటం  
దనకు రా వలసివడవందుఁకు న్నమింప వేడుకొంటినిని  
యాడి పాదుషాగారి యాజ్ఞచే ప్రాసంగ్యవృత్తులనిరసనమను  
గ్రంథము దనశిష్యునడిగి తీసికొనిపోయి చక్రవర్తిగారి  
కిమ్మనెను. మేమావిధముగనే యా గ్రంథము దీసికొనివెళ్ళి  
చక్రవర్తిగారి కందఁజేసితిమి. ఇంట్లకొంతమంది యున్నదనిచెప్పి  
సుల్తానుగారి యుచుమతిం బొందుటయి. సిద్ధమీదర్శనమునకై  
యిటకువచ్చితిమి. ఆహా ! ఎంతయెండ ! ఎంతయెండ ! ఎన్ని  
మాఱులో దారిని నీరుదావియు దప్పిడిట లేదు.”

“మీరు వచ్చినప్పుడు వద్దాకరమను సరోవరమున మీరు ద్రావి యుంటిరి కదా !”

“ఔను. ఎచ్చటనో బరిగినదానిని గంటికెమరఁ జరిగి నటుల నిట్లుచెప్పట యేరికి నసాధ్యము. మహమ్మదీయుఁడు గాకున్న నిట్టి మేధాసిధిం జక్రవర్తి యెంతయు నాచరించి యుండును. ఈహిందూముతాభిమానమే కదా యిట్టి చేటునకు మూలమగుచున్నది !”

“మీగుల్తానుగారు జాతిమతభేదములు పాటించక ననుబుద్ధులై యుండుటలేదా?”

“నత్యము. ఇంగ్లీషితో వీడక యేకులమువార లైవను సరియే. ఇష్టమయినచో స్త్రీపురుషులొండొరుల వివాహమాడ వచ్చునని యానతిచ్చియున్నవారు. ఆకారణమునిచే మంతకు మున్నరాజపుత్రులతో సంబంధము చేసిరి. ఇప్పు డొకగ్రామరాజపుత్రు కన్యకను వివాహమాడ సంసిద్ధులై యున్నవారు. వీరిట్టివనులు గానించుటచేతనే వీరిగ్రామమున హిందువులనేకులు గొప్పపదవులఁ బొందియున్నారు. అట్టి హిందువుల యొద్ద నేవామృత్తి మూకెంతయుఁ గన్పడు నుచ్చుచున్నది. వారు మద్యము నాపయోగింపక చోవుటయే కాక మాబోర్లలఁ గూడఁ బ్రావఁగూడదని శాసించెదరు.

“పాదుషాగారు గుచ్చుప్పుకప్పుకు హిందూసరదారుల యొద్ద నే నేయుండని పంపుచుండుట లేదా?”

“అగును. ఈ పదనేను దింఘునుండి బావజేగారియొద్ద నేననేయుచుంటిమి ఇత్తిమి మగ మహమ్మదీయులమునఁ

బుట్టి వాణ్ణి యొద్ద నేవకుఁగోయిన వారును మైంథము నీచముగఁ జూచెదరు. ఎంత కనిచేసిన నీదె యందొకొనుమని యొక్క కాసైసనీయ కుండటయ కాక మాచేయు నేవలమెచ్చుకొనరు. నిన్న నుల్తానుగారు మమ్ముంబిలిచి యొకబంగరు నాణెమిచ్చిరి. అయ్యది యీదిన మధ్యరాత్రమున భీమసింహునింటినుండి యాతని కూతుఁగిల్లాలోని చిత్రమహాలానకుం గొనివచ్చుటకుఁ బారితోషికమట. తన్మూలమున సింహుకి మద్యము ద్రావి సుఖించితిమి.”

“అవనిత మిక్కిలి యందగత్తియ కాదె ?”

“ఏమి మీదివ్యదృష్టి ప్రభావము ! మీరెన్నడు గాంచి యెఱుఁగని యాకస్మిక రూపవతి యని గుర్రెఱుఁగుట సామాన్యమే ! అట్టిరూపవతి యగుటచేతనే రాజుగారామె యెడఁ బ్రీతిగల్గెరి. ఒక్కరాజుగాననెల ? మా—అని యథోక్తమన, మానవజాతికెల్ల మోహము గల్గకుండునే?”

“నా అద్భుత జ్యోతిష మివ్వకు కదా మీ కెఱుఁగ వడఁగలదు? మీరామరి బెండ్లియూడఁదలఁచియున్న వాడు.”

“చక్రవర్తిగారుగోరిన యామెను మేముగోరువామే?”

“నాకడినా వాడఁదలఁచెదరు ? అసత్యము లాడిన నల్లకు మీఁకఁగోవని గల్గును ”

“మీకెల్లందెల్ల నయియుండ మమ్మడుగ నేల ?”

“నాదివ్యదృష్టికిఁ గోచరింపని దొంగడుండఁబోదు. అయిన నట్లడుగుటయనినాటు. మీ కాకన్నియ చిక్కఁగలదు.”



“ఒక్కకన్నీయ యిద్దర వరించుటెట్లు పోనగును ?”

హిందువులలో నీ యాచారముగలదు. పూర్వము ద్రావడియను నామ యేవుర వివాహమాడెను.”

“సరి. మాకిక సెలవొనగుడు ”

అని వీరి యానంభావణము లాలకించుచుండిన యా మహమ్మదీయుడు; “ఓహో ! వీరా సరోజని నవహరింపఁ బోయెదరు? శృంగారము లుండునట కిది యాసాధ్యము” అని తలచుచు నా హాసముల మూలమున బయలునకవచ్చి వాటి యాగంధము దప్పినందులకు మివుల నంతోషమునందుచు రాజ మార్గమునంబడి పోవుచుండెను.

ఆ ఆ వ ప్ర క రణ ము

## రాజ్యవిచారణ

ఒక్కనాటి యుదయమాన వీరాశాయి నిండుకొలుపున నుండి రాజ్యతంత్రము లారయుచుండ సాహివాను బోండా యనువాడు లేచి ;

సాహి:—నామయిప్పటి చక్రవర్తి మరదేవుము లేని వాడనియు, గరుణాసధి యనియు నెల్లవారు దలచుచున్నారు కదా? ఇదిపట్టి బూటకము. అతనికి రాజ్యకాంక్ష యెక్కుడు. దాన నెండితీరాజ్యములో యుపపరించి యున్నవాడు. ఇంత

యేల? మనరాజ్యమున నైత మచ్చటచ్చట వీలుకొలదిఁ గొల్లగొట్టఁ దొడఁగినలాగునఁ గొందఱు జానవదులు నుడివి యున్నారు

వీరా:—మంత్రి సామంతవర్యులారా ! వింటిరేమన సాహిదాగుబోండా యొక్క పలుకులు ! ఇంక నీవిషయమున నూరకుండుట పాడియగువా? రాజపుత్రులు డమ శౌర్యాన్నిం జ్విలించఁజేయుకున్న నతఁడు బాగునడ, బాండు.

మంత్రులు:—తల్లీ ! తలఁచినపుడెల్లఁ బోరునల్పవలె నన్న నెంతవ్రమ? దాననప్తను కల్గునగుట మీ యెఱుంగని యంశము కాదు. ఉపాయత్రయమాల ను నయోగించియు ముజు మూర్ఘునఁ బడకున్నం జరమోపాయమున కుపక్రమించుట యుక్తము. హనపూర్వు లొనరించిన యుద్ధమాల మూలమున మన సేనలోని వీరులనకు లింతకుమున్నే మడిసిరి. మన కింపొర నదినుగాలని తోచెడిని. ఇంతకు మీచిత్తమునకు వచ్చిన లాగునఁజేయుటకు మేమెల్లరిము నంగిద్దులము.

అంత మంత్రులమాటలకు మాటువల్లనోడి రాణి యూరకుండెను అట్టియెడఁ బ్రతీహాని యొక్కండువచ్చి కూమిం గాంచి “అమ్మా! డిల్లీనుండి యొక మహద్వైయుండువచ్చి తమ దర్శనమునకై ద్వారముకడవేరియున్నాఁ” డని వీరాబాయి యాతనిలోనికిందొడ్కొనిరానావతిచ్చెను. దేవియాజ్ఞచొప్పునఁ బ్రతీహారియాతని లొనఁ బ్రవేశపెట్టెను. వచ్చినవాతఁ డామెకు నమస్కరించి తాండెచ్చిన లేఖనందించెను. వీరాబాయి యాతని నుచితాననాసీనుం గావించి చెంతనున్న

యొక్కనిచేత నాకమ్మనిచ్చి చదువును నియోగించెను.  
అరేడీలాగునఁ జనువఁ దొడఁగెను.

దీర్ఘ.

స్వస్తి శ్రీమత్సహారాజాధిరాజ రాజపుత్రికుల తిలక  
శ్రీమదుదయసింహ నార్యభౌముని సమ్మతిమునకు—

దీర్ఘనగరవాసియును మిశ్రపియనేకుఁడు వృద్ధీరాయ  
లనేకనమస్కారపూర్వకముగ నాచరించుచునవి.

హిందూపుత్రులు మేనుంగరము మీబోల్ల నాయమాస  
హిందూరాజ్యము నెలకొల్పకొనఁ దలంచి యున్నారము.  
కొండలు రాజులబ్ధులతోడ బాంధవ్యములు నెఱపియుట  
నట్టి వారిమూలమాన మాయశలు నెఱవేఱఁజలవుగావున  
మిమ్ముగ్గి నే నమ్మియున్నాఁను. ఇప్పటి మాచక్రవర్తి  
దేవపూసింకెత్తిలాగున నున్నాఁడు ఏజతి వారైననరియే.  
కంటికింపని నచో స్త్రీపురుషులొండొరుల వివాహమాడవచ్చు  
ననుచున్నాఁడు అది కారణముగ నిడవలిగొఁ దానొనర్చిన  
రాజపుత్రి సగబంధములుచాక యిప్పుడు భీమసింహ తనయ  
యగు సనోజిని బరిశ్రమమాడ నున్నాఁడు. ఆమె యద్దాని  
కంగీకరింపని ఎంచుచే నిక్కార్పము గొననాగిండుకొనఁ  
దలంచి యున్నాఁడు.

అక్కన్నయ, నన్నె యాపదనుండితప్పింపుమని వేడు  
కొనయున్నది. తఱియెఱిగి రాజునకుఁదెలుపుట మాబోంట్లకు  
విధియుట నావని నేనొనర్చితిని. అవన్నులఁ గాపాడుటయు,

స్వకమములఁ జోగార్చుటయు రాజధర్మములుగానఁ గర్తవ్యమూలోచించియుచితసరణిఁబ్రవర్తింపజేయుకొనుచున్నవాడను ముమ్మందొక్కన్నియపటమండలిప్పించిమీదుర్గమునకు రావిండుకొనుట ప్రస్తుతస్థితికెంతయు సచితముగను. దేవరయానతియైనచోఁ దగునహము మొనఁగూర్చుట కనువువాడను. ఈలాగునఁ దన్నుఁగోరఁజుటల నొక్కదాని నిర్బంధించువాడొక్కవభుండగునే? ఈతఁడా జాతి మతద్వేషములు లేనివాఁడు? పీఠింకు పీఠిఁ పూర్వలే చాల మెఱుంగునలోఁచెడిని. వారెల్ల నీతిఁవలె నచుకూల శ్రమివులుగాక ప్రత్యక్షపరోధులై యుండుటచేఁ బ్రతిజాన నాచరింప వీలు గలిగియుండెడిది. ఇంతకు నాకుఁ దోచిన తెఱంగున నేనిన్నపించు కొంటిని. ఇంక దేవరవారి చిత్తమునకునచ్చినలాగున నాచరింపనచ్చును.

ఇట్లు విన్నవించు, మీవిధేయుఁడు,  
పృథ్వీరాయణ.

ఇంతిదనుక వినుచుండిన వీరాజాయి మండిపడుచు మంత్రుల నాలోకించి;

వీరాః—మంత్రులారా! మూరింతయు న్నుండొందరి పాటుపనికీరాదని వారింట్లరికాద! వింటిరే వీనిను దగములు! గోమాఖవ్యాఘ్రము మూడ్కిఁ బైకి ధర్మమూర్తి యనిపేరిసుకొని లోలోన నెట్టి యుకార్యము లాచరించు చున్నాఁడు. సమ్మతంపని సాధ్యుఁడని నొక్కతే బలాశ్కరింప సంసిద్ధుడై యున్నాడట లోకముగోస రాజపుత్ర పిరులెల్ల గొజలు దొడిగికోసిరని తెలఁచెఁగఁజోలు! ఒరిద్దలు రాజపుత్రులు

దనకు వశవర్తులాలచే నింకక్షాత్రతేజ మడుగంటెనని తలచి యున్నాడు. ఇప్పుడే వీని గర్విమణింపవలయును. లేకున్న నెంతయు విజృంభింపఁగలడు. వేవేగ వానింద్రుంప సమకట్టుట పాడియగుఁగాదే!

అగ్రహోదగ్రయయి యాలాకున నాడుచున్న యామె యెదుటనేనియు బహులాడ లేక యెల్లరు మాన మవలంబించి యుండ బాలభానుఁడు లేచి;

బాల:—అమ్మా! వానినణఁగఁగదొక్కుట యొక లెక్కలోనిదిగాదు. వాడేమి యంతటిపోటు మానిసిరూ! వలయునేని నేనొక్కరుడ వాని యుక్కడఁ గింజఁ జాలుమను. ఈమాత్రమునకుఁ బెక్కులే ?

వీరా:—అదుగ మఱచితిని ఆకస్మిక నీమేనమఱచలుగాదే!

లేఖావహుఁడు:—అహ! మేనటికము నమరియున్నదే!

వీరా:—సాహేబ ! నీదొరకు విరోధమగు నీజాబు దెచ్చుట నెట్లంగీకరించితివి?

లేఖావహుఁడు:—శిల్లి ! నేఁదురుమ్మడఁ గాను. దారిసదుమ నీయుత్తరమున కెట్టి లోటుం గల్గ కుండుటకై యీవేన మానవలసెను. ఇంత జాగరూకత గల్గియు నాగాన సగరమునం దక్కరు నా రామపాలుడగు నొక మహమ్మదీయు నొద్దకుఁ బ్రక్కార్థమరుగుదెంచినమహమ్మదీయుయ్యగ్మయ నకుం జిక్కిరిసి. మహాత్ముడగు నా లోటమాలి నాపైఁ గరుణించి నను సంహరింప వలదని చెప్పి యుచటనే విడిచి

యాగంతుకులప్రశ్నలకుత్తర మొసంగ వేటొక తావునకరిగెను. అంత నటంగల యొక గుప్తద్వారము మూలమున నాయానదం దప్పి బైలువడితిని.

బేదనూరు } బేరా! వాడెట్టియువ కారముగావించెను  
జయమల్లుడు:— } ఇచ్చటికిగదా నామేసత్రి సత్పుత్రి)వతియయ్యెను ! ఎచ్చట నున్న నేమి? కులాభిమానము మానదనుట సత్యము.

వీరా:—అట్లయిన నాతడు మహమ్మదీయుడుగాడా?

బేదనూరు } అమ్మా! అతడు తురుష్కుడు గాడు  
జయమల్లుడు:— } నా మేనమామిది యగు నాతడు హుమాయూనుదినముల నుండి యచ్చటన యున్నవాడు. ఇన్నిదినములుండియు వాడొరులచే గుర్తింపబడకయున్నాడు. మహమ్మదీ కూహార మాతడు భుజించుట లేదు. అచ్చటిగుట్టుకనిపెట్టి సమయము వచ్చినపుడు మన కెఱుక వలెన నావేసముతో నట నున్నాడు. జనులుదన్న విశ్వసించుటకుఁగాఁ దన కుటంబమున కెల్ల నిట్టి వేసమునే వేసియున్నాడు. తనతండ్రి పక్వాహరములం దనకుటుంబములోనివారు దినఁగూడదని నూలువత్సరముల వఱకు నాచరింపఁ దగిన యొక ప్రతిమాని యిది సమాప్తి సందకమున్నే మరణించెను. కాఁబట్టి తానుందానిని జరిపించు చుండులారుఁడెప్పుకొనుచున చ్చటిజనులకన్మించుచున్నాడు. వాడీవ్యాజమున మహమ్మదీయాన్నము భుజింపకయే కాలముగడుపుచున్నాడు. చక్రవర్తియొనంగు వేతన మాతని

కుటుంబ భారమునకుఁ బాలనందున జ్యోతిష్కుని వేనమూని నాటకానులు సంపాదించు కొనుచున్నాఁడు.

లేఖావహుడు:—ప్రక్కార్థమువచ్చినవారికి నీతనకిని జరిగిన సంభాషణముల మూలమునఁ జక్రవర్తిగారి యానతి చొప్పునవారు సరోజినిని బలాత్కారముగఁ బట్టడలఁచియున్న బారని తెలియుచున్నదికాని యాపృథ్వీరాయలు చెంతనుండు పరికర్థము జరుగనేరదు.

మంత్రులు:—ఇప్పటికిని మించున దెద్దియులేదు. ఉపాయత్రయోపేతముగ నొక లేఖం బంపుదము. దానదారిం బడక యథాపూర్వముకలున్న సంజ్యోతాయా మవశ్యాచర గోచరుగును. ఆవల మీచిత్తము చొప్పున జరుపవచ్చును.

వీరా:—అట్లేకానిండు, నాకుమాత్రమిందు సమ్మతి లేకుండుటేల ? ఎట్లనిం జతోడుగడమున నొకసింగమున్నదని యారనికెఱుకవడినఁజాలును, ఇంక లేఖనోపకరణము లందెరుఁడు.

అంత నొక సేవకుఁడు గలందాను దెచ్చి యిచ్చెను. రాజ సామనానిభద్రోపేతముగ నొక లేఖవ్రాసి దాని సంచలమీఁద డిల్లీఁగొనిపోన భటులకానతిచ్చివేటొకకమ్మ వ్రాసి పృథ్వీరాయుల కిచ్చుని డిల్లీయంపించిచ్చిన లేఖావహుని చేతి కిచ్చెను. అంత మధ్యాహ్న కాలముగుటచే నాటికొలుపు జాలించి యంతపురి కరిగెను మంత్ర సామంతాదులు వారి వారి యునికిపట్లకేగిరి. లేఖావహుఁడా బాబుగైకొని యప్పుడే డిల్లీపురాభిముఖుడై చనెను.

## దైర్యము

అగ్రాయోధ నామహమ్మదీయులిద్దఱాఁటమాలితో మాటలాడుచుండ నాయారామము వెలువలనొక మహమ్మదీయ వృద్ధుఁడగుచుచు ; “ నేనెన్నితడవలు మంజరించినను బహిరామ ఖానునకుఁ దెలియవచ్చుట లేదు. తాఁ జొచ్చిన వెంటనే తలుపులోవైపునగడియవైచుకొనిచనవలదా? దొంగ లేలేని లోనఁజొచ్చి యిచ్చటి పూవులం బండ్లను ముచ్చిలిన నండవేడిమి నోఁవఁజాలక మహిమలు లెవ్వేసికొలనిం గలఁటి పెట్టిన దాని మూలమునం గలిగిన సార్వభౌముని కోపమునకితఁడనువులఁ దొఱఁగుటయే కదా ఫలము ! చక్ర వర్తి కాగహమే కలిగినచో నెదెట్లుం దఱుగఁ బోదు. వీఁ డిది యెల్లం బాదుషా కట్టఁబడఁగలదని తలఁచుచున్నాఁడు కాబోలు ! వారలు సర్వజ్ఞులరు. కడుబాగుఁగాఁతతో మెలఁగ కున్నఁ గార్యముచేయని నేనాడిన సరస సేయకున్నాఁడు. ఇదినుల్తానుగారికిఁ దెలుపుదమున్నవీఁడొక మూంత్రికుఁడగుటచే నేమిసేయునోయని భయముగలుగుచున్నది. ఇందుల కేమి సేయవలెనను? నాకెట్లుం బాలువోవకున్నది. ‘తాఁజెడ్డకోఁతి వనమెల్లఁజెరచె’ నన్నట్లు వీఁడు హానినెందుటయ కాక యెచ్చటనాకూటికి నీరు పడలవలసినచున్నోయని వెఱపుగలుగు చున్నది.” అని యిట్లు తలపోయుచు; “ఓయీ ! బహిరాము ఖాను !” అని యెలుఁగెత్తి పిలుచుచు నాయువవనిం బ్రవేశించెను.



అటఁ దోటలోని ఇటులిరువురు నా యలుకుడు విని గుఱుకునట్టి యతిభీకులై; వంటయింటి “కుండేటిచందమునఁ జిక్కుకొంటిమి, ఇక్కడ పప్పుపెట్లు?” అని కొందలమందుచు నుద్యానపాలకుంజూచి: “ఆర్యా! మీరాసామెలు వచ్చుచున్నాడు. వాఁడూరకయ మాబోటపై నెల్లపుడు నేరములు గల్పించి సుల్తానుగారియొద్దఁ గొండెములు పెప్పుచుండును. కాబట్టి యింక మేమిటచునటు దగవుగాదు. మాకు పెలవిండ్లనుచు నచ్చటఁగలయొక మట్టిపాంతకరిగిరి ఆవటప్పక్ష మటు వది గజముల చుట్టుకొలఁతగలిగియుండెను. దానికొమ్మలునలు వలంకులఁబర్చియుండెను. అందొక్కొక్క శాఖయుఁ బెక్కులగు నూడలతోనెమరియుండి మరకతిమండవకాంతి విడంబించుచుండెను. ఆ న్యగ్రోధ మాతోటవెనువైపుననందు గోడనాని యుండెను. దానంగలయొకకొమ్మగోడకావలంగల బయలు వఱకు వ్యాపించియుండెను. మధ్యాహ్న కాలమున నాబయలం బసుల మేపుకొనుచుండు గొల్లకొట్టనాం ద్రీశొన్నంగలయూడల మూలమునఁ బై కెగ్గ బాణి యుండుండి యావల్లివైపునంగలదాని యూడల సాయమునఁ గ్రిందికిఁ దిగి యుచటి నారి కేళముల జెట్లనుండిరావ్పియందలివీరాసుచుందురు. పిదపఁ దాము వచ్చిన దారినే పోవుచుందురు. ఈ మహమ్మదీయ భటులామార్గముననే యూతోటనుండి బయలుపడి తాము దిగినచోట నేరుసు లేమికి సంశయించుచు దిల్లి పుర మార్గముం బట్టిపోవుచుండిరి.

ఇట్లు చాల దూరమేగి డిల్లీ పుర ప్రాంతానందము చేరునప్పటికి కచ్చట నాక్షాత్కరించిన వనదేవతయోయిననొక కాంతామణి గానుపించెను. ఆతిరుణముననాచుంఠియుఁ గర్కశ స్థలి నడచుటచే నలఁతసెంది కలఁత నాటిన మోముదమ్మిగలిగి పొటవడి యొకపుట్టవైనఁగిడెను అంతనావల్మీకాంతర్గతమగు నొక కృష్ణసర్పము 'బున్ను బున్ను' మనుచుఁ బైకిలేదీ కలువ నుంకింప నద్దానివడగఁ దన యెడమ చేతం గట్టిఁబట్టుకొనియెను. ఆ యరగము నిజవాలమున నాబిడకరముం జాట్టుకొనియెను. దీనిం జూచుచుండిన యా మహమ్మదీయు "లాహా ! అబల యగు నీమోకిట్టి ధైర్యసాహసము లెట్లలపడెను? ఒక యాచుడి చీకటి రాత్రుల నెట్లాంటరిగ నడుచుటయుఁ గాటువైన నమకట్టిన్ తాచును సరికునేయక పట్టుకొనుటయు నిట్టివింతయిది వెఱకుఁ గనియు వినియు నెఱుంగము" అని యిట్లాడికొనుచు నామె చెంతకువచ్చిరి. వీరిం గాంచిసంతన వెఱపంది మోమున వెల్లవనము గమర నామె మ్రొన్నదినిలిచెను. అంతనా మహమ్మదీయులలోనొక్కఁడు ;

“సుందరీ! భీతిల్లకుము. నిన్నుఁబట్టిచుట్టియుండునీసర్పము నాకిత్తి కెరగాఁగలను.”

అనుచుఁ దన చేతికర వాలమున దానినొక్క పెట్టునఁదెగ నేసెను. అంతనాబిడ “యా హా! ఇంకవీరి బారినుండితప్పటయెల్లు! ఇంటనుండిన నెట్టికష్టముగల్గునోయని యిల్లువెలువడినందులకుఁ 'జానొకటిదలఁచిన్నదెన మొకటిదలఁచె'నన్నట్లాయెను. ఇప్పుడేమి

నేయుదాసను?" అనిచింతించుచు దిగులొంది వడంకజొచ్చెను. ఈమెభీతింగాంచిన యాసర్పహంత ;

“కాంతా! నీచింత దొలఁగుము. నీకువంతగూర్చున్న యావన్నగము వంతమందించితిని. ఇంకనీకాంతమగుచూపుల మము వంతసింపఁ జేయుము.”

ఈతనిమాటలువినివంతన భీతియైనయామెశరీరమించుక కంపింప మూర్ఛపెంది నేలపైబడఁజోయెను. వాఁడామె నొకశిలపైఁ బరుడబెట్టి విసము దలకెక్కిననితలఁచి విష హామగు నొక యోషధిందేర్పరియెను. ఇతరుఁ డిదియేతగు నదనని తలఁచి యామెండాసి యాయమయందమునకుఁడెందమున మెచ్చుకొనుచు;

“ఏమి నాయుదృష్టము ! నేనందమగు నొకహిందూ యువతిం బరిణయమాడఁ గోరియుంటిని. ఈ సుందరి నాకంటఁ బడుట నా మేలుకొఁకలేయగును. జమాలభానుఁడు వచ్చు వంతలోనేనీమెనెత్తుకొనివట్టణముననాయుంటంజేర్చుకొందును. అనితర శరణయగు నీవడఁచియు నాకు సులభముగనే వశపర్తిసిగాఁగలదు. దుర్మతమగు హిందూమతమునఁ బడి చెడిపోవుకుండునట్లు న్నతమునఁజేర్చుకొనిదీనిఁగాపాడవఁగాననిది యేమాత్రము పాపాపహము గాఁజాలదు. అనన్యశరణ్యమగు నిక్కన్యను రక్షించుట శరణాగతరక్షణరూప ధర్మమేయగును. ఈమంధస్థుఁగావించి యాపుణ్యము సంపాదించుకొనువాడను.

ఏమి నాయవి వేకము! బీదనగునే నీవనితంబరిగ్రహించిన నెవ్వరె గావఁ గలను ? అర్థకూన్యదనగు నన్నియుల

యెట్లు ప్రేమింపఁగలదు ? ఈమెకుత్సాహము గల్గులాగున దివ్యాంబుభరణాదుల నే నెచ్చటనుండి తేఁగలవాఁడను? ఇట్టిదానిం గృహలక్ష్మిం గావించుకొనిన నాకాథనలక్ష్మీజాత్ర మెట్లులభింపఁబోవును? ఇదియు నప్రయత్నముగనే చిక్కఁ గలదు. అంత నేనీచిహ్నుగ నే నార్యత్రిమావఁగలను, స్వచ్ఛంద వృత్తి నహంబించి నల్యైకబో వాసిగాంచఁగలను. ధనికులనేకులు నాతోఁజూర్చుకొనఁగలరు. అప్పుట్లున నీడమాలు భాషాబోలు సేవకులనేకులు ననుగొలుచుచుండిరి. ప్రచున్నా నీవృత్తివృత్తిసభా నొకసరచారుడఁ గాఁగలను. అతరుణునిన మీర్జాసామేలు మున్నగు కలహాశరుల మదిమడింపుఁగలను.”

అని యాలాగునఁ గొంతెమిక్కిలఁగోరుము నామె నెత్తెను. “అవును. ఇంతలోనాగిడియు మూర్ఖదేవీయుఁడుటచే నాతని పొట్టునప్పులనట్లొక తెఱపుదాఁచెను. ఈతన్నుఁగోర్వితఁగి యాదుష్కంఠవలపైఁబడి గిడగిడదన్నుకొనును నోట నెత్తురు గ్రీకులకొనుచుఁదాఁగోరిన భూలోకసౌఖ్యము సత్వరముగటచే రోత సెరిగి కాశ్యపముగున్వర్తిసౌఖ్యమునుభవింపనిగెనోయనఁ బ్రాణములు పడెను. ఈతరుణియితరుణులుగాంచి; “ఇదియే సేయవలసినదిగునయము. ఇప్పటిప్రయాణసన్నాహమాపి మరల నెంతటికీం పోవుటమేగును, ఎంతబలమున్నను నబలముగటచే నేనెల్లసమయానికిఁ బ్రయత్నింపఁగలము. క్షయము కలుగును.” అనితెలుచు పురాధాని యుయ్యెను.

## ధీలీనగరము.

చాల గొలుమునుండి యార్యావర్తమునకు లలామభూత మైయ్యఁడిన ధీలీనగరము పర్వతాంధ్రశతాబ్దాంతమున హిందూ రాజుల యైమధ్యము లేమి స్థానేశ్వరమనొద్ద జరిగిన ఘోరయుద్ధమున శహాబుద్దీన్ గోరీ పాలఁబడి యది మొదలు మహమ్మదీయుఁల పాలనకు లోబడియుండెను. అరబ్బీ ధానతము జరుగుకాలమున మొగలులపంశమున కలంకారభూతుఁడైన యక్బరు పాదుషా చక్రవర్తిగానుండెను. అతఁడు తన రాజ్యము హిందూదేశమున స్థిరపఱచుటకు హిందువుల లోద్బాటుండితరలయందుని యెరింగి వారినోడ బాంధవ్యము నెఱపుచు మరి దేవులము గొంతిఁజేయు లోనిని యుండచుకొని సర్వమల సాధారణుఁ డనిపించుకొనుచుండెను. ఒకరి యనుమతి నననరించి పోవుట యుపదుర్గణమీతనియందించుకయు లేదు. ఈలెచు విప్రుల శోధకబుద్ధి గల వాఁడు. తన ప్రజల సౌఖ్యము తన సౌఖ్యముగఁ జూచుచుండెడి వాఁడు ఎవ్వరుపచ్చి యెట్టి మొఱపెట్టుకొనిననశ్రద్ధతోక వినుచు నద్దాసికిం బ్రతికారముఁ జేరఁచుచుండెడివాఁడు ఇన్ని సద్గుణములుండియు జంధునకుఁ గళంక మట్లందుక విషయలోపవత్స మీతని యందుండెను.

ప్రపంచమున నాతనికించుక క్రూర్యముండెడిది కాని రాజ్యభార మెక్కుడగు కోలఁజయు నయ్యది తగ్గజొచ్చెను. అతని రాజ్యములోని ప్రజ లా నొక గన్నతండ్రిగ నెల్లప్పుడు భావించుచుండిరి. ఆహా ! అప్పుయొక్క బుద్ధివైభవ మంత

ప్రశంసార్హము! తాను సింహాసనమధిరోహించుచున్న బాలుఁ  
డయ్యుం దిరుగఁ బడిన సరదాగులెల్ల వణచి, కొండఱ  
సంస్థానాధిపతుల విజాసావమున సమానా సనాసీనులఁ  
గావించియుఁగొండఱబిగుగదానాదులఁదరిపించియుఁగొండఱ  
బాంధవ్యాదులచే ననుకూలుఁగావించియు నెట్లనేక రాజపుత్ర  
ప్రభులతోఁబఱచుకొని రాజపుత్రస్థానమునంగలవారిం బెక్కురఁ  
దన యధీశము గావించి కొనియె. ఈచక్రవర్తిను తాభిని నేశము  
లేనివాడగుటచేసిరిగూడఁ గుఱుండున్న వారింబోలక హింసువులకుం  
గూడ గొప్పగొప్ప పదవుల నిచ్చుచుండెను. దాన హిందువు  
లనేకు లాతనియెడ సద్భావము గల్గి యుండిరి. ప్రజలు  
పెక్కురు రాజభక్తిం బొందుకొండిరి. కావుననే యీతఁడు  
రాజ్యమునకు నచ్చివచ్చు డాగ్రా ఢిల్లీ ప్రాంతములు మాత్రమే  
యీతనికి లోబడియున్నను గొలఁదికాలములోననే యీనేక  
ప్రాంతములఁ దనయధీనమునకుఁ దెచ్చుకొనఁగల్గెను.

అక్కరు రాజ్యము నుండియుఁ గన్బవరంవరలలోఁ  
బెరిగిన వాఁడు గాఁబట్టి విద్యాభ్యాసము నేయ ఏల  
లేకుండియుఁ దాఁబడిన కన్బములమూలమునం దెలిసికొనిన  
యనుభవమే యీతనిరాజ్య పరిపాలనమున కెంతయు నాధార  
భూతమాయెను. విద్యవలని జ్ఞానము లేకుండియు వినికివలని  
జ్ఞానమువిశేషముగఁ గల్గియుండెను. విద్యాహీనుఁడయ్యనీతఁడు  
విద్యత్పక్షపాతి గానుండెను. మిక్కిలి దూరదృష్టి గలవాఁడునై  
జనులసౌగడికకఁ బ్రాతుడగుచుండెను. ఈతనిసైన్య వ్యవస్థ  
యెంతయుఁ గొనియూడఁదగినదగును. చక్రవర్తివనసైన్యముల

మోగల్ సైన్యములనియు, రాజపుత్ర సైన్యములనియు  
రెండుభాగములుగావించెను. ప్రతి సైనికుల ముఖ్యచర్యలం  
దెల్ప వట్టిక వ్రాయించుచుండెను. తన సేనలకుఁ గావలసిన  
తపాకులు ఫిరంగులు మున్నగు యుద్ధసాధనములందేము కర్మ  
కాలయొక్కందు నిసకోటయొక్క యావరణమునందే స్థాపించి  
తనకంటెయెక్కువ సేనాపనులెల్లఁ జేయించుచుండెను. తనయొద్ద  
నుండుగుట్టయు లేవట్టుననేని మాటగుండుటకై వానిపై రాజ  
ముద్రతోఁ గాల్పించుచుండెను. రాజ్యవ్యవస్థ యెంతయు  
నైపుణినేర్పటచెను. ఈతఁకింబూర్వమును చక్రవర్తు లేగ్గుటచిన  
వస్తులందెక్కింటి నీతఁడు ద్రోసిపోయెను. రాజా తోడర్  
మల్లఁడవాసనాయమునఁ బన్నులన్నియుఁ జక్కఁబఱచెను. జమా  
బంధివద్దతి నేర్పటచెను. 'చౌకో' అనఁ భూమిపన్ను విధించెను.  
ఇత్యుధి యూరిని పూర్వులు విధించినదానికంటె సధికమయ్యుం  
డక్కించుకొల్లరపన్నులన్నియుఁ దీసివేయుటచే నంతయెక్కుడుగఁ  
దోవకుండెను. జట్టపన్ను (జజియా)నట్టె త్రోసివైచెను.  
సహగమనపద్ధతి మాన్పెను. ఆయుష్షయవట్టికల నతి బాగ  
యూతతోఁ గాంచుచుండెను.

సర్వసుత సాధారణుడని పేరపొందినయీసుల్తానునడ  
గొండలు దోచివధాఁ మాటయొందిరి. హిందువుల గారవించి  
వారికున్న సాధింపులను చున్నాడని కొండలు మహమ్మ  
దీయులును, బాగ్రి దసవరవాగులును హిందూస్త్రీల  
వివాహములుచుండుటచేఁ గొండలు హిందువులును విరోధము  
గల్గియుండిరి. కాని యీతని సద్గుణములఁ జూచి యనేకులు

బద్ధానుగాగులైయుండ నాయనూయావదలు దమచిత్తములం  
గల విరోధముఁ బ్రలుపెట్ట వెఱచి లోననే క్రుణ్ణుచుండిరి.  
వా 'రతివిషయంఘోరలక్షణ' మ్మహాభంగి నక్కనిసయములు  
పెక్కులు చూపుచుండిరి. చక్రవర్తి యిరుతెగలవారిలోనం  
గొండలు దప్పై ననూయ గల్గి యున్న వారనట యూహించు  
కుండ లేదు. కాని దాని నలక్ష్యముచేసి తనకుఁదోచినరీతినే  
యూహించుచు వచ్చెను. వారివరగునదియుఁ గనుపెట్టుట  
కుష్ఠకమింపకుండెను.

ఈ మహాభక్తుని రాజధానియగు శ్రీనగరమున  
కెల్లను సుత్సాహముతోనుండిరి. కష్టమనట గలనేనింగాన  
కుండిరి. ఇంక నీయూర రాజకార్యము లాచరించువారుగొందఁలు  
బొలముల దున్నుకొని ఫలములనందుచుఁ గళకళలాడు  
వారు గొండలు వర్తకముచేసి యర్థముగడించు వారు గొండ  
తిట్లెటుగాచినల బొలువదువారుగనుండిరికాని పెద్దలనాటి  
సామ్రాజ్యమునేయును సోమరులై పాటునకోర్వక వొల్లవెంచు  
కొని యుండు వారొక్కరుండులుగరైరి. పెద్దలదంతి లిబ్బి  
యొచ్చియుండియుఁ గష్టార్జితముగు కాసుతో సరిగాదు. 'ఉత్తమం  
స్వార్జితంవిత్తస్థునట' యనువము. కష్టించిన వానికుండు  
నారోగ్యదశ యలగున కుండనేరదు. కష్టి దనయుండుములకుం  
దగు పనులిచ్చి యిది చెడనిలాగునఁ గాపాడుచుండును.  
సోమరి దన యువయువము నుం దగువకుల నీక విచేయుక  
నిలుపుటచేఁ ద్రుష్టపట్టి చెడుచున్న యర్జితములవలెఁ జెడఁ  
గొట్టుకొనును.



అనగరమునందలి భవనముల శిల్పవైభవము వర్ణనా  
తీతము. హుమాయూనుయొక్క గోరి చూచియు తీరవలయుఁ  
గాని ఎల్లింప నలవిగాదు. నగరులో నక్కరుయొక్క మహాలతి  
విచిత్రముగ నిర్మింపఁబడియుండెను. అయ్యది నేలమట్టమున  
కంటె నెత్తగుటచేఁగిందినుండి కొన్నిమెట్లు లఘరియుండెను.  
రాచ మహాలన ముందవైపున గొప్ప శిలాస్తంభముల  
యాధారమున నెత్తఁబడిన పంచయొక్కటి వెలయుచుండెను.  
ఆస్తంభము లతివిచిత్రముగ నిర్మింపఁబడియుండుటచే గన్నుల  
పండ్లుపైయుండెను. ఆమహాలు పైభాగమున నొకమేడ  
యుండెను. దానియందలి కుశ్యములం బెక్కు గవాక్షములమరి  
యుండెను. ఆమేడపైభాగము గుమ్మటమునాకృతిని నిర్మింపఁ  
బడియుండెను.

ఆపురమున నొకనాటిమధ్యాహ్నమున నొక యువతి  
యటఁగలవందుగొందులఁ బడిపోవుచుండెను. చిత్తరవోయిన  
చిత్తముతోడ నాచికి నెత్తిపై ముసుఁగిడి చుట్టుపట్టుల చిక్కిరి  
చూపులఁజూచుచు నల్లనల్లనడచుచుండెను. ఆమగువయొక్క  
గమనము నామెచూపులును వీక్షించి యనుమానించిన రాజ  
భటుఁడొకఁ డామెను వెన్నాడెను. వాఁడు మొట్టమొదట  
నాచిడఁగాంచి సంశయించి యామె యుదంతమరయనేతెంచిన  
వాడయ్య నాయువతియొక్కరూపరేఖావిలాసములం గాంచి  
యామెం బరిఁజూచువాడ వలయునని తలఁచెను. ఆమెయు  
పానిచూపులం గాంచినంతనే మనోగతమగు నభిప్రాయముం  
గనిపెట్టి;

“అహా! ఏనీతిగూడననువీడుననితోఁచుటలేదు. ఇంక ఏనిబారినందితప్పులెట్లు? ఇంతకు నీరూపముగదా నాకిట్టి నంకటము గల్గుటకుఁగారణమాయెను! వడఁతులకిట్టిరూపుండుట కంటె వికృతరూపలగుటయే మేలగుననితలఁతును. ధీమంతులు బుద్ధిబలమున నిజశత్రువులలోఁజూచుకొని వారిచే దమపనులు నిర్వర్తించుకొనులాగున నిట నాకు విరోధమునఁగించిన యీ రూపము తోడ్పాటున నేనిముప్పనుండి తప్పెదఁగాక.”

అని తలచి, యచ్చట నొకయోర నిలచి వాని నవ లోకించెను. తనచూపులకు లోఁబడి వాడీమెకుఁ జరణదాసుఁ డగుటకు సంసిద్ధుఁడుగా నున్నాడని వాని వీక్షించినంతనే కనిపెట్టియల్లనఁ గనునన్నచేసెను. ఇంగితజ్ఞుఁడగు వాడామె చెంతకురాఁగ సంచుక యొడిగి నిలచి ;

స్త్రీ:—ఈలీలమేలమాడ నిది గాలముగాదు. నాలుక యెండవాటుచున్నది. అల్లదె కాన్పించుచున్న చూయువవని కేఁగి యటనుండు వాపికం జల్లఁగ నీరాడి యానీరానినఁగాని నాయంగములు గుడుటఁబడవు. అంతదనుకఁ జింతమాని యీచెంతనుండు చింతమానికడఁ గూరుచుండుము.

భటుడు:—నీవలుకులతిభుకులకేను మోసపోయెదనని తలఁచితివే? నీవంచనావాక్యమాలవిశ్వసించి చేతఁజిక్కినదాని విడిచిపుత్తునని తలఁవకుము.

స్త్రీ:—నీ వేసము చూచి యింతవఱకు నీ వెంతయు రసికుఁడవని తలఁచితిని. నాపడినది పొరపాటని యిప్పుడుకదా తెలిసికొంటిని !

భటుడు:—అదెట్లు ?

స్త్రీ:—మాటయందలి సత్యాసత్యముల గ్రహించలేనివాడొకరనికుండే ?

భటుడు:—చెలికుర్రా జంతునవ్వడు సీపలుకుల సత్యాసత్యముల నే నేలాగున నిర్ణయింపగలను ?

స్త్రీ:—నడివీధి నొకనారిందాచుట సీతిపిటూరముగదా!

భటుడు:—సీవాడునది యథార్థమే. నేదొందరవిడితి ననుట యిప్పుడు తెలియఁగల్గితిని. శాని వాకేలొలో నీ పై నింకను విశ్వాస మొదయింపకున్నది.

స్త్రీ:—ఇంతచెప్పియు విశ్వసించనిచో నెట్టిమోటు మోసిసి నేను ప్రేమింపగలదు ?

భటుడు:—అలాగున నెవలదు. నే నాడుటన్నపై విశ్వాసము లేకుంటుండేగాదు.

స్త్రీ:—మఱెందులకు ?

భటుడు:—ప్రథమదర్శనముననే నీ పై సీకింతటి ప్రీతి గల్గుటకలగారని మేముత యూహించియు చెలియకున్నాను. దాన నాకించుక నంశయముగలెను.

స్త్రీ:—అందులకుఁగారణమిట్టి రూపవింశతినిచ్చించిన బ్రహ్మకుండలియుఁగాని మనికద యేలాగునఁ చెలియగలదు ? ఎట్లేని నిన్నుఁగాదని నేనిందుండి తప్పి యెటు పోవగలను? దాన నను పిశ్చిసింపుము.

భటుడు.—నరి, ఆలాగుననే కానియు.

అంత నాననిత యాయువవనిలోనికరిగెను. భటుడా యుద్ధాన ద్వారముకడనున్న చింగమాని నీశం గూర్చుండి యుండెను. కొంతపడికి 'గుభీలు' నుని యొకశబ్దము వినినచ్చెను. ఇదివినిన మా రాజపురుషుడు విస్మయపడెను నాలోలోనం బ్రవేశించెను. అట నామెం గ నమి మివల దుఃఖించెను. నలువలంకుల వెడలెను. తుట్టతుడకామె యా వాపికలో దూకెనని సిద్ధాంత గానించుకొని తనయజాగ్రత్తకుఁ జాలనిందించుకొనుచు నడిగెను.

తోమ్మి ద వ ప్ర క రణ ము.

అశ్వరు దర్బారు.

శిలీ వట్టణమునందొకవర్తి యాస్థానప్రదేశమెల్లడలఁ దెల్లసెదల తాతచేగట్టణము వేసగిం గూడఁ జల్లఁగ నుండెడిది. దానినడుమ నాస్థానము కడము బంగారునులామగలిగి యెసక మెసగుచుండెను. దానిపైఁదల యొకగుమ్మటముఁబోలేనమరి యుండెను. అద్దానినలువలంకుల న్నాల్గిశిరములు వానిపై నప్టమీచంద్రుని మాడ్కి రాజతంబగుచు రాజతంబులగు నతి వంకలు నాల్గలరారుచుండెడివి. ఆస్థానపు గోడపైఁబలు విధము లగు జిత్రర్పణప్రాచుర్యబడి యుండెను. కొన్ని చిత్రపతములు గుడ్యములం దుడిచింపబడి యుండెను. ఈచిత్రము లెల్ల

నాతని యాస్థానమున విఖ్యాతిసెందిన వడునెనుమిది చిత్ర  
కారులచే వ్రాయబడినవియ యగును. దీనిమూలమునఁ జక్ర  
వర్తికేఁ జిత్ర కళాభిరుచి మొదలుట వెల్లడియగుచుండెను. ఈ  
మండపమునడుమనమయూహనన ముండుండెను. ఇందెన్నియో  
రత్నములు చెక్కియిండుటచేసిది దీక్షులం బ్రజ్వరిలఁజేయు  
చుండెను. దానమండిఁ గోహినుయ వజ్ర మనర్ప మనుట మన  
కిప్పటికిం దెలిసినవిషయమకదా! ఇట్టి యాస్థాన మండపమున  
మంత్రినామంబాద వరివేష్టితుండై యొకనాటి యుదయమున  
నక్కగుచక్రవర్తి సింహాసనాసీనుండై 'ఖానఖాన' బిరుదాంచి  
తుండగు మీర్జాసాహెబుంగాంచి.

ఆకృతు.—మంత్రింహా! మనసోయ నాథ భట్టుగారు  
రచించిన కల్పితకులనిరసనమును గ్రంథముం జూచితివే! ఈశ్వర  
సృష్టియించుదీని మానవులకెల్ల నొక్కటే జాతి యనియు  
జాతిభేదములు దర్వాతివారు గల్పించుకొనినవియే యనియు  
నల్లర కీశ్వరుఁ డొక్కరుండే యగుటఁబట్టి కల్పిత కులములపై  
నభిమానముంచి యొడొరుల మాపించుకొనుట భగవంతు  
నాగ్రహమునకుఁ గారణమగుననియు ప్రవమాణముగ విశదీ  
కరించియున్నారు. అహింసా స్వరూప మెల్లరకుఁ దెల్లమగు  
లాగున వివరించిరి.

మీర్జా—అహింసయే పరమధర్మమనుట మన మంగీ  
కరింపఁ దగదు. అట్టైన మన దండయాత్రలు, మృగయా  
విహారిములు నడుగంటఁగలవు.

సోమ. — హింసయన నెట్టినియో యెలినవారినుననుకు  
వచ్చియే యుండును. హింసకాలగు మృగములు వేటాడి  
తన్నులమునలోకమునకు ప్రకృతిగావించుటయు యుద్ధములొనర్చి  
దేశదోహులందునిమి వారి దేశముల రాజస్వనిములుగా  
నొనర్చుటయు వీరిలోఁబరిగణింపఁబడవు తప్పలే! యేజంతువుల  
సంహరించును నదియొక వేడుకగాఁ దలంచుటయు, బ్రజాపీఠా  
వహములగు వన్నులవిధించివారికిఁగవ్వ ములు తప్పించుటయు,  
హింసలోఁజేరును. హింసయనిరాజుట్టి వాక్యములు చేయునండిన  
రాజునకుఁ బాపముగను దండ్యాదంతుల నెట్టి శిక్షణరక్షణము  
లొనర్చుటగదా రాజధర్మము !

అశ్వమేధ — భట్టగారివచనము గమంగడుశ్లాఘనీయము.  
ఇట్టి సద్గ్రంథము రచించిన యీ మహానుభావు నెంత కొని  
యాడియుఁ దనియకున్నాడను.

మీరా — దేవర వచించిఁలాగున వీరి మతివైభవమతి  
శ్లాఘనీయము. అహింసాతత్త్వము దెలియక నేను బాగవదితిని.  
భట్టగారి వాక్యములమూలమున నాసంకమము నివారిత  
మయ్యెను.

వీరిటు మాటలాడుచుండగ ద్వారపాలుఁ డొకఁడ  
డరుదెంచి సలాములొనర్చి “యార్యా! చిత్తోడుమర్గముననుండి  
వచ్చినయొక లేఖావహుఁడు దేవరయజ్ఞావతిక్షియై ద్వారము  
నొద్ద వేచియున్నాఁ”డనఁ బ్రకటపర్చి వాని రానాజ్ఞ చేసెను.  
ద్వారపాలుఁ డతనిలోం బ్రవేశపెట్టెను. వచ్చినవాడు  
సార్వభౌమునకు సలాములిడితాఁ దెచ్చినవా ఖాతనికి

సమర్పించెను అశ్వరాశిని సుచితాసనాసీనుం గావించి చెంత  
సొండునొక సర్దారునొద్ద నాకమ్మనిచ్చి చదువునునెను. రాజు  
నానతి నాతిఁజేట్లు చదువఁ దొడఁగెను.

చిత్తోడు.

చక్రవర్తియని పేరిడుకొని డిల్లీనేలు నక్కరుచాదుషా  
సమ్మొఖమ్మనకు.

ఉదయసింహ మహారాజు నాస్థానము దెలుపువిషయ  
మేమన ?

మేము మీయాస్థానమునకు రాకపోయినను మీజేమ  
లాభము లారయుచు మీకు మే లొసరింప వలయుననియే  
యన్నారముగాని మీపై నెన్నండేని విరోధభావ మూను  
వారముగాము. మీతల్రిడియకు హుచాయూను మారాజ్య  
విషయమూనఁ గవ్వవడి బహదూర్ కాహాజీ నాక్రమింపఁబడిన  
దాని మాఘూర్వొడగు విక్రమాజిత్తున కిప్పించి మాకొనర్పివ  
మేలు మేమెప్పట్టుననేని నలువఁజాలము. మీ పూర్వులు  
రాజ్యను నకువచ్చినది మొదలు నాత ద్వేషములుగలిగియ జనుల  
బాధించియుఁ దమమతమునఁ గలుపుకొన నిర్బంధ పెట్టియు  
'జిజియా'మున్నగు పన్నుల నిధించియు నీలాగున ననేక క్రూర  
కార్యము లాచరించుచుండెరి. మీరుమాత్రముట్లుగాకహిందూ  
ముసల్మానుల నైశ్వర్యప్తిం జూచుచున్నారనియు నహింసయే  
పరమధర్మమనితలఁచియున్నాడనియుమీయాశోకుందుభిధావన  
మీదగంతములవఱకు వ్యాపించి ప్రతిధ్వనుల నీనుచుండును.  
మేమెంతయు సంతసిల్లియుంటిమి కాని యిప్పుడు మీ

రాజ్యమునఁగలవారియదృష్టహానిచే నవియెల్లమాటునఁదెననియు నెల్లరు నెల్లవాతులలో వివాహ మాదనగునని యాజ్ఞచేసి యాకలిముసన గూరు రాజపుత్రకాలతా పరిగ్రహముచేసితి రని వినియుంటిమి. అట్లాకర్ణించియు నావిషయమున జోక్యము గలిగించుకొనకయింత కాలమోదాసీన్యము వహించయుంటిమి.

కొంతకాలమునకుఁ బూర్వము మాయూరినుండివెళలి వచ్చిన భీమసింహుని తనయొక్క సరోజని యనుదాని దాని యంగీకారముం బ్రతీక్షింపఁజూచు పెండ్లియాడ నిశ్చయించి కొనిన లాగున మాకర్ణములకు సోఁకుచున్నది. మీబోంట్ల ట్లబలబలనంత పెట్టుటక్షేమాపహముకాదు. ఇట్టివిషయముల మీరాజ్యముననుండు హిందూమహమ్మదీయులేకును మీకుఁ దోడ్పడఁజూరకుట సత్వము. దేవునకు నియ్యది యనమ్మత మనుట నూత్నబుద్ధి నాలోచించిన మీకే విశదముగాఁ గలదు. మేము మీకు హితకాముల మగుటచే నీయంశ మెఱింగించుట మావిధియనితలఁచి మాపని మేమున్నెఱిమి. అట్లువైని మీయిచ్చచొప్పున నడుచుకొన నచ్చును.

ఇట్లు, మీమేలుగోరెడిది,

ఉదయసింహ సార్వభౌమానాస్థానము.

పాదపా యినినినంత గూత్రన తోక ద్రొక్కిన క్రాంతిమాడ్కి మండివకును;

అక్కరు:—బేరా ! బలవంతుడనని భయపడక, చక్ర వర్తియని జంకక, యెదురు దీరిగినఁ దనరాజ్యమునకు ముప్పు



వాటిలననునూహలేక, యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞాన మించుకయు లేక యాయలనుఁజిట్టిజాబ్బువాసెగా! పోరన్ననాతామడల దూరమునాటునీ భీశును నేడొక వీరుఁడాయెగా! వీరి హితవచనముల విన్నఁగలఁగఁబోవు మేలెంతయో వినకుండిన రాఁబోవు క్షీనునలెయుడుగును. ఇంక నిట్టివానికిఁ గుకచుటుకు ముట్టింపకుండిన బాగుండదు. మేము గొంత దయదలచి యూరకుండినందునఁగదా యీలాగున మాత్రుకు.

ఇంతకు మున్నా లేఖం బదివిన సర్దా రావత్రిక పఠించిచూచి, “సార్యభౌమా! ఈజాబునందాతని వ్రాలు గానించుటలేదు! ఇందులకేమి కారణమో తెలియదు. చీటికిఁ బ్రాణంబువా’ లనుటచే విడి నిర్జీవలేఖ గావున నీని సరకు నేయరాదని నేడలఁచెదను.”

ఈమాట లాలకిండిన యాసభాసమలెల్ల నాలాగున వ్రాలులేని క్షత్రిక వచ్చుట కాశ్చర్యవగవమలైరి. చక్రవర్తి దానింగైకొని కరికిలించి చూచి విస్మితుడై; లేఖాపముం గాంచి.

అక్క:- ఇందు మీరాణాయొక్క వ్రాలులేమి కేమి కారణము?

లేఖ:- రాణాగారు రూరలేగు. వారు వేటకరిగి యున్నారు. కావున మారాణిగారి లేఖవాసిపంపియున్నారు.

అక్క:- ఎట్లెట్లు! ఇట్టిలేఖ నాయెట్టివాసికొక యాఁడుది వ్రాసిపంపుటయూ? ఎంతసాహస మెంతసాహసము! మంత్రి

సామంతులార! సేనాపతులార! ఇంతదనుక మేవాడరాజ్యము నాకులోబడకుండియూ మాయుధయులు పూర్వులకున్న మైత్రిం బాటించియుండుటంటిని. అట్టుండియుఁ జక్రవర్తియని నను సరకునేయక యొకఁ యొకఁని యట్టికమ్మ వ్రాసి పంపియున్నది. ఇంతకంటె నొం డవమానపుచేతగలదా? కాబట్టి యింక నాలసింపక వెంటనేయుద్ధమునకు సన్నద్ధులుగిండు. యీ సేనలఁ బురిగొల్పఁకు. లేపు లేవకడ విజయయూతయనిసాటింపుఁడు. నామూలకేయ నెదురాడకుండు. నానంగ్రామనామక ఖడ్గమునకు సంపూర్ణాహారము లభించుగాక.

అని యిలాగున నాజ్ఞ చేసి మృత్యుగు మీర్జాఖానుం జూచి తావచ్చువఱకు జరుగు కార్యవిధానముల గుఱించి యాలోచింప సామంతులము దనరహస్యాలోచనా మండిర మున (ఖుషాల్ ఖానా)కుం దప్పక రావలయునని కట్టడ సేసెను. లేఖా పఠించునగాంచి తాను యుద్ధమాత్ర వెడలుచున్నవాఁ డనటయే యా లేఖకు త్రకమని యానతిచ్చి యాతని సంపెను. అప్పుడా సభనున్న సులేమాననువాడు చెంతనుండు నొక మహమ్మదీయుని సమీపించి రహస్యముగ నీలాగున నెనెను.

సులే:—రాణా యుద్ధవిషయము వేటాడఁబోవుటగలదు. కావునఁ డిటీయెటింగి సంహరింపవలయునని యుక్తాహీమను వాసినింతికుమున్నే పంపియున్నాను. వాడక్కార్యమీవఱకే యాచరించియుండనోవును.

మహమ్మదీయ:—నీ సామర్థ్యము మిత్రులగొనియాడఁ దగినది గాని ధర్మాత్ములగు మన పాదుషాగా రీలాటి కవట

కార్యములకు నమ్మకంపడు. కాబట్టి దీని బయట నుబ్బవీకుము. ఏమాత్రమే నిది బయల్పడిననీగఁ దప్పక ముప్పు వాటిలునకుట యుదార్థము.

ఈలాగున వీరుమాటలాడుచుండ భయభ్రాంతుడగు నొకనగరపాలుఁ డరుదెంచి చక్రవర్తిపాదములపై సాగిలబడి, పడినవాడు లేవకయి టెయుండసుల్తానాతనిలెమ్మనియానతిచ్చి;

అట్లు:—నీవీత భీతిలుట కేమికారణము? కల రూపెఱింగించినచో నందులకుఁదగు పతీకారనూచరించెదము.

నగరపాల:— నేనప్పుడప్పు డీనగరపు టెల్లలఁ బరికించి వచ్చుట గలదు. అట్లే యీదివఱమేగి మరలివచ్చుచుండ నొక మహమ్మదీయశవముంగంటిని. అయ్యెడమూపురయందుగుల జాడగానుపించెను. అఁదొక్కటిమ్మకుఁడగు వానిది. తక్కిన వేరివనుట దెలియలేదు. అజాడలీనగరద్వారమువఱకు వచ్చి యున్నవి. ఆవలినుండి యదుగులజాడలు ద్రొక్కనువడుట చే గోచరింపకున్నవి. చెచ్చినవానియందు మాత్రమించుక జావజీ గారి ద్వితీతభటుఁసోలిక గానుపించుచున్నది. ఆ కళేబరమున వన్నడిక్కుడీ దుర్గంఢము వొడముచున్నది. అట నొకమంచె గట్టించి యాశవము నందేయునచితిసి. అటుపైనిదేవరచి త్రము.

అట్లు:—అహ! నాయేలుబడినిం గూడ హత్యచరుగుట యా! ఎట్టియన్యాయము! నీవరుగుము. నేనంతయువిచారించెదను.

అని యానగరపాలునంపి కొత్తాలునిం బిలిపించి యా శవమును మఠానుసరణిని సంస్కరింపించుమనియొ; జావజీగారి

ప్రథమ భటుని సకుటుంబముగ సంధికార ప్రసాదమునఁ జెరిగి  
సంపదలయింపఁజూచుచు దా మావల విచారణచేసెనమనియు  
నాజ్ఞ చేసి నాటినభ చాలించిరి.

ప ద య వ ప్ర క రణ ము

అఘటిత ఘటనము.

బొర్రా! ఎట్టుయిక్కట్టుకుఁబాలయితిని. తేలుకుట్టునకు  
మఱియు వెనుకఁబోయి కాలు విఱిదికొనుట్లాయెను. తురకల  
దొర కొరఁ దప్పదలచి కఱకు తురక వాలఁ బడితిని. తగిలిన  
కాలన తిరుగు ననుట నిశ్చయము వీరిమందఁ జెప్ప వెర  
కానయుచుండ నింతవఱకు బుద్ధిక్వల నైతిని. ఈమాఁకు గాల్గ  
నుండియుఁబట్టెడి డిన్న మినువారు లేక మాఁకు మలమల  
మానుచున్నదానను. నా నెచ్చెలినట్లువుటచేగదానాకట్టివ్వము  
సంధికలచే! ఎట్టి సంకటము గల్గినను ధైర్యము మాత్రము  
నను వీరకున్నది. కప్పక నాకలిమాలిని యుడుదెంచి నా  
కిదిగ డె బొర్రా గలదని నామదికిఁ దోచుచున్నది. కావుననే  
నేనీ పాప పాపదేశము సంక నేనుకున్న దానను.

బొర్రా! ఏమియున్నప్పుడుని బెదరింపు! తిన్నఁ బరిణామ  
మూడినప్పుడొక కటికవానికి నన్నిచ్చియునట. వీరకంటఁ  
గట్టి వాఁడొందు గలఁడా! వీర బిభీషికలకు బెరరెడ ను  
లలఁచెఁగఁబోలు! రాజపుత్ర కాంఠల ధైర్య సాహసము లిట్టివని

యెఱుంగకున్నాఁడు. అంతిపురి కరుదెంచిన నను సంతసించఁ జేయునట. వీని మాటలకు లోబడ నేఁగూర్చుకొనుగాను. బీద రాలనయ్యఁ గులగౌరవములఁ గాపాడుకొనుదానంగాఁ ద్రవ్య లోభమున నకార్యమున కుపక్రమించు దానఁ గాను. దైవ మించుక శన్ను దెఱచినంతనే తండ్రి యనుభవించిన యిడుమలుం దన వడిన చిన్ననాటి వెతయు మఱచి యున్నాఁడు. ఐశ్వర్యముబుచ్చుద్రాపాయ మనట యెఱుంగఁడు. సతమని తలఁచి యిట్లు మిట్టిపడుచున్నాఁడు. ఇంతకువీఁసన వలయు నదేమిగలదు? స్వార్థకరులగు మనవారు గొందఱితని చెంతఁజేరి యిట్టి చెడునడవడికలవడఁ జేసిరి.

అని యిట్లొకనాటిరేయిని డిల్లి యందలి యంధకార ద్రాపాదమ ననొక యువిన నగచుచుండెను. అప్పుడాకసమునఁ గాటు మబ్బులు గ్రమ్మి యెల్లెడలఁ జీకటులు నిండి యుండెను. దారి నడచువారి శన్నులు మిఱుమిట్లు గొను లాగున మెఱుచులు దళితశమని మెఱుచుచుండెను. తొలు దొల్లనన్నని తుంపరలు పడఁ జొచ్చెను పిల్లగాలి యల్లనల్లన పీచుచుండెను. రాసురాసు బెనుగాడ్పులు వెనవెనఁబట లెంచెను. కడపల నుండి క్రుమ్మరించిన లాగున ఒడివాన గురియ సాగెను. గాలివాన డాక కాఁగలేక పెను మ్రాఁకులు విరిగి పడుచుండెను. మేలొసరించు వారికెన్నియో విఘాతములు గలుగు ననుట దెలియఁ బటచుచున్నదో యనఁ బెనుగాలి మబ్బుల జెదరఁగొట్టుచుండగాని, యెన్నియిడుమలు గల్లె నేనియు గొప్పవారు సరకుసేయరనుట దేటపడులాగున నెంత

లేసిగాడ్పులు వీచియు మబ్బులు సెదరక యుట్టేనిలిచియుండెను. నెమిళ్లులు పురుల విప్పుకొని సంతసమున నాడుచుండెను. చాతకములు దనివిదీఱి వాసనీ రాను చుండెను. కప్పలు కుప్పలు కుప్పలాగ బైలువడి బెకబెకమని రొద నేయుచుండెను. యగూన యిరుదరులఁ ద్రెంచుకొని వడిగల సుశ్శతోనడుగడుగునఁగవ్వుట్టు మొసళ్లతోఁజూచువారికి నెఱపు గొల్పు లాగునఁ బ్రపహించుచుండెను. అప్పుడు చెఱకాపరియొక్కడు వచ్చి;

చెఱకాపరి:—శల్లీ! నీవని పండినది. పాదుషాగారునీపై నెంతయు నలరియున్నారు. ఇంక నీమఃఖము లడుగఁబడఁగలవు.

శ్రీ:—నీవు నీచుడవు. నీపాదుషా నీచరయఁడు. మీ రలరిన నెంతి? అలిగిన నెంత! మీమోసమలకేను లోఁబడు దానంగాను. ఇంక నీచూయ వేసము గట్టిపెట్టి నీవిట కేల వచ్చితివో తెల్పుము. నిజమూడకున్న నాయీపిడికిట నీప్రాణములఁ దీయును.

చెఱకాపరి:—అమ్మా! నొందరపడకుము. సుల్తానుగారి యానదిచొప్పున నిను విడిపించుటకై యొకఁడటుఁడు వచ్చి యున్నాఁడు. అతఁ డొకయోగితోడ ద్వారముకడ వేచి యున్నాఁడు.

శ్రీ:—ఏమి? పాదుషా నన్ను విడిచివుచ్చెనా? అట్టి వాఁడు మొట్టమొదట నేలచెఱఁబెట్టవలయును? పెట్టినవాఁ డిప్పు డకారణముగ నెట్లు విడుదలనీసెను?

చెఱకావరి:—నేనేమిఱుగుదును? వట్టునున్న బట్టు  
టయు విడుపునున్న విడుచుటయుఁ గదా నావని!

అని యీలాగున నాడుచువాఁడతలుపులుఁ దెఱచెను.  
ఆయింతి యటనుండి వెలికి వచ్చెను. వాకిట నొకతఁడస్విన్నూత  
ముండెను. చెఱకావరి చెప్పినలాగున బంటులేమి కాశ్చర్యచడి  
యామానింగాంచి;

స్త్రీ:—అమ్మా! మీరలెవ్వరు? మీతోనగు దెంచిన  
బంటువ్వెందు? అతఁడెఱుఁడెట కేఁగెను? నేనెచ్చటికి రావలయును?  
యోగి:—నేనెవ్వఁడనునదియు నీకిచ్చటఁజెప్పఁదగదు నాతో  
నరుదెంచిన యాబంటువ్వెఁడనుట నేనెఱుంగదు. నను నీకుఁ  
దోడ్పడుమని చెప్పి యీతఁ డెచ్చటికోయరిగెను. వాన మంత  
ముమ్మరముగ లేకున్నది. ఇటు నింకఁదడయవలదు.

స్త్రీ:—మీయెఱుంగని యొక బంటుతోడ గూఁచిచ్చటి  
కేలాగున రాఁగల్గితిరి? మిక్కిలి వింతగనున్నయది.

యోగి:—మిక్కిలి చిక్కులంబడియుంట నామాట  
నమ్మఁజాలకున్నావు. కావుననాయెఱిగినంతలోఁనొంత తెలుప  
వలసెను అమ్మా! నీవలె నేనుం జెఱఁబడియుండ నాతనితో  
విమోచితుండ నై యిటకుం గొనిరాఁబడితిని.

స్త్రీ:—మీలేల చెఱఁబడితిరి?

యోగి:—తెలువఁదగినంత వఱకుం దెల్పితిని. ఇంత  
కంటె నింకెదియు నీవిటఁబ్రశ్నింపఁదగదు.

ప్రీతి:—మిమ్మునమ్మి టావెంటనరు దేరవచ్చునుగదా?

యోగి:—నీదీంతమాప్తవచ్చినవారకగానియత్కుడఁ గాను. నాపలుకులఁ జక్కఁగ విశ్వసించుము.

అంత నాయుంకియ నాయోగియు నాశీఘ్రమున నచ్చటఁగలనందుగొందుబడిబోవుచుండిరి. కొంతదూర మేగు నపుటి కామె యింనుక నందియమందెను. ఇదిగాంచిన యోగి యామెచెవిసేమియోచెప్పెను అ:నివి గతసంశయయై యాలసి వెన్నంటిలోవునుండెను. ఇట్లరుచుచుండిన వారొక యింటివాకిటఁజేరిరి యోగి యాయుంటి తలుపు చూచెను, అంత లోనుండి 'యెవ్వరువా' రను ధ్వనియొందు వినిచెప్పెను. యోగి "యవ్వ! నాయుంకడు గుర్తింప వైశివా?" యనెను. వృద్ధపసితి యొక్కతే తలుపుదెఱచి;

వృద్ధ:—అహ! మీసిగు! ఇదేటివేషము! ఈయర్థ చ్ఛాతమున నెచ్చటనుండి వచ్చునున్నావు? నీవిత నానామ గడములు కేమి కారణము? నీకెక్కియల్లాలెడియో పులిపించు చున్నది. హాహ! అబాలనరోజులిగానరాకున్నది ఎటువోయి నదియఁ దెలిసరాదు. ఎంతవెళియుం బ్రతుకు దనముగాన రాకున్నది. చక్రవర్తి కేయి జక్కనేమాయని సంతతియగులు చున్నది. మనశృధ్వరాయలను నరోజు గొప్పింప చేసెనునదన మొక్కడఁడని కెట్టి యావదకలెనో యనుచి నెయొక్కడ బాధించుచున్నది. ఇప్పుడాలోపని గోరుచుట్టువై రోడ్లలో టన్నట్లున్నది. నీవైనననాయులులేక యదుదెంచికందులకానసి



మనసు గొంతకుదుటబడఁగాక. ఓయీ! నీపెనువైపుననుండు నీయింతి యెవ్వతె?

వీర:—అంతయులోనికింబోయినపిమ్మటవిశదపఱచెను.

అనంతర మాచిడ వారిని లోనికి రప్పించుకొని తలుపు బిగియించి బిరబిరగదిలోఁగరిగి వృధ్వరాయఁకీవార్తదెలిపెను వెంటనఁ గూతఁ దరుదెంచెను. ఈతని యోగివేషము వీక్షించి యాశ్చర్యము సెందెను, దీవభుంకాంతి నాతఁడా కాంతిం గుర్తించి యత్యంత విస్మితుఁడై:

పృథ్వీ:—ఓయీ! నీకీవేషమేల దాఁపరించెను? నీనింత కాలము విడయుటకుఁగారణమేమి? అల్లీ! నీవిఃతదనుఁ నెచ్చట నుంటివి? ఈతని నీపెట్లు కలిసికొంటివి? నీమోముల్లల నాడు వాటియున్నది? వీరసింగు! నీవీమెనెచ్చట సంధించితివి!

వీర:—అయ్యో! అరిచిచే మేమంతయు నలమటించు చున్నారము భుజించినఁగాని యెద్దియు నచియింపఁ జాలము. శ్రమింపవలయును.

వీరీలాగున మాటలాడుచుండఁగనే యావృద్ధవనిత వారి కాహారపదార్థముల నొకపల్లెరమునంబెట్టితెచ్చెను. వారు గడుపార భుజించిరి అంతి వారియుపకరణాల విన నువ్విలు లూకుచు:

పృథ్వీ:—వీరసింగు! నీవీమెనెచ్చట సంధించితివి?

వీర:—అంధకార ప్రాసాదమునొద్ద సంధించితిని.

పృథ్వీ:—వీవచ్చటి కేల పోయితివి?

వీర:—నన్నొక బం టటకుం దోడ్కొనిపోయెను.

వృధ్ధి:—నాకేమియు జోధవడలేదు సీవృత్తాంతము నసాకల్యముగా విడిపింపుము.

వీర:—ఆ నాజేలిన వారి యానతిగొని చనినవాడఁ దిన్నఁగ నాగపట్టణముం జేరితిని. మాన్గళాంతుండనగుటచే నచ్చటి రాజకీయాద్యానమున నొక సరోవరము పొంతంజేరి విశ్రమించుఁజేరితిని. రాజభటులిర్వరావదేశమునకువచ్చిరి. వారు నను బంధించి యటఁగల యొక హర్మ్యమునంబడ వైచి తలుపులు మూసికొని తమవచ్చి వెడలిపోయిరి నేనా ప్రదేశము నఁగలయొక గుప్తద్వారముగనెఱ్ఱితిని. తిన్నూలమున నాయువ వనమాదాఁటి బాటంబడితిని. ఆమార్గమున నేగిచితోడునకుం జేరితిని. రాజాగారు వేటకై వెడలియుండుటచే రాణిగారియొద్ద దమ లేఖజేర్పితిని. ఆమె యాయుత్తరముం గాంచి పట్టఁ బాలని కోపమున సుల్తానునకొక లేఖయుం పెను. దేవరవారికొక వ్రతకై వాసియిచ్చెను. నేనద్దాసింగొని యోగి వేషధారియై బయలు వెడలితిని. నన్ను రేయినీయారంజొచ్చితిని ద్వారపాలు రిడ్డగించిరి, వారిలోడ నారేయియెల్లనచ్చటనేయుండులాగునఁ జెప్పితిని. అంతవారిలో నొక్కఁడు విడించెను. మేల్కొంది యున్నవానికి మృహంబన మొక్కలడిచ్చితిని దానిమహిమచే నెచ్చట నెట్టి సిద్ధియున్నఁ గనుగొన వీలగునంటిని. అయ్యది క్షీరాన్నము భుజించి యావల ధరించిననేకాని సఫలము గాదంటిని. దాన నాతఁడు విశ్వసించి నను విడిచిపుచ్చెను.

అపల వీధింబడివి గుచ్చునుండగొల్వొలునకుం జిక్కితిని. అలఁడు ననువంచిచి చెఱ నడఁగు. నేఁడొక రాజపురుషుం డావ దేశమునకువచ్చెను. వాఁడు చెఱకాపరిచేతికి రాజముద్రాంకిత మగునొకశ్రీమూఱుము నిచ్చెను. వాఁడు దాంబద్రువుకొని నా యొద్దవచ్చి “రాజుగఁ జేసితఱి నేనిం జెఱఁబెట్టఁగూడదని రాజాజ్ఞముయినదని నాడివి ననునీడెను. నేవెలికిరాఁగనే యా వీరుఁడున నఁజూచి: ‘అయ్యా! సరోజిని యుంధకారప్రసాదమునఁ జెఱఁబెట్టఁబడియ్యిది. నేనాయురుగూడ విసిపింతును. మీ రుభయులుగఁగిసి పృథ్వీరాజుల యింటికిఁగఁడని ననుదన వెంటఁదోడ్కొని యుచటికిఁగెను. అటనుండు కావలివానికి రాజుగఁ జ్ఞాపిత్రీకఁజూపి యామెను విడుదలగావించెను అంతఁ దానొక ముఖ్యమగు కార్యమునకై యేగవలయునని యాడి పెడలిపోయెను. నీమె బిలుచుకొల యటకువచ్చితిని

పృథ్వీ:—వీరసింగు! నీప్రత్యమింతయు మెచ్చఁదగినద. అహ! దైవబలమున్న గొఁడల విడువఁటియొనవలు బెండు కులఁదేలివఁగలవు అయ్యా! సరోజిని! నీవుచెఱఁబడిట మిక్కిలి యాశ్చర్యమిగానున్నది, కావున నీయుదంతము నంపూర్ణముగ వివరఁబఱుము. దానికెఱింగివును:

సరో:—అయ్యా! ఈకాలినురాలిదోషము మైరింప వేఁడు కొనుదానను. నేనానాటి సాక్షుంసమయమున భవానీ దేవ్యాలయమునకురుగుల మీశైలకకుం దెలిసినదియేకదా! అ దేవిపాదసాన్నిధ్యమునఁగొంత ప్రొద్దువుచ్చి మాటుముఁగిన పిమ్మట నటనుండి చిన్నోడునకరుగ నువకమించితిని.

వృధీః—తల్లీ ! నేనుండ నేమి మునిగెనని తలచి యాలాగున సాహసించితిని ?

సరో:-ఆనాటి సాయంసమయమున నొక రాజభటుడు నాయంటిచుట్టుం దిగుచు నచ్చటచ్చట గోడలు గొందులు పరికించుచుండెను. ఇదిగాంచిననేను బాదుషా యెద్దియోకుట నలుగు నున్నవాడనితలచి యిట్టిసాహసమున కువక్రమించితిని.

వృధీః—సరి. తర్వాతయుదంతముం దెల్పుము.

సరో:-నేనాలాగుననేనుండ నీయూరి బయలునుండు నడవి నిర్దురరాజభటులగాంచితిని. వారునా చేతకువచ్చుటకు మున్నొక కృష్ణసర్పము నాచేత్ర ప్రొక్కబడి 'బుస్సు, బుస్సు'మనుచు నాపైఁ గాటువైవనుంకింప మొలకున నద్దాని ఘాతము నొద్దఁబట్టకొంటిని. ఇదిగాంచిన వారిర్దు రాశ్చర్యపడిరి. వారిలో నొక్కఁడు నాచేతనన్న నప్పమును దనఖడ్గమునకు బలియొనర్చెను. వారింజూచినమ్మాణిస భీతింంగి మాలు పడంక నేలపైఁబడితిని. ఆసర్పివారిత నాకాపామువిసముదల కెక్కెనని తలచి మూడువేరుదేరు నెటకో యేఁగెను. తక్కినవాఁడిదియే యుదనసి నన్నెత్తుకొనిపోవఁ బ్రయత్నించి నానైపునఁంగెను. నే నీనడి గవి కడువలిగి వాని నాకాలితో నొక్కతాఁపు దాచితిని. వాడా పెట్టిన కే తాళజాలక నేలఁగూలెను.

వృధీః—నీనా యాబలునిఁజంపినది! బేరా! మీరవనిత వన్న నీవేయగుదువు? ఆవలియుదంతముందెల్పుము.

సరో:—ఇంక నటనుంట సరిగాదనితలంచి వట్టణమునకు రామరలితిని. మనసు కలతవాటి యుండుటచే నేనెటుఁ బోవునది యెఱుంగకుంటిని అతిరుణమున నెవఁడో వెను వైపుననుండి వచ్చి చప్పున నాచేతుల వెనుకకు మరలించి కట్టదొడఁగెను. నే నదరిపడి వెనుకకుఁ దిరిగి చూచునంతలో నాకరణముగట్టబడియెను. నాశక్తి కొలది నా బంధనము వలన విడివడఁజూచితిని గాని యది యసాధ్యమాయెను. అంతఁగొనాకుల నగుచు వానిం జూచి; “ఓరీ! పందవై వెను వైపుననుండి వచ్చి పరాయత్తచిత్తియగు నొక యబలంగట్టుట యొక పౌరుషమా? ఇప్పటికైన నీబంధముల వీడ్చి యెదుటనిలిచినచో నాపిడికిటిపోటు చవి చూడవచ్చును. బలిమి గలవాడవే నట్లనర్హము. దొంగవలె నిట్టికార్యము గావించి సిగ్గులేక నిలిచియున్న వాడవుగా!” యనియాడితిని.

కృశ్ణ:—భీ! ఏమిసీధైర్యము! అట్టి సమయమునం గూడధైర్యము వడలకుండుట మిక్కిలి ప్రశంసనీయము. ఆవల నేమిజరిగెను?

సరో:—ఆర్యా! ఎంచినిందించయు వాఁడనామాటల సరకుసేయలేదు. తిన్నఁగ నాచేతకువచ్చి “నాజలికానిం జంపిన నేరముకైననుఁ బాదుషాగారియొద్దకుఁగొంపోయెదను. ఆట నీకుమరణదండన గలుగఁగలదు. నీవుననుఁబరిఁయమాడ సంగీకరించి లేస నీకీయిక్కిట్టు దొంగఁగలదు” అని చెప్పెను.

వీర:—ఏమి యీసీచునిగర్వము! రాజపుత్రకన్యయని యెఱుంగక యట్లాడెనుగా!

సరో:—అంత నేనీలాగున జరిగింది తిని “అవదలురాగల వృద్ధు రాక తక్కువు దానికి వెరవాలో చింపకయుంటయుచితము గాదు. ఏదేనొక యాక్తి చేసివృత్తియు వృద్ధిని నుకొనిననావలి నూటచూచుకొందము.” అని తలచి వానింగాంచి; “ఓయీ నీనుంగాంచిది మొదలు నామానన మెట్లొప్పున్నది. అయినను నాకొక నెలనాకు నాచరితవలసివ ప్రతి మొదలు గలదు. అంతిదాకం గొంత యోచుచుకొనుము. ఆవలనీవు స్వస్థుడవగునట్లు జేయుదును. అప్పుడు నీవు దివ్యసుఖము లనుభవించగలవు”

వీర:—ఏమి యిట్లేపోవులు! ఇట్టి వాక్పటిమగలనీచే బామరుడగు వాడు పండితుడగుట యొక వింత యా?

సరో:—అంత నాభటుఁ డాపరకుఁ దనయుంటనుండ వలయుననియాడెను. కాదనినవింకలాభమేనుని యాలోచించి యట్లే యని యంగుల కీచుకొంటిని. ఆవలవాడు నాకట్లను విప్పినన్నం దనయుంటికిఁ దోడ్పొని చనెను.

వృధ్వ:—ఎంత సాహసమాచరించితివి !

సరో:—స్వామీ! ఈ సేవకురాలిమూట లాలకింపుడు.

అట్టితరుణమున సాహసము లేకున్న గార్యహానియగుంగాదె! ఇదిమీ రెఱుంగనిది గాదు. నేగొంత మోటుదనము చూపిన వాడునిజర వాలమున నాశిరముఖండించిన నే నేమగుదును జీవించి యుండుట చేగదా యావివత్తును డాటఁగల్గితిని! “బ్రదికియుండిన సుఖములఁ బడయు పచ్చు” ననుట మీరు దఱును వచించు చుండినది యేకటా?

పృథ్వీ:—బిడ్డా! సంతసించితిని నీసమయోచిత బుద్ధికి  
ఆవలి యుదంతమే నెఱిగినది యేయగును.

సరో:—మీకెంతవడి యుండియు నుపేక్షించుటపాడి  
యగునే?

పథ్వీ:—నీవటువానికి జక్కటగాని చెఱఁబడుటగాని  
నేనెఱుగను. జావజీగరి ప్రథమభటుని సకటంబముగా  
సుల్తానుగారు చెఱఁబడుమనినది నేనెఱిగినయంశమే. నీ వాతని  
యింటి కరిగినందున వానితోఁ జెఱుగుంపఁబడి యుండువని  
యిప్పుడు నేనెఱింగితిని. పాదుషాగారు మఱునాఁడే యూరికి  
వెడలియుండుటచే వారికి నీవు చెఱఁబడుట తెలిసియుండదని  
తలఁచెదను.

సరో:—తన్ను వివాహమాడినచోఁజెఱుగుండివెలుపడి  
సర్వ సుఖము లనుభవించ వచ్చునని నేబంధితయైన  
నాఁడే యాతఁడునాకు వార్తలుఁపియుండనాతనికిఁ దెలియదని  
యెట్లుచెప్పవచ్చును?

పృథ్వీ:—నీవచ్చోటనుండియచ్చుచునక్కఱ తెలియును?

వీర:—ఆగ్రాలోఁగోట కావరితో నాభటులు నూట  
లాడుచుండ నేవినియుంటిని. చక్రవర్తియారేయియీమెను బతా  
త్కారముగఁ దనయింటికిఁ గొనిరావలయునని వారి కాసత్తెచ్చ  
నట. వానిలోనొక్కని శివముగాఁబిచ్చుటచేఁ దక్కినవాని  
హత్యయొనర్చిన వానిఁగా నూహించి యుండును, తనయానతి  
చొప్పున నీమెంగొనవచ్చి యాబిడరూపముచూచి ముగ్ధుడై

తనయింట నునిచికొనియుండునని యూహించియుండనోవును.  
కాబట్టి యిట్టివార్త బంపియుండును.

వృధ్వి:—తన్నుఁగోరున్న బంధనియై క్రియోవర్పనన్న  
వాడు మరలవెట్లునదిలెను? తానూరలేనపు డేని జెఱవిడఁ  
గూడదనియే యాజ్ఞాపించియుండును? ఈవీరసింగు చెఱఁబడి  
యుండుట యీవీ భటునకెట్లు తెలిసెను? ఇది మంతయునింతగఁ  
దోచుచున్నది. నలుకడమోడఁగాని విశ్వయమెఱుంగవలను  
కడను. నరోజని! నీవుకాన్పించుమికి వివర్ణుడనై రాణాగారి  
కీముదరిము దెల్పుచు నొక లేఖ వ్రాసియుంటిని. అది యాలా  
గున నుండవిష్కా. వీరసింగు ! రాణిగారిచ్చిన లేఖ నిట్టిమ్ము.

అని వీరసింగుచేతి లేఖనంనుకొనితానిట్లని చదువఁదొడఁగెను,  
చి తో డు.

డిల్లీపురముననుండు వృధ్విరాయలగారికి,

మీరు న. పేనుముగనంపిన లేఖయొక నంగతులు  
వికడపడెను. సరోజని కిటవచ్చుట కిష్టమున్నయెడలఁ దగిన  
నహాయము నేయి మే మన్నివిధముల సంసిద్ధులము.  
అబిడ మేనమఱుగి యగు కాళిబాసు నాబిడం వోడ్పొవి రా  
ననుపఁ గలము మీబడునున కెదురు చూచు చున్నారము.

ఇట్లు,

రాణాగారి యాస్థానము.

ఈజాబు చదివిన వెంటనే వీరసింగు వృధ్విరా కులకాలోకించి;



వీర:—ఆహా ! బాలభానుని సౌందర్యమువర్ణింపనలవి గాదు, నిర్లింధకుసుమములు కేవలరూపముకాక విద్యానైపుణ్యము వర్ణనాతీతము. విద్యారూపముల కనురూపములగుగాంభీర్యాది గుణములు వాచామకోవరములు. ఆట్టి చుట్టమొక్క మండుట యాలిడ యుద్భవమేయని తలచుచున్నాను. చిత్తోడున కరుగుటకీమె యంగీకరించినచో నేనే మరల సందేశహరుడ నయ్యెదను.

అంతి సరోజిని యించుక లజ్జయుదయింప నదిబైలు వడనీకుండనా కారగోపనము గావించెను. రాణిగారి లేఖకు త్రరము దానేవ్రాసి వీరసింగునిచేతికిచ్చెను. అంత 1 బొద్దువోవుటచే నెల్లరు వారివారికై యురుర్పియుండిన శకునముల కరిగి నియరించిరి.

ప దు నొ క ం డ వ ప్ర క ర ణ ము.

## రాణాగరియాస్థానము.

పద్మాకరమూవలె పద్మాపాసనదక్ష్మమై తనరు చిత్తోడు దుర్గపుమైదాన మొక నాటియుదయమున రథగజతురగపదాతులను చతురంగబలముగల్గి విలాసపురుషుల విహారస్థానమో యన నొప్పుచుండెను. ఒక్కడ లెక్క కుమిక్కుటయాలగుగట్టపు గిట్టల తాతున దుమ్ముగిరి మిన్న మన్న నొక్కటిగఁ జేసి కన్నులఁగప్పుచుండెను. యుద్ధవీరుల సింహనాదములు నలు

దెసలం బర్వీమాలు మ్రోగుచుండెను. ఆ సైనిక వికాయము సముద్రముతోఁ బోర నరుగు నశర మహాసముద్రమోయను లాగుననుండెను. శరీభాంకారములు ప్రళయకాల మేఘముల యులుముల ననుకరించుచుండెను, ఆ సేనలరంగును సేనావతుల హంగును వర్ణింపనేరికి నలవిగాదు,

ఆతరుణమున కేటనుండిమరలిిన రాణాగాయారు సేరిరి. వారిదిగఁగి యాశురమున నటంగల వాహినీపతుల విచారించిరి. వారు “రాణిగారి యుత్తరువు మేర కాదుత్తము సేసితి” మని బదు లాడిరి. రాణాగా రంత వింతవడి యంతిపురము నకు వచ్చిరి. అట వీరాబాయిం గానక సభాభవనమునకు విచ్చేరిరి.

అందుఁగోధారుణ నేత్రయుగు నామెంగాంచి:

ఉదయ:—పియా ! ఏమియీ వీరావేశము !

వీరా:—నాథా! వీరోత్తంసులగు మీబొంట్లగుండక్కు నబలయుగు నాకేటివీరావేశము !

ఉదయ:—ఉదయ సింహుని పత్నివైప్రతాప సింహుని తెల్లవై వీరపత్నివనియు వీరమూలివనియు వాసిఁగాంచిన నీకుఁ బరాకమమున నొకలోటుగలదే ! ఆడుసింగమయయ్య నేనుఁగుమోము చూచిన మారకుండఁ గలదా?— అదియటుండ నిమ్మా. ఇట్లేల యుద్ధనన్నధవైతివి ?

వీరా:—ఈయుత్తరముచూచిన మీకెల్లం దెలియును

ఉదయ:—ఉత్తరమా? అదియెచ్చటినుండి వచ్చినది?

వీరా:—దీనింజత్తగింపుడు. అంతయుఁ దేటపడఁగలదు. అంతనుదయసింహుఁడా మే చేతి లేఖనందుకొనెను. ఆతురము తోడ దానింజకువుకొనెను. విషాదగ్రస్తుడై యింతుకీ నే పేరుయుఁ దెలియక నైబుఁడాయెను. మరలఁ దెప్పితిరి;

ఉదయ:—పాదుషాకు నీట్టి బుద్ధి యుదయించెనుగా ! బోరా! ఏమియీ కాలక్షహిను! సరి, ఇందు మన మేమి నేయుట?

వీరా:—చేయఁచలమునది కొంత యింతకుమున్నే యీ దాసురాలాచరించెను. శేషము దేవరపాలఁ బడియున్నది.

ఉదయ:—నీ వేటనేగితి? నా పాలఁబడియుండునదేది?

వీరా:—“ఇట్టి చేతి భవాదృశులకుం దగునది కా” దని యొక లేఖఁబఁపితిని.

ఉదయ:—చెలి ! ఆడువారికి సహజముగ నెవసరపాటానర్పితివి. సరి, ఇంతగడచిందానికివగి చుటనిష్ప్రయోజనము. ఆవల నేమి జరిగెను? పాదుషా యీ లేఖకాగ్రహింపకుండెదా?

వీరా:—పాదుషా యీ లేఖావహుని మూలమునఁ బాన యాద్ధిను నకు నచ్చుచున్నటులమనకు వ్రతమానమంపెను.

ఉదయ:—అహ! విమర్శింప యెంతటి సాహసమున కుత్సరచిరి? సాటిరాజు లాతిని యాతి మీఱకయుండ మనము స్వల్పశ్రులమై యున్నవార మనుకీర్తిం గడించి యున్నారము ఆయ్యది చాలదే? చక్రవర్తితో నకారణవైర మూని మనము కల్యణమునకుఁ గాలురద్రవ్యులు దిగవా?

వీరా:—ఇందు మన మాతనియావతిని మీఱలేదు, లేనైదిరింపసంసిద్ధులై యుండవలయుననికదా యాతని యాజ్ఞ.

ఉదయ:—లేనజలము నెదిరిజలము నాలోచింపవలదా? ఊరక తొందర పాటుయుక్తమగునా? అనాథయువతీ రక్షణము నేయండలచి న్యనాశము గావించుకొనుట యయుక్తమగును. తొలియుపాయముల మూడింటిఁ గార్య మనుకూలంప కున్న నపుడుకదా యంతోపాయ మాచరింపవలయును?

వీరా:—చాయత్తర మట్టిదయగును. పాణరక్షణార్థము మన మీ కార్యమున కుపక్రమించితి మంతయు కాని శ్రోవ్య యొరులపై దాడివెడలుట లేదు.

ఉదయ:—ఇంక మన మీవిషయమున వాదులాడుట కంటె మంత్రులతో నాలోచింపఁగలము ఏంతటి బలవంతులైన సమాత్యుల మాలోచనము చొప్పున ననుచుకొనకుండిన కొగు వడఁ జాలరు. రాజనభకు మంత్రులు పాణము వంటివారు. రాష్ట్రముయొక్క క్షేమము నారయుటలో రాజుకంటె మంత్రులేమిన్నులగుదురు—మంత్రులారా! నెత్తురు వెల్లువలు వాటి స్వైర్యము నశింపఁ జూచుటకు మీరంగీకరింపరని నేఁ దలఁతును. ఇప్పట్టిన సంధి చేసికొనుట సర్వవిధముల శ్రేయో దాయక మని, మీయభిమత మగునని నాకుఁ దోచెడిది.

మంత్రులు:—దేవా! చక్రవర్తిగయ్యమునకు వచ్చుట మన యత్తరముంజూచి యుగ్రహముజపించుట చేఁగాదు. మన యైశ్వర్యముంజూచి యసూయాపరుఁడై యురాజ్య మున

హరింపఁదటివేచియున్నవాఁడు గావుననే యీ నెవముగల్పించుకొనియెను. కాకున్ననా లేఖ యంతటి యాగ్రహమొనఁగఁజాలునదిగాదు. రాజ్యము దారవోసి యడవుల పాలగుట దక్క నింకెట్టి సంధియు నాతనితో మనకుఁ గుదురఁజాలదు.

ఉదయః—మీరెంత చెప్పిన నాతనితోడి యుద్ధము మన కనుకూలపరిణామియగునని తోఁచుట లేదు.

మంత్రులుః—దేవా! దేవర సైన్యమునకిది స్థానమగుదునిచ్చటిరహస్యస్థలాదులు దెలిసియున్నవి. దానినిదిశిశ్శంక ముగాఁ బోరఁగలదు. వారిసేనఁబ నూతనస్థలమగుట ధైర్యముతోఁ బోరఁజాలవు. స్థానబలముఁగింతికంటె మిన్నయగుదా !

ఉదయః—సేనాపతి ! మంత్రులకేమి ? వారెంతైనఁజెప్పఁగలరు? పోరాన సరులనెట్టి ఘోర యుద్ధము నలువ వలసినవాఁ డవు నీవు గదా? దాని నీయిష్టము దెలుపుము.

ఈమాటలు విని సేనాపతియగువట్టాయనువాఁడేమియో చెప్పఁబోవుచుండ నాతని నాచి బేదనూరు జయమల్లుఁడిట్లనెను.

జయమల్లుడఁ—దేవా ! దేవర వంశాధికర్తయగు బొమ్మరాజులనేకతరంగ సైన్యములందునుమాడి గజ్జరాజగు సేలమ్మను వాని నోడించి వాని తనూజాతింగైకొనియెను. అతని వెనుకటివాడగు భూమిపరువది నాల్గవది లరులతోఁ బోరి వారినోడించెను. మఱియు మీపూర్వుడగు సమర

సింహుని భార్యకరుణ దేవియూడదు యయ్యసంభోతునొద్దనుమా  
 మ్మదీయ సేనాపతియగుకుతుబద్ధియ నోడించెను. లక్ష్మణసింహుని  
 కాలమునబద్ధిని దేవింగోరిన యల్లా ఉద్దీనుని రాజపుత్రులు  
 యుక్తిబయించిరి. హమీరనువాండుఖల్జీయనుడిల్లిశ్వరునిచంబళా  
 వడియొద్దకుగల సీగోళియను గ్రామమున నోడించి జెఱబట్టి  
 మూడునెలలు బుదిగానంను కొనియుండెను. పిమ్మట డిల్లీ  
 శ్వరుడజ్జీరు, రణదలభోరు, నాగోతు, సుయీసోపూరు  
 నను ప్రాంతములు : నేటదొత్తలరూప్యములు, నూలు  
 గుట్టుములు పిమ్మటనుకాక మనరాజ్యముపై నెప్పుడును దాడి  
 వెడలిరాక యుండునట్లు నెప్పుడే నితరులు పోరికివచ్చినచో  
 దానుమనకుసాయపడు లాగున వచించియునామున్నదప్పించు  
 కొనియెను. మోక్షరాజు డిల్లీసుల్తానగు ఫిరోజ్ షాహును  
 రాయపూరునొద్ద నోడించెను. కుంభరాజు గుజరాల్  
 దేశములోని తుమ్మసుల్తానులు యుద్ధమునకు రాగ  
 మాళవ దేశపుమైదానమునవారి నెదిరించియోడించెను. మాళవ  
 రాజగు మహామూడుం జెఱబట్టి చిలోడుగడమూమీఁద  
 నాటునెలలుంచి వాండుమరల విధే టుండుగాగ వానిరాజ్యము  
 వానికిచ్చెను ఇట్లు మీపూర్వులెల్ల బోరినముందంజవేయు  
 చుండ నట్టివంశమునజనించిన మీరీలాగున భీతిలుట సరి  
 యగునా? చూడుడు. ఎండలురాజు లాతనికిదాసానుదాసులై  
 యున్నవారు? వారి యూరేణిం బేరేని వాసింఁగాంచి  
 యున్నదే? ఇంతగఱ కాతనికి లోబడకుండుటచేగదామనకిరి  
 జగద్విఖ్యాతి గాంచియున్నది! ఇట్టివసిద్ధిని వీటం బుచ్చి

యొక మహమ్మదీయునివలని భయమాన సంధియొనర్చుట కీయూర నెవ్వరేని నమ్మితింపజాలుదురే? ఇట్టికార్య మాచరింతునుని చెప్పుకొనిన సిగుల చేటగును. మేమిదఱుముండ మీరేలజంకవలయును? చిత్తోడుగడముపొరువహీనయాయెనని తలచితిరే? మనవారు ప్రాణహానికేని నమ్మితింతురు కాని మానహానికివ్వ వడజాలరు.

వీరా:—రాజవ్యచూడామణీ! మీరాలాగున నాడిన ఐమ్ము జనులెల్లరణభీతులని తెగడరా? ప్రజలెల్లనంగీకరించిన గదా మన నాయకత్వము సిరవడుగలను! పట్టముగట్టుకొను నప్పుడు “ప్రజలయిష్టములారసి రక్షించెద” మని మీకొనంగిన వాగ్దానము పరిపాలింప వలదా? దానిమఱుచుట భావ్య మగునా? రాజనానతిప్రజాశుమతిమైనచో వన్నికెక్కుంగాని యొండు విధమైన రాణింపఁ జాలదనుట మీతెఱంగిది గాదు.

ఉదయ:—నీమఁటలజాడఁ జూడనివ వారియుద్ధమునకు బురికొల్పిన లాగున నున్నది.

పట్టా:—వీరభూమిని జనించి వీరవరేణ్యుల సేవించు మాకొరులు పురికొల్పినే? నీటిలోని మత్స్యముల కెవ్వరీత నేర్పెదరు? శౌర్యవంతులకు రణోత్సాహము నైజమగును.

వీరా:—నాథా! నాపైభాగ్రహింపకుండు. మనమూరక యుంటిమేనియు మనవా రూపకుండు వారుకారు.

ఉదయ:—యుద్ధమాన జయోపజయములు వ్యవస్థా శూన్యములు. కాబట్టి నే నట్లాడవలసెను.

వీరా:—అయిన విందుల కంగీకరింప వలయుననియే నీయభిమతము గాఁబోలు!

వీరా:—నాయొక్కదాని యిష్టము గాదు. ఇచ్చటి వారలకెల్ల నినయే యభీష్టమగును. కావున దేవ వారస్యథా నుడువక సంసిద్ధులు గండు.

ఉదయ:—మీరంద టీలాగునఁ బట్టువట్టియుండ నేను మాత్రము గాదననేల?

అని పట్టామొదలగు నేనానాయకులనెల్ల యుద్ధమున కాయత్త మగునట్లునతిచ్చెను. యుద్ధవీరులు గొండటివలకే సంసిద్ధులుగ నుండిరి. ఇట రాజపుత్రసేనలలో బేదనూరు జయమల్లుడు లక్షకాల్బలము నేబదివేల గుఱ్ఱములు నిరువది వేల యేనుగులుం గల్గి పామపాసైన్యము నెదిరింప నేగు చుండెను. పట్టాయు నాహిదాన్ బొండాయు నొక్కొక్కఁ డొక్కొక వైపునలువదివేలపదాతు లిరువదివేలతురంగములు పదివేల గజములుం గల్గి కోణాకృతిగఁ జనుచుండిరి. ఈలాగున మొక్కొకమొగ నీసేన లమరియుండ రాణాగారంగ రక్షక యుత్తులైన పూహనధ్యమున నరుగుచుండిరి. చెంగట నుండు మంత్రిలు మొదలగువా రోటిమడిడయై నొరంగఁ బెట్టుకొని కాపురము నేమలాగునరాజే విజికియైనందామీ గుట్టుకట్టుపని చూచినక యాతనినడ్డము పెట్టుకొనికార్యము గొన సాగించుకొనఁదలంచువారగును నాతనికినేకవిధముల ధైర్యము నెప్పుచుండిరి. సైన్యమున కీసడియెఱుకరామి సంఠిసమునఁ జెల



రేగుచుండెను. వారిట్లగుచుండ వీరియెడమనైపున నడవి  
చారిని వారికినహాయుముగానుండ భిల్లసైన్య మేతెంచుచుండ  
రాణా యుద్ధి గని మంత్రితో:

ఉదయ:—ఈయరణ్యమార్గమున వచ్చు నీసేనలెవరి  
వగును? అరిసింపక మీరట కేగి విచారించివచ్చుట మేలగును.

మంత్రిలు:—ఈవచ్చునది మఱి భిల్లనాయకుని సేన.  
మనకు నాయుపడ నీలాగున వచ్చుచున్నది.

వీరిటుకూట లాడుచుండ నాసేననుండి భిల్లనాయకుఁ  
డరుగుదెంచి రాజునకు మొక్కివక్కిన విలిచెను.

ఉదయ:—భిల్లనాయకా! నీచేసినమేలున కెంతయు  
నలరినారము.

భిల్ల:—తటియెఱిగియొనర్చనలయుటసేపకధర్తమగుటం  
దేవరచే ననాహూతుడనయ్యునటు వచ్చితిని. నాయెడ  
నట్టితప్పులున్నను మన్నింపఁగోరుచున్నాడను.

ఉదయ:—బాగుబాగు! మిన్ననసేయుటకుమాటు  
మన్నించుటయా? యుద్ధమున నీభుజబలము చూపి జయము  
సంపాదింపుము. అంతియచాలును.

అని యిటులాడికొనుచు న్నాసేనక నిశాయముతోడ  
వారుమందునకు నడచుచుండిరి.

పండ్రి ఉడవ ప్రకరణము.

## నిష్క్రమణము.

భర్తృవిరహవ్యాకులయగు నిశాకాంతధరించు మలిస  
వస్త్రక్షాయనఁ దనరుచు, ద్వారవతిమాడ్కిం గృష్ణమయ  
మగుచూ, జోరాదుల కదృశ్య కరిణీమహామంత్రము భంగి  
నొప్పుచుండు సంధికారము నిజనామయనకు సార్థక్యమొదవఁ  
జేయుచు సల్లడల విజృంభించు చుండెను. దివాంధముల కా  
తిరుణము దివాకాలమూరీతి నానందనాయక మగుచుండెను.

అధికార బంధురమగు నానిశానమయమున నిర్వృ  
రాశ్వికలై డిల్లీనగరమునఁగల యొకనందువారింబట్టి పోవు  
చుండెరి. వారిలో మొదటివాఁ డెట్టుమేసించాయు గలిగి  
కోమలగ్రాతుండై యలరుచుండెను. రెండవవాఁడు చామని  
చాయుగిలిగి యతి రక్షగ్రాతుండైయుండెను. అట్లగుచుండు  
నాగుట్టపురొత్తు లిద్ద టీవిధముగ సంభాషించుచుండిరి.

రెండవ:—యోధాగ్రణీ ! కొత్తలు మున్నగువారు  
గుట్రనేయుచున్నారనుట నీకట్లు తెలిసెను?

మొదటి:—అయ్యా! నేనొకనాఁడీవిధినేగుచుండ నొక  
కారణమున నాత్మైర్ష్యము గావించుకొనవలసెను. అప్పుడు  
దెంగటఁగల యొకయువనింబ్రవేశించితిని. నాయూపద దీటు  
వఱకుం దల వాఁచుకొనెందగు నెల వారయుచుంటిని. అటఁ  
గల యొకపుట్టచాటున కేగితిని. అప్రదేశమున గంపపుం

జెక్కలచే సర్మితమగు నొకగోరి గన్నట్టెను. దానిమాటున దాఁగ నరిగితిని.

రెండవ:—మిత్రమా! నీకొదవిన యావదయెట్టిది ?

మొదటి:—నేనద్దాని నిటఁ దెలువఁ జాలను. కావున నన్ను మన్నించి యాపశ్చయు మానుకొనుఁడు.

రెండవ:—నరి. నీయిష్టమునకు నేనేల భంగమొనర్ప వలయును? ఆవలియుదంతమాం దెల్పుము.

మొదటి:—అట్లు నేనాగోరిని నమీపింపఁగ నందొక పెండ్లిపిడిగానుపించెను. తాఁకుటయతిడవుగనయ్యెడియిరుపాయలయ్యెను. అటనుండి క్రిందికింకి ననువగునట్లు సోపానవంక్తియొందు గన్నట్టెను. నానిక్కంపురూపున నటఁజొచ్చుట నరిగదసితలఁచితిని. తత్క్షణమ నాయొద్ద గుప్తమగునుండు నొక కాషాయకంచుకముం దాల్చితిని. మాయజడలు ధరించితిని. ఆపలనామెట్లదారిందిగిపోవుచుంటితి ఆలాగునఁగొంతదూరము పోవునప్పటికి మాటలసడి వినవచ్చుచునల్లనల్లనఁగిరిదిగిరిని. ఆట నొకలతా భవనమునఁ గొల్వలు నబ్బుల్లాభాను మున్నగువారు మాటలాడుచుండుట గఁటిని. దావునఁగల వట్టిచాటునదాఁగి వారిమాటలెల్ల నాలకించితిని. అచ్చటి వారి సంభాషణామంతయుఁ జక్రవర్తి హిందూమతాభిమాని యగుట నాతిని నాశముగావింపవలయుననుటయే. నాటఁగోరె వారితోడ మైత్రినల్పితిని. దాని నాకియుదంత మెఱుకవడెను.

రెండవ:—మిత్రులూ? కొత్తలునంతవానిం గూడ వంచిచి యామెయేగుట కవ్వనితోడ్పాటండియుండునో నీకుఁ జెలియునా !

మొదటి:—అతఁ డీశఁడనియు నిచ్చటనున్నాఁ డనియు నేనెల్లు చెప్పఁగలను !

రెండవ:—అమెయ నేజూమనంతవఱకు నీగూటల విశ్వసింపఁజాలకు !

మొదటి:—వామెమఱగారి యాజ్ఞయును నంత దనుక మీరామెజోలికిఁ బోవకుండునెడల నేనిన్నికామెంజూవఁగలను, అయిన మఱమీనేనయితోడ సచ్చటికి వెడలుటయయుక్తము.

రెండవ:—నేనామె యెడల నట్టిజోక్యముం కల్గిండు కొనను, కావున నీవాసంతయుము మానుము మనమిచ్చట మాఱు వేనమూనుటకెట్లు వీలగును ?

మొదటి:—అందులకుందగు విధానములెల్ల గున్నే సజ్జీకృతమలాయెను. మీకాచింతయననకములేదు. మీ వాగ్దాన మొక్కటియే నేనెదురుచూచుచుంటిని. అద్దియుఁ బూర్తియాయెను. ఇంక మనమునిర్భయముగాఁబోవచ్చునులెందు.

అని యీలాగున మఱలాడుచు నాయాశ్వికి ద్వయ మాసందు దారిం దాటి తిష్ఠఁగా రాజ మార్గమునం బడిపోవు చుండెను. కొంత సేపాదారినేగి యొకయింటిని సమీపించిరి. అదియొక సత్రము. కావున యాకాయాతదసముల సందడి యెక్కుడుగా నుండెను. మనయాశ్వికు లాసత్రము వాకిటఁ

దమ గుఱ్ఱములనుండిదిగి యాహాయముల సచ్చటి లాయమునఁ గట్టి తోనజొచ్చిరికాని మరిల వారు బైలువడ లేదు.

వీలాగున లోని కేగిసవిదక్షగొంతవడికిర్వరు కుగ్రామ వాసు లానత్రమునుండి వెలువడిరి. వారిచ్చటనుండియుత్తరాఖి ముఖులైయొక సందుదారి నేగిరి. ఆసందుచివరనుండునొక యింటి నిశేరి యావాకిటవిలిచిరి. అయిల్లు ప్రాంతదగుట చేగొంతశిథిల ముగనుండెను. వాతాయెంటి కవాటమాలులోనబంధించిబడి యుండమి నదు జొచ్చిరి. ఇల్లు ప్రాంత వడియుండియు దుమ్ము మొదలగునవి లేకుండులాగున శుభ్రము జమ్మిముగ్గులిడియలం కరించియుండుటచే నాచిన్నయింట లక్ష్మీదాండవమాడు చుండెను. ఎదుటనొక వేలికి దానిపైనొకప స్తంభము. అందలి దీపకాంతియాయెంటి కంతయు శోభనొసంగుచుండెను. అట నొక యావిదయు నొక వంటల్కియూనాండిరి. ఆవంటక త్రైయ యాయతిపచిత్తి. నకు ఎచ్చులాగున ఎంటచేయుటమాత్రమ కాక యెంటిను లెల్లం జక్కదద్దుకొని పోవుచుండెను. ఆయనన్నలమిన్నకుజెన్నతనముననుండియునెట్టి నిర్బంధములు లేకుండటచే నాటపాటల వినోదముగఁ గాలక్షేపము నేయు చుండెను. వ్యసనమునుమాటయజ్ఞువైన నెఱుంగని యాయంగన కిష్కడోకో మోటుంచుక వాడువాటి యుండెను. శరీరము శుష్కించియుండెను. ఎంటపతియె త్తికుండెను. అంతిదవ్వలఁ దాళ లేనట్లుదంచుక యిన్నపానీయములం గ్రహించుటయ కాని యందావంతయు నవిరుచి లేకుండెను. తోడిబాలికల యిండ్లవేడుకలకుఁ బోనొల్ల దయ్యెను. ఆతామముల వై

పడుగెత్తి పెట్టుకుంటాను. నంతలను చింతించే గృహిణుని  
యొకటి నాయువ్య పెక్కువిషములు వలన ననునీయుచుండెను.  
వీరునర్చిన నీమెకోకి మానంతయునగ్గసంపద నామూడునలి  
యే పాఠమును శోకి పాఠమున మునిగియుండెను.

పల్లెటూరివాఁ లిట్లట్లు శోజొచ్చినంత నామృత వనిత  
వారింజాచి యిందు భోజనమున గవచమోగి ఎల్లులు  
జ్జప్తికి పట్టుటచే వారల ధైర్యముండెచ్చుకొని

మూడునలి:—అయ్యలారా! ఈమర్థరాత్రమున మీరి  
లాసనం దలుపులు దెఱచికోనిలోనికివచ్చుటన్యాయమగునా?

పల్లెటూరి  
వారలలో నొకఁడు:— } అమ్మా ! మేమీయూరికిఁ గ్రొత్త  
వారము. ఈరేయి నెచ్చటనే నుండింపఁగోరి యెన్నియో  
యిండ్లకేగి తలుపులు బద్దచితిమి నని యేరును దెనువరైరి.  
ఇచ్చటను నాలాగుననే చూచితిమి. బంధించిపం బడమిం  
దెఱచికోనియను. పాటివంకియే “యాయితంతుండనున  
దెవ్వరయ్యా”యని ముఱచితిమి బనులురాకుండెను. అంతవాకిట  
మంచు దట్టముగాఁ గురియనుంట నటనిలువలేక సాహసించి  
యిట్లుచొచ్చితిమి. దానమాయాపరాధము మన్నింపుము. ఈ  
రేయి లంచుకి నేవునిశ్రమించి ప్రొద్దునమాదారిఁ బోయెనను.

అంత మూడునలి; “వారింటఁగల వారెవ్వరని యడిగి  
యుండవచ్చును నే నన్యాయుత చిత్తగుటచే నినిపించు  
కొనక యుండును” అనితలచి వారికిట సవసించుట కాజ్ఞ ఇచ్చి  
రెండు నులక మంచములు చిట్టిచాపలు రెండు నొనఁగెను.

కల్లెటూరివారు:—అవ్వా! నీయీ యువచారముల కేమంతయు సంతసించితిమి. ఇయ్యది మాయూపిరియుండు వఱకు మఱువఁజాలము.

ముదుసలి:—అయ్యలారా! మీరుగొనియాడఁదగినంత యువకృతి నేనేమియుఁజేయలేదు.

అని లోనికిఁ జోయి యట నుండు యువతింజూచి;

ముదుసలి:—నువ్వంటికిఁ గ్రొత్తవారిత్వరువత్తురని నిన్న కవచయోవచించినది వాస్తవమయ్యెను.

యువతి:—కవచయోగి మిన్నజ్ఞప్తికివచ్చెను. ఎట్టికయూ మయుఁడాయోగిచంద్రుఁడు! ఆహా! అతని యవ్యాజ్ఞప్తేమి నేమని కొనియాడఁగలము?

అని యాముదుసలితో నాయువతి పథికులయొద్దకు వచ్చెను. ఆయువతి యందమున కాయాగంతుకులలోనొక్కరుఁ డతిఁగి స్తితుఁడా యెను. యువతి యాగంతుకులఁగాంచెను. వారిలో నొక్కరుఁడు సువూరు పదనాతేకుల ప్రాయమావాళుగ నుండెను. కేటొకఁడుముప్పదినలువ దేఁకులవాఁడుగఁదోచెను. అంత నాయువతి యాగంతుకులఁగాంచి;

యువతి:—అయ్యలారా! మీరిద్దరేయూరివారు? ఈ యూరికిఁ జుట్టకుఁగతమేమి? చెప్పిదగినచో నెలవిండు.

యువకుఁడు:—అమ్మా! నీకడఁజెప్పక దాచఱికమే మున్నది! మేమిదవురవాసులము. నాకోడనుండువీరు జ్యోతి

శ్వాత్రు పారంగతులు. నేను వీరిశిష్యుడను. బీదలముగానఁ జక్రవర్తిగారి యాశ్రయముగోరి వచ్చియున్నారము.

యువతి:—అయ్యో! మీకచ్చట రాజులెవ్వరుం జక్కఁడులే! ఈచక్రవర్తియూడంబరములు నిని మీరువంచితులైతిరని తెలఁచెదను. ఇంతకు మారపుఁగొండలు సునుపుఁగఁ దొఁచుట నైజమునదా?

యువకుడు:—రల్లీ! నీవీలంబల్కుటదగదు. వదాన్య తెలకుండని వాసిగాంచిన యశ్వురుచక్రవర్తినా యట్లు నెదవు? నిందకేరిం బ్రతాపాత్రివిచారమువలదా?

యువతి:—మీరలన్యదేశస్థులరు. మీకాతనిగుణములు తెలియవు. వానిమామలకు మోనపోవకుండు. వంచక శిఖామణి. యగువీడు వంచకమునకన్న మిన్న యగువాడు.

రెండవ:—నీమాటలు మాకు నచ్చుటలేదు. నీవు దక్కనింకేను నామహానుభావు మాపించుచుండుటలేదు.

యువతి:—దారిద్యము మీమ్మా బాధించుచున్నది, కావున మీరు యుక్తాయుక్తముల విచారింపకున్నవారు. చక్కఁగ బరికించినచోమీకది విశదముగాఁగలదు.

మొదలవతి:—నిడ్డా! అది యట్లుండనిమ్ము. వీరుజ్యోతి శ్వాత్రుము డెలిసినవారట. వీరివలన నీకష్టములెప్పటికేరిం గట్టెక్కునేమునుట డెలిసికొనవలయును.

యువకుడు:—నశ్వ భాగముననేకాక సామాద్రకమునం గూడ వీరికనుభవముమొదలు. మృతశ్వాత్రుమున మంచి పరిచయముగలదు. ఆముర్యేనిమున నఖండ పాండిత్యముగలదు.



యవతి:—ఎంతవిద్యయుండియు నేను యవయోగము?

యవకుడు:—అమ్మా యీ ! అట్లు నలుగురు?

యవతి:—నేటివఱకొక్కడేని వీరిని నత్కరించిన వాడు లేకుకదా!

యవకుడు:—అనేక సంస్థానముల వీరు మన్ననలు పడసి యున్న వారు. అయోధ్యాపురపు సవాబాసరిన యాధరగాను లింతయలిలెక్కిడననువుగాదు. రాజపుత్రస్థానము నందలి రాజలొక్కొక్కరు వీరి నానావిధముల నత్కరించిరి.

యవతి:—అట్టివారింతదూరము వచ్చి యాయుధమా శ్రమ మేలకొరిగి?

యవకుడు:—ఇది యుధమాశ్రమము గాదు. మహా దాశ్రయమేయగును. ఇన్నఁదొక చిత్తిగవ్వయైన లేకండుట చేతనే యింతదూర దేశము రావలసెను.

యవతి:—వీరార్జించినదెల్ల నెచ్చటికిదరలెడ?

యవకుడు:—అమ్మా ! లక్ష్మీసరస్వతు లిద్వారత్ర గోడం ద్రగుటచే వారి కిప్పుడు విరోధము సాజము. కావున విద్యావంతులకెంతయైశ్వర్యమువచ్చిన నెప్పటికప్పుడే మాయ మగుచుండును. చంగలస్వభావముగు నాలక్ష్మి వీరిని వంచన నేసినను నాచిడ జ్యేష్ఠసాగరి వీరియెడ ననుగ్రహము గల్గి యుండును. ఎట్టిరాజాశ్రమము గల్గియు నెట్టి పఖ్యాతిగడించియు విద్వాంసుడు నిత్యకర్మియడే యగును. చోరాదులచే నవహరింపబడు నశ్వరముగు నీధనము నిధనమునకు మూల

మనితలంచితే శాశ్వతమై వినియాదినద్గుణముల కాలవాల  
మగుచుండు నీవిద్యారూప గుప్తధన మీశ్వరఁ డిట్టివారి  
కనుగ్రహించి యుండినోవును. విద్యయతిశయించు కొలఁదిని  
దాఁచిద్రవమెక్కుడగుట నిర్వివాదాశయము.

యవతి:—ఇది దెలిసియు మరల రాజాశ్రయము  
గోరుట పాపంత్వమును పెరిగినీయఁగాదె!

రెండవ:—అమ్మాయీ! నీవట్లుతలఁచుట మిక్కిలి  
పొరపాటు. రాజాశ్రయ ముండిన ననేకుల కనేకోకృత్తులం  
గావిరిగి గును. నల్వరలోఁ బేరు ప్రఖ్యాతమగుట కిదియే  
ముఖ్యకారణము. పూర్వకాలమున పుత్ర వ్యాధనము గావించి  
లోకోపకార ముఁజెప్పిన మహాపూరవులెందుల నపవతుల  
నాశ్రయింప లేదు? గుణహీనఁడే రాజాభిమానముం  
గాంచినచో నాలెఁడెల్ల మెచ్చిలోఁ విడియఁబాలును. ఎట్టిగుణ  
నంతుఁడేఁ బవలనందిలి కుచలయును వోలే రాజునలోకన  
శూన్యఁడై వికాసహీనఁడగును.

యవతి:—మీరు సెలవచ్చినది నామదికీ నచ్చకున్న  
యది. రాజాశ్రమాన సుఖయింపఁదలఁచుట మృగత్వస్థాంధ  
స్సానము గోరు నెట్లని నామతము.

రెండవ:—బిడ్డా! లోకానుభవ శూన్యమగుడు నీవట్లు  
పరులచుడున్నదనవు. రాజుల గారపమునకుఁ బాత్రులగువా  
రెందఱు లోకమూఁకులు గా లేదు. కాళిదాసాదినవరత్నములు  
విక్రమారుసి మిన్నలఁ బొంది బిగ ద్విభ్రాతులు గా లేదా?

యువతి:—ఆర్యా! విద్యాపక్షపాతులై దృఢచిత్తులగు నా విక్రమాదు లేడ? విద్యాగంధ విహీనులై చంచల చిత్తులగు నీ రాజు లేడ? మఱియు నీ కాలమున విద్య యెవ్వనికీ గావలయును? ఏవియో కొన్నియిచ్చకపు మాటలాడనేర్చినచో నది చాలును. ఇప్పటి రాజు లట్టి వారినే యాదరించుచుందురు. ఇట్టివారు రాజులయొద్దఁ జేరి వారెట్లాడిన నట్లు తల యూఁచుచుందురు. ఆరాజు లట్టివారినే ప్రాణమిత్రులుగ భావించుచుందురు. ఈనీచులు రాజ్యాశయుము గల్గినది మొదలు మహాత్ములకు రాజ్యాశయుము దొరకకుండు నట్లాచరించుటయే తమ ముఖ్య విధి యని తెలుతారు. పండితుల కేరికేని రాజు సత్కారము సేయఁదలఁచిన వీరుదాని బడఁగొట్టుటకఁ బలు తెరపు లాలోచించుచుందురు. కాలము వారికి యనుకూలమగుచుండును. ఇట్టి యధములు, వీరి క్షాత్రయుచిచ్చన రాజులు జనుల బాధించుటయ కాని వేతెట్టి యుపకృతి సేయఁ బోయెదరు? కేవల మన్యాయముల నాచరించుచు నహంకార యుక్తులై యుందురు. నీచుల యహంకారమును గుఱించి చిన్ననాఁడు మాయయ్యగారి పద్యము పెప్పిరి.

నీ! ఆశ్రయం బొక యింత యవలంబనంబుగాఁ

గన్నలుండియు నవి గానరావు

అధికార మొక్కింత యబ్బినంతసపూర్వ

వరిచయం బంతయు భస్మ మగును

కాలంబుగడవఁగా గడువఁగాదనకుము

స్తరిలిన వెల్పులఁ దలఁప కుండు

ద్రవ్య మిండుక చేతఁ దవలినంతసఁపాత

దానిద్రవ్య మన్నద తాను పఱచు

అహవా యీ లోకమింతటి దార దీని

ననునరించుట యుత్తమమగునె యెఱు

ఁనిట్టికి మూలకారణ మీధితి

నగు నహంకార మద్దాని నణచనకును.

ఇట్టి యహంభావము గలవారిట మెండుకొనియుండుడు  
మీరీరాజ్యాశ్రయముగోరుట నాకనమ్మతియ్యెను.

ముదునలి:—బిడ్డా! అక్షరంనతోమన శీమిపని? ముందు  
మనగతి యెట్లుకానున్నదియో వీరి జ్యోతిషము మూలమునఁ  
గనుఁగొందము.

యవతి—జ్యోతిషమున నాట నమ్మకమాలేదు.

యువకుడు—జ్యోతిషమున విశ్వాసము చాలనిచో  
మంత్రిబలమున వీరు మీయుసులఁ బడఁగొట్టఁగలరు.

యవతి—మంత్రముల సంతకుమున్నే విశ్వసించు  
దానంగాను.

రెండవ—నాకాయుర్వేదమునఁ బండిత్యము గలదు,  
తక్కినవారివలెఁగాక నే నాధివ్యాధులకు రెంటికిని జీతిర్ప  
నేయఁగలను,

యవతి:—అగూఢ! నాఆధిమీశలననివర్తికాఁజాలము.

ముదునలి:—సామూద్రిక శాస్త్ర పఠింపఁజుము గల్గుటచే  
జేయఁచూచియేని ఫలాఫలములం దెల్పనిమ్ము.

యువతి:—నీమాటమాత్రము గాదననేల? నీయిష్టము చొప్పుననే నడుచుకొందును.

మాడునలి:—ఆర్యా! దీనిహస్తముఁజూచి భావిస్థితిం దెల్పుడు.

రెండవ:— (చేయిచూచుచు) అమ్మాయీ! నిన్నొక చక్రవర్తి యాపేక్షించి యున్నవాడు.

యువతి:—మిమ్మా విషయమాలనెల్లం దెలుపవలయు నని నేవేడుట లేదుకదా?

రెండవ:—చెప్పవచ్చినవాడను సొంతవైగాఁజెప్పక యుండ నా? ఇంతలోననీకీతతోఁడరయేల? సీవ్రవోకయువకుని వరియించి యున్నదాగవు. అతనికి నీపైనమరాగములేదు. మఱియు నీకొక యావద శీఘ్రకాలమున రాగున్నది. అది దైవానుగ్రహమనఁ దప్పఁ గలదు. అంత నీవోక యుక్తమ వదవిని బొందఁగలవు.

యువకుఁ డీమాట లాలకించి యిండుకతడ వేమియూ యాలోచించి తుదకుఁ దల యూఁచెను. యువతిమాత్ర మివాచనములువిని యిట్లుతలపోయసాగెను.

“అమహత్పునకు నాపైనమరాగము లేకుండుటకుఁగారణ యేమియుండనోల్లకు? గొప్పపదవియందలి తృప్తయే దీనికి మూలకారణమైయుండును. పదవు లేకుండుకాలభించుకొలఁది సంధితయు అధిరతయుం గలుగు లోకసహజమా గాఁబోలు! గొప్పపదవి నందనపాఁ డెట్టిచుట్టమునైన నెట్టిమిత్రునైన నెంతటియువకారినైన మఱచుట నైవము. అట్టివాడు దన

తొంటిసిగ్గిరి విస్మరించి యాకనమునుండి తానట్లే యెట్టివడిన  
 లాగునడచుచున్నాను. ఇంక నాకుఁగల్గఁబోవు నాపద యెట్టి  
 దనుట దెలిసినదియే కాని యది దవ్వననుట యెట్లుసంభవము?  
 మీఁద నేమికాకన్నదో యెవ్వరెఱుంగుదురు? అప్పటికిఁ  
 దగిన ధైర్యమువచ్చి నిలువరాదా? ఇంతకునెట్టి కష్టములు  
 గల్గిననాభవించుటకు నేను సిద్ధముగనున్న దానను. దానందేహి  
 యాపదవలన భయంపడ నవసరములేదు. నాకొక యుత్తమ  
 పదవిగల్గుననఁగదా? అదియెట్టిదైయుండును! అన్నిపదవుల  
 కంటెనుత్తమమగునది స్వర్గము. కడకదియే నాకు లభించునని  
 యభిప్రాయము గాఁబోలు!”

రెండవ:—అమ్మా! నీవేలయాలాగున నవ్వచున్న  
 వగుచున్నానానవు?

యువతి:—బ్రాద్దవోవుటచే బ్రద్దరమబ్బున నాలాగున  
 నున్నదానను.

యువక:—ఈబిడవిచించినలాగునబ్రాద్దవిశేషము  
 గడిచినది. మనమెల్లర మిప్పుడించుక విశ్రమించుట మేలగును.

అంత నా యువతి వృద్ధవనితతోడ నా పాంధుల  
 యుద్దసెలవుగొని శయనింపఁబడుచుండెను. అప్పుడాసుందరి  
 యొక్కొక్కాన కెన్నియో యుండవలెఁ దవలెను. ఆమె  
 దానినెత్తుకొని యెచ్చటఁబరికిలించక తనగదికేఁగెను, వృద్ధ  
 వనిత దవ్వకైయేర్పడియుండు శయ్యయొద్దగిరి పడుండెను.  
 బాటసారి లాతావునఁబరుండిరి. రెండవవాఁడలయుకమండ  
 గుటచే గాఢనిద్రాసక్తుడయ్యెను. యువకుఁడూత్రము లేఖ

యడుగులచప్పుకు గాకుండులాగున నల్ల నల్లన నెచ్చటికో యరిగెను. శయనాగారమునకుఁ బోయిన యాయువతి చేత నుండు నాయుండను విప్పి చూచెను. అదియొక జాబనుటం గ్రహించెను. అంతనారేఖ నాతురముతోఁజూచెను. అందు 'జ్యోతిష్కవేషమున నటకువచ్చినవాడు 'భానభా' ననియు, వెంటనే పెరటిలోని యువవనికేఁగి యటఁగల యెలమావి నీడ నాసినయై గవాక్షమువైపునఁజూచుచుండినఁ గొన్ని వింతలు దెలియనగుననియు, నప్పుడుతానే వచ్చియామెను రక్షించవ ననియుఁగవచయోగి వ్రాసినట్లుండెను. ఇది గనిన మనయువతి యీలాగునఁ దలపోయఁ దొడఁగెను.

“కవచయోగి యీరేఖను నాకుఁ జేర్చుటకుఁ దా నెప్పుడువచ్చెను? ఆలాగునవచ్చిన నాకేటఁకన్నడగుండెను? భాన భానున కియింటకేయివన? వాఁ తోడనుండు వేటొకఁడెవఁడు? వీరికినేమిటనుండుటయెల్లెఱుకవడెను. ఇదంతయునాకొకయింద్రద జాలమువలెఁగన్పడుచున్నది. ఎదియెట్లున్న నీ జాబుచొప్పున నుద్యానవనమునుండి గవాక్షమునమాలమున నిచ్చటబరుగఁ బోవు నావింశతి నారయవలయును.

ఆవల నొక్కలినుసముగూడఁ దడవునేయక వెంటనే యామె యువనమాన కరిగెను. వారాయనమూలమున నచ్చట నేమిబరుగునోయని చూచుచుండెను.

మొట్టమొదట నొక్కతాయువడుచప్పుడు వినవచ్చెను. ఆవలఁ గొంతసేనటికెల్ల వాకిట 'టింగు, టింగు' మని యొక శబ్దము గర్జనోచరమయ్యెను. వీదవఁ దలుపునందలి లోగడియ

లూడివడుచక్కను చెవిసోకెనుపిమ్మటంగవాటములందెటిదికొని  
యిర్వురాయింటంబ్రవేళించిరి వారాపాదమంతమునల్లయుడు  
పుట ధరించియుండిరి కావున వారియాకారములుగనిపెట్టవలను  
గాగుండెను. వచ్చినవారచ్చటఁ బరుండియున్నవాని లేపి.  
మూపురం గలిసి యువతివరుండిన గది కరిగిరి. అచ్చటనుండి  
మరల వెలువలికి వచ్చిరి. ఆయింట మూలమూలను వెదుకు  
చుండిరి. ఇంతలోన నేపురార్థకథలులరుడెచిరి. వారా  
మూపురనుబట్టిబంధించి తీసికొనివెళ్ళిరి. గాఢనిద్రాన క్తయగు  
నావంటక త్రియ కిదేమియుఁ దెలియను.

దీవమువెలుగున నిదియంతయుం జూచుచుండినయా  
యువతి దత్తవ్రతుండెలియక రిచ్చనడియుండెను. అప్పుడు  
శరీరమంతయు నల్లుకవచము ధరించిన యొక యోగి యామె  
చెంగటికివచ్చి నిలిచెను. ఆఱుంగన యాతనింజూచి,

యువతి:—ఆర్యా! ఈనడిచినవెన్వీయు నాకుగోచరింప  
కున్నవి. దయయుంచి కల రూ పెఱింగింప వేడుదానను.

యోగి:—అమ్మా! ఇటఁ దడవునేయుట సరికాదు.  
మున్నందు నేడెచ్చిన యీ యుడుపుల ధరింపుము. ఆండు  
వేసముననుండుట యసాధుకరమునయే వినిందెచ్చితిని. మన  
మిన్నదయటంగల యొక సారంగముమూలమాన నీయూరు  
దాటువలయును. ఆవలనీకంతయు నెఱింగింతును.

అని తాడెచ్చినయుడుపుల నామెకందిచ్చెను. అవిడ  
వారే దాల్చినంతన యొక యుద్ధవీరుం బోలెనుండెను. వారట  
నుండి కొంతయు తరమి గనరిగియటంగలయొక సారంగమునం



దూరి కొంతదూర మేగిరి. దానినుండి వారు వెలువడిరి. అస్థలను యమునానదీతీరము. అచ్చటినుండి దక్షిణంపుడెన నరుగు కాలిబాటననుసరించి పోవుచుండిరి. అప్పుడా యోగి యామె నమీసమునకువచ్చి;

యోగి:—అమ్మా! మీయింటికి వచ్చిన వల్లెటూరి వారిలోనొక్కఁడునుం తియగుట నీకిదివఱకే తెలియునుగదా? రెండవవాడను నేనియగుదును. వాడు నినుఁబట్ట నుద్దేశించి యున్న వాడని యనుమానమువశియుంటిని. కావున నేయీ కేళి వ్రాసి సిద్ధముగ నుంచుకొనియుంటిని ఆతని జ్యోతిషము మూలమున వాని నీచాళిపాయము నాకు విశదమయ్యెను. అంత వానికెఱుకవడకుండ నాచెంతనుండు నావ్రతసుండగాఁ జేసి వినరి వైచితిని. ఆవల వచ్చిన వారియ్య రాతిని భటులు. నే నిట్లగుననుటముందే యూహించియుంటిని గావున వాడు సిద్ధురవోవఁగ నే యీదొడ్డిలోవన వెలువలికివచ్చితిని. వెంటనే చెంతఁగల యాకత్త కాలయమున నీరితిని. మీయింట దొంగలువడిరనిచెప్పి వారి నిటకుఁ బంపితిని! వారు మాఱు వేసమూనియుండు మీఁ గనిపెట్టఁజాలక నిక్కమగుదొంగలే యనితలచి బంధించి కారాగారమున కీడ్చుకొని పోయిరి.

యువతి:—ఇట్టి యవ్యాజ్ఞ ప్రేమంజూపు మీచరిత్రము నాచెవింబడ నేయరాదె!

యోగి:—అదిసీకిప్పట్లున నెఱింగించుటపాడిగాదు. అంతయు నిలుకడమీఁదనీ నేయెఱుఁగుచువు. ఇంతలోన నేలనీకంత త త్తర పాటని మీరిటు మాటలాఁకొనుచు నావారింబట్టియేగిరి.

పద మూడవ ప్రకరణము

## పరస్పర సమ్మేళనము

చతురాసన కమందులూద్యవయై, విష్ణుపాదకమల  
సంస్కర్షవిశితయై, శివజటాజూట ప్రకల్పితనివానయై యిట్లు  
త్రిమూర్తులతోడ సంబంధముగల్గి స్వర్గముననుండి భువి  
కేటించి, పాతాళమున కరిగినిజ్జతిపథగాత్వము సార్థకముగాఁ  
జేయుచు, నాశ్రితాభీష్టములం దీర్చుటయ మాఖ్యధర్మచునియు  
నద్దానంబడయు నాచుధేయమే పన్నెదెచ్చుననియు ననిష్ఠాన  
పూర్వకముగ శివదశయనుచున్నచో యన భాగీరథీ యను  
నామమున నలగాదును నుమాదేవీచందమునఁ బూర్వకముగ  
గంగ బాలయగుటంజేసి హిమాలయమునందలి తాలపైఁ  
బడుచుజాటుచు నన్న సన్నవిధ్వంసలఁజేయుచుండెను క్రమముగఁ  
బెద్దదై తృప్తితులగువారి శుద్ధజలములచేదనఁపి, ఘనతరుల  
పాదము లాశ్రయించి భగవంతుని కరుణఁ బోలె  
నీచోత్తమభద్రములేక యెల్లరఁ బవిత్రతులుగనొసర్చుచు  
నెగడు చుండెను.

అట్టిజాహ్నువీరీరముననొక్క వనరాజవిరాజిలుచుండెను  
నానాసత్త్వ సమాశ్రయముగ నాయరణ్య మెట్టివారిలకు  
దుష్ప్రవేశ మగులాగుననుండెను. అచ్చట్టికూరమృగము లెట్టి  
తాతిగుండె గలవారినైన భీతులఁ గావించు చుండెను.  
అందుఁబెక్కురు రాజపుత్రివీరులు వేటాడుట కప్పుడప్పుడు  
వీలెంచుటగలదు, అయటవి నందందుఁ గొండలు శిఖరులు

నివాసములం గల్పించుకొనియున్న వారలు. వారల కాయరణ్య మందిలి క్రూరజంతువులన్న నిండుకేనియు భయములే కుండును. వారచ్చటికిగచ్చు రాజపుత్రుల కప్పుడప్పుడుం దోడ్బడుచుండెడివారు. ధనుర్విద్యయందుగడిచేటిసంయాజోయల రాజపుత్రులు పెక్కుతరువలు బహుశరిండుటయుగలగు.

భిల్లువల్లియచెంతనుండు నా కరిడవి నొక్కనాటి యుదయమున నొకరాజపుత్రువీరుడు ధనుర్భాముల ధరించి నడుమాన నొక బాకు చెఱవికొని తేజోవంతుడు నొక తేజ నెక్కి మోమునఁ బరాక్రమలక్ష్మి దాండవమూడుచుండ నరు దెంచుచుండెను. చందురంగేరు నెమ్మారు, నాజానులంబి బాహుకాండకులును, ప్రపుల్లరాజీనములగేలి నేయునాక రాంల విశాలలోచనములను, విశాలవక్షమును గలిగి చూడఁజీతఁ డింద్రుఁడోచంఁగుఁడోమూర్తిమంతుఁడగుకంతుఁడోవసంతుఁడో యుచు సంశయమువృత్తిలఁ జేయునటులుండెను.

ఆతఁడట్లావివన మధ్యకుసంగలసింహశార్దూలాదికూర మృగములఁ గొన్నింటిఁ బొదలమాటుననుండియుఁ, గొన్నింటి నెరుటఁబడియు, గొన్నింటి వెరుదవిలియు సంహరించు చుండెను. ఇట్లాతఁడ మృగయావిహార సందర్భమున ఘనస్తత్వము లెల్లఁ దమఘనస్తత్వములఁదొఱంగెను. అప్పటప్పటికి వాని సంఖ్య పొడవడిండునుండెను. వారేషములు గొన్ని బయల్పడ వెఱచి యుండవ పొదల దాఁగి ప్రాణములఁ గాపాడుకొనఁ జొచ్చెను ఇట్లవక్రవరాక్రమమున విక్రమించు చుండిన యావీరాగేసరుడు గొంతయులసెను. స్వాదుసుగంధతుషార

శీతల నిర్మలసురావగాపానీయసానమునఁ దన తృప్తంబాపు  
కొనియెను. శ్రమావనోదనార్థమటఁగలయొక రసాలస్పృశము  
దాని దానినీడను బుకుండెను. గంగా తరంగ సంగత శీతవాన  
పోతములు జోతునకానందించుచు శయించినవాఁడట్లే సుఖ  
నిద్రపొందును. “నిద్రసుఖమెఱుంగ”దనుట యీతనియెడపార్థక  
మయ్యెను. ఇంట వానతూలికాతల్పమున శయించిన  
నిద్రకు సేవేలి గాఢనిద్రపొందఁ వాఁడొక్కనిమనమాన మెము  
నఁ జూచి దాఁకొనెందెను. సుఖమునందలి రుచి కష్టించినవాఁ  
డెఱిగియును నిత్యసుఖ యెఱుంగెడు. అన్నమునందలి రుచి  
కష్టించినవాఁడెఱిగినట్లు కడుపువిండ భుజించినవాఁ  
డెఱుంగునా?

ఇట్లు యోధాగ్రణి గాఢనిద్రయందుండ, ఘోరము  
నొగి చివ్వుడు పిలిచులిపిండు మేల్కొంది లేది చూచు  
నప్పటికి దనకైటానుబాధల దూరమునఁ దుపాకీదబ్బ దీనిన  
యొక బెబ్బలి పెడబొబ్బలిడుచు నెత్తురు గ్రక్కుకొనుచు నేలఁ  
గూలియుండుట నేగిగోచరింప య్యెను. దానికించుకదూరమున  
జేతఁ దుపాకింబొచ్చుచుండు నొక్క యువకుడల్లనల్లన వచ్చు  
చుండెను. ఈవింతజూచి మూవడి నిలిచియుండిన మరయోధా  
పరుడు గొంఠిపడికి దేటిపాఱుకూచి యాపులి కున్నపైబడ  
నపక్షమించుటయు నాయువకుఁడు దాని సంహరించుటయు  
దెలిసికొనెను. అంత నాయువకుని యుండమునకు నెడమును  
మించుశౌర్యమునకు, శౌర్యమునుమించు ధైర్యమునకును,  
మదని మిక్కిలి మెచ్చుచు,

“బాబా! ఏమి యీ సోయగము! ఈమఱాళకుంతలము లీ పట్టువలగు బొమ్మ, లీ తరిఖనయనము, లీ తళతళలాడునట్టిగండభాగ, మీరింటిగమనమివ్వకీ యూడువగునని తెలియజేయుచుండియు నీమగవన మొక్కటి దగులబైయూ యూహనుబొడునేయుచున్నది. స్త్రీసాధారణమగునీవన్నెలు చిన్నలు పురుషులకెట్లవడంగలవు? ఇట్లుచేయవలయుగనున్నది.”

అది యాలాగన నానోచించుచు నాజో దానూతన పురుషుం గాంచి;

యోధుడు:-అకారణ ప్రీతిని నన్నాడననుండి తెప్పించి ప్రాణదానము చేసిన యోయువరిచితి మితిమా! నీవొనరించిన యీమహావకామము కే నేమిహామనేహబోవువాడను?

నూతన పురుషుడు—ఎవ్వరికల్లకీడుగల్గునన్నోపినంత నట్టుసాయమొచ్చుటచేపునకువిధియగును. కావున నిందిత పొగడవలసిన యిది సరము గాన్పించుటలేదు.

యోధుడు:—నీ వెట్లాడితేగయు నీ యాయువకృతకే నంతయుఁ గల్పొజ్జుడని. ఇంక నీయూహను బేరును వివరింపుము. నీవెచ్చటికరుగుచుండవో కెల్పు వేడెడిను.

నూతన పురుషుడు—నాచరితము వినుట మీకు వ్యసన హేతువగును. దాని మీయల్లానమునకు హాని గల్గును. కావున నావ్రయత్నమువలన విరిమింపుడు;

యోధుడు:—నేనది విని నంతయు నుత్కింతితుండనై యుంటుం దానీకీవు విఘ్న మొనర్చుట నరికాదు,

నూతనపురుషుడు:—గూరిట్లు నిశ్చింతించుచుండ నే నూరకుండుట భావ్యముగాదు. — నాకీరు మిత్రప్రియుడు. నాయూరు రాజవంశము. భావ్యమందే నాజననీ జనకులు ముడిబడిరి. చిన్నినాటినుండి నేనొంటిపై యుంటిని. మా గ్రామమున నాకొంటియెడల నాటిలనుంట వచ్చుట నుండట పాడిన దని యాయూరు వెడలి వచ్చితిని.

ఈ మాటలూని విని పంకవ యోధుఁ డిట్లువిలంబెను. “వీనిచర్చితము నామనములుదలి చర్చియితో నరిపోలు చున్నది. పురుష వేషముగా నాల్చి యామయే వచ్చి యుండునా? అట్లెన్నటికీ నుండదు. అబలయుగు నామే నిస్సహాయులై యంతదూర మొంటరిక వచ్చుట యెట్లు పొవగున? అంశాపావ్యసాంబట్టి యట్టిభ్రాంతి జనించ నంతయే కాని వేషముగాదు.”

నూతనపురుషుడు:—నానోచనులకు మీకురినభంగ మయ్యెనా? అట్లే నానోచనానైతిరి?

యోధుడు:—ఒకరి యానన్ధవలె వేతొకరి యవన్ధ యుండునామిని యానోచించుచున్నాడను.

నూతనపురుషుడు:—మీమాటలు నాకర్థమగుటలేదు. మీయభిప్రాయము వినింపుడు.

యోధుడు:—క్లిష్టమైన నామనమామ కుమారిత సరోజినియను నావీరకలదు. ఆమెని నీకబోలె బాల్యముననే తల్లిదండ్రులు గాల్గొనినది. అమె నానకరాధీశుడగు నశ్వకు

గోరిముందుటనే నీవలె నాచిడ కథికారిచే నెవరువాటిల నున్నట్లు నాకుఁ గల్గెగోచరమయ్యెను.

నూతనపురుషుడు:—మేనమామ కుమారిశయ్యికిఁ బిల్లి పూర్వకముగ నాడుచుంటిరా? మీరేల యీమెను రక్షింపఁ బూనుకొనరాదు?

యోధుడు:—నేనన్యతలకుఁడను. రాజాగారి కొలువునందున్న వాఁడను. వారీయానతి లేనిద యూరు వెడలుట యుక్తము గాదుకదా! ఇంకను దిల్లీపురముననుండు వృద్ధ్యైరాయలును నాతనికి మారాఠి గారొక లేఖ వ్రాసిపంపియున్నాడు. సరేజివిని రక్షించునట్టి భార మాచిడ దన్నవై వైచికోసయెను.

నూతనపురుషుడు:—మేనయల్లికుమారులగు మీశంకర రాణియే కొంతవఱకాచి కదరువగులాగునఁదోఁ చెడిని.

యోధుడు:—అట్లేలంపవలసెను. కాకున్నది తవఱకు నేనేల యాచిడం గాంచకుందును?

నూతన పురుషుడు:—ఎట్టి వారేని నావదనంది యన్నచో నోపినంత యువకృతీసేయవలయుట మానవులకు విధి యగును. అట్లుండమీ మేన మఱుదలి కంతటి కూపద రానుండ మీరిట్లు క్షేపించుట వీరధర్మ మగునా? ఈలాగుననున్న మిమ్మెల్లరుం గతినహృదయులని మాపింతురు కదా? మిమ్మొరులు నిందింతు మాట వినినచో నామెయేలాగున నైచును? రాణి గారి యల్లరువుంగొని యేని మీరేల చనరాదు?

యోధుడు:—మారాణి వృద్ధ్యైరాయలకు లేఖ పంపుటయితాక చక్రవర్తిని మందలించుచు నొకజా బంపెను.

దానికిం ప్రతిఫలముగ ఘోరమగునొక పోరు గలుగనున్నది. కావునసిట్టిసమయముననాయుట్టివానికూరువెడలుటకువీలుగల్గదు ఇంతకు నామేనమఱచిరికి మూలిని యను నొకచెలి గలదు. ఆదిడ సగోజనిని గంటిని తెప్పవలె గాచుచుండును. ఈసడుమ నామి నామేనమఱచిరి మొద్ద నుండి యుత్తర మొక్కటిగైకొని వచ్చియుండెను. దేవిగారియజ్ఞ బొందవచ్చి రక్షింపఁగల్గునేనామెమూలము సనగోజినికి వర్తిమానమనిపిశిది. ధైర్యము, సమయస్ఫూర్తి, సాహసములయూ మూలిని యుండఁచుండువఱకు నామేనమఱచిరి కట్టి యెడరుం గలుగదనియే నావిశ్వాసము.

నూతనపురుషుడు:-“ఉచుమున కేలయూరిలోనిపెత్తన” మన్నట్లు నాకాచిచారముతోబనియేము? ఉచుసువోవకయింత వఱకు సంబాపించుచుంటిని. నేనాలాచున విలువెవలినవాడ నింతకమున్నే యుదయసింహమహారాజుగారి కీర్తి వినియున్న వాడనుగాఁబట్టి వారిగూతయముగోరివచ్చితిని. అటనెందతో న్నేహసాశ్రులగు యోధాగ్రేసరులుగలరట. బాలభానుడను నొకయోధాగ్రణి వారెల్లరలో మత్స్యష్టుడట. నే నాతని మైత్రింగోరియున్నాడను మీరావీరు నెఱిగియుండిన నా కిండుక యామహాభాగునితో బరిచయము గావించుడు

యోధుడు:-“నీతిలందినబాలభానుడ నేనియగుదును గాని గుణమాలంపు మూత్రము నీవిని చొప్పున నేయింపట, యనత్యమ. ఒక్కయబల పెక్కిదుమల వఱచుండ దాని రక్షింపకుండు నీకూరహృదయుడ మత్స్యష్టుడ నగుట గల్గ



నూతనపురుషుడు:—పరాధీన వృత్తులగు మీరలిం దేమి నేయఁగలరు? అభివృద్ధి మిమ్మినివయమున దోషియని తలంపడు. ఈ సామ్రాజ్యముననే మీగుణములకు లోటుగలుగునా? మీరీలాగునఁగలచుటమిమ్మదుహృదయముయొక్కస్వభావము, గాని యోగ్యముగాదు. అనియుఁబుండబిందు. మీరాణాగారి నాశ్రయింపవలయునని నాయాశయము అవివయమునమీరు నాకుఁకృతినేయవలయునని మిము నేడుచున్నాఁడు.

బాలభానందు:—తప్పక నీకీయున కావలయుగావుతును. నీబోటిశూరకీర్ణములులెందఱువచ్చినను మారాణాగారఁడము సెప్పుక చేర్చుకొందును. కావున నీ కావివయమున నావంతయుఁ జింతపనిలేదు.

అసియిటుచూటలాడుకొనుచు, నానూతన పురుషునితోడ బాలభానందు చింతింపఁగడమున కభిషుఁ ఘుండై యేగెను.

పదునాల్గవ ప్రకరణము

## దుస్స్వప్నము

హేరా! నేనెంత దూరాలోచన గల్గియుష్కమించియు నామాయాముని మూలమున నాగుట్టుబడుల్పడఁగదా! ఇటు నాకఁ గుయ్యకులు నేర్పుచు, నాయొనర్చువాని నెచ్చటికప్పుకు ఖాయన తెఱిగించి నాపై వలుక వుట్టించెను. నేనాతనిచూయలకు లోబడినందునఁగదా కీ బాహ్యువోలె నన్నాడించెను! ఇంతకుం గురిగోత్రముఁడెలియని యాటక్కురిజెఱతఁ జేర్చుకొనినవినా

యవివేకము యగును. తొలినుండియూతని నెంతయుగౌరవించుచున్నందులకిదివరిఫలమాయెను. శిష్టులుపేక్షించినం గొడుపగాదు కాని దుష్టుని మాత్రము దరికేరనీయరాదు. వీనినాయాలోచనలకుదోడుపడుమని నేనేమి వేడుకొంటినే? తానై విచ్చి మాకెల్లంబెద్దకొండ ద్రవ్య యిచ్చువానిపగిది గవలనాటకమాలాడి; మాగుట్టెల్లంగనుగొనిరట్టుసేయుటయశాక, మాలో నంతఃకలహములు గల్గించెను. నామిత్రులం గొందఱు విడచీసిమరి టికి దాసానుదాసులగునొట్టానరెను. నన్నున్నవిధముల నావదలవాలు గావించెను. ఎందఱు చీలి మంత్రిపక్షమనఁజేరినను? మిగిలినవారి సాయముననైన నాకార్యము పూర్తిగావించు కొనుండునా? తలయెత్తిధిమి రానండెనేయుం గాఫల నమ్మరాదను వారము దీనిమూలమున నభ్యసంపద గలిగితిని.

ఈమంత్రికేల మిట్టి యవివేకముకలెనా? నాయొద్దఁజేరి ననుమట్ట వెట్టదలఁగిన కృతఘ్నునిదనచెంతఁజేర్చుకొనినదనకు నట్టి యావదయే కదా రాజబోవును! చక్రివర్తిపైమాకేలయాగ్రహముకల్గినతెననుట యాలోచింప కున్నాడుకదా? తానునికలంపు మహమ్మదీయుఁడగుటచే మాకార్యమునకుఁదోడుపడవలసియుండుట యావశ్యకము. అట్లు చేయుకుండిన మానెను. ఉదాసీనుండుగ నైన నుండరాదా! విఘాతములుగూడ సలువవలయునే! ఏడుపాదుపాకుం దగినమంత్రియే. కేవల స్వార్థపరుఁడైరాజుమెచ్చుకోలువదయఁదలఁచుచు నిట్టియకార్యమచరించుచున్నాడు. పాదుపాతనపై నభిమాన ముగల్గి

యండఁ దిన్నఁగాహించువులపై ద్వేషము పుట్టింది వారిపక్షపు  
లూడఁబెట్టికి మనవారల కిప్పించవలదా? అవ్వనుకదావీనివజ్ఞ  
ప్రకాశించును! వేరుం బ్రసిద్ధమగును. కట్టా! మాలో నైక  
మత్యముండిన నీహిందువులయూట తంతమాత్రము సాగి  
యందును!

అకటా! రాజసీతీ విచక్షణుడనిపేరుగాంచి, మారా  
లో చనవరాడనివాసికెక్కినయీచక్రవర్తి కిట్టిబుద్ధివాడమనేల?  
విశ్వాసఘాతకలగు నీహిందువుల నీతఁడెట్లు నమ్ముచున్నాఁడు.  
వీరుకేవలము ధర్మపితాచావులము. మనపక్షమునుండి తమవారి  
పైసనేక త్రికట్టియొద్దమునీయునాను. మహమ్మదీయులనాసలువఁ  
బెట్టఁబోయెదర! వీరు నమయినాఁడు చూచి మారాజ్యమా  
క్రమింతురు. మాపూర్వంబనేక కష్టములువడి సంపాదించిన  
రాజ్యము వీరు హరింతురు. మారాజ్యమిట్లన్నాక్షాంతమగుటకు  
ముందేమేమీహిందువులఁగూతుఁడు? నేళ్ళలోఁ బెట్టికిపాటనేయి  
వలయును. లేకున్నచోహాససాధవింపఁగలదు. కాళ్ళననిష్ఠుడుపేక్ష  
నేయుటపాడిగాను. ఎట్టి చిక్కులు గల్గిన నెంతటి యావద  
వచ్చిన నీబాండిలో నూపిరియుండు నంతదనుక మహమ్మదీయ  
రాజ్యము స్థిరపఱచుట నావిధియగును. సార్వభౌమునికి  
విషయము దెలియదా? చనలుండగుట నాహిందూసుందగుల  
వలననొకఁడు ట్టికెట్టపోకలఁ బోవుచున్నాఁడు. వలయునన్న  
నెండలు బీబీ రీతనియాజ్ఞాదలఁ బాల్చువారలు చిక్కరు!

అది యట్లుండుఁగాక. సరోజిని కలయిన మొసర్పి  
నందులకుఁ జక్రవర్తి నాకెట్టి శిక్షవిధించునోయని చింతలు

చుండ నానీచపు జడదారి 'యామచచ్చెనచెప్పి సంస్కరించిన  
లాగు నటించు'మని నాకు యుక్తి చెప్పెను. నేనాశ్శృంగచృన్న  
కూపమును నమ్మి, యా కపటనాటకమాడి, మంత్రిగూడ  
వందించి యాతని వుత్తరగవుగైకొని వస్త్రాచ్ఛాదితమును నొక  
దారుప్రతిమను శవమునిచెప్పి రహస్యముగా దహనము  
గావించితని ఇదియెల్ల నాటకరీతములనూన బయల్పడెను.  
వీరి కొంప యేమిమనిగెగెనె యమాత్యు నాచిడ యింటికి  
గొంపోయెను? ఇట్టి తుమ్మలకెల్ల గారణము గావలయునా?  
నజ్జము కువకానబుద్ధిమట్లు దుర్జనున కవకార, చింతనము  
నైజము. ఇంకను నట్టి విశ్వాసహీనుని నామాచ్ఛార్ణమున  
నానోటి నెవ్వరెయ్య గావించెను? ఇంక బాదుపాయొద్ద నెద్దెస  
గతులవచ్చెను. బల్కి పరానవుచ్చి యా యాపదనుండి  
తిప్పి దుకొనవలయును.

మూరారోచనసేయక యేట్లాలోచించుచుచుంటింగాని  
భాగభానున కీయిదింతమెల్లం దెలిసియుండ నాతిద్రూఢక  
యుడంటే? తిప్పక సూత్రపులకెప్పి ముప్పవాటిల జేయును.  
అతడు నాభటులతో చిక్కి యిప్పుడు చెఱయందున్నవాడు.  
చెప్పకొనిన సిగ్గులచేటగునని యారెడు గల రూపతెలిగింపక  
యున్నవాడు. మూఱువేస మూసియుండటనే నే నాతని  
గుర్తింపకున్నట్లు నటించుచున్నాడెను. ఇట్టి యువనున వానిం  
గడతేల్చినచో నానల నానిచెలసి భయములేకుండును గదా!  
అదెట్లు పొనగును? చక్కవర్తించుచు వెంటనే భానభానుని  
వెదికింకుండునా? " కీదెంచి మేలెంచవలయు " కన్నట్లు

నాతప్పులు బయల్పడినచో నేనేమిచేయగలను ? ఊరక నేను సంశయించుచుంటింగాని గుప్తముగాఁ గావించినచో నిది యూరిని తెల్లరుక వడఁగలదు? ఒక్కొక్క కార్యమునకును శంకించుచుండినచో నేపనియఁ గాఁజాలదు. త్రవ్వశంకితుఁ డెప్పుట్టున నేనియు సుఖింపడఁజాలఁడు, ఇట్టి తరుణములందెల్ల ధైర్య మతోఁ గార్య మొనర్చినంగాని ఫలముగల్గఁజాలదు.

ఆహా! ఒకతప్పుగన్పిపుచ్చ నన్నితప్పులు నేను పలసెను? మంత్రి యని దృఢముగాఁ దెలిసి యుండియుఁ దెలియని వానివలె నెరిపవలసెను. జీవించియుండిన వీరలన నెట్టికీడు గల్గునో యని వాని నిప్పుడు సంహరింపం బ్రయత్నింపవలసి వచ్చెను. ఇన్ని కసియు నాయపరాధము బయ్యుడకుండునే యనిన నయ్యదియే సంశయమున చున్నది. నేనితని గుప్తముగాఁ గడ తేర్చితినేనియు నామాయజడదారి గనుఁగొనకపోవలదు నా పాటిటి యమునివలె దాఁచరించిన యానీచుఁడు పాదుషా తెఱింగింపక యుండునే? వానినే సంహరించిన నాకెట్టి కష్టములు గల్గుకుండుంగాని వాడిప్పుడునాయొద్దకువచ్చుటలేదు. ఎచ్చటనుండునదియఁ దెలియకున్నది. ఈవిషయము మహమ్మదు ఖానునకు సైదుదుఖానునకును నెఱింగింతును. వారి యాలోచనగూడ గైకొని యావల నిడమిత్తమ్మని సిర్దయింప వలెను. ఎట్లేనియఁ బాదపా వచ్చునంతలోఁ దగు వెర వాలించింపకన్న దప్పుకేటె వాటిలును. నేడేలోకోవారు రాక తడయచున్నవారు! వీరును నాసన్న్యాసిమాయలఁబడిరే! ఇనీ! వారియెడల నేనిట్టి సంశయమొందుట యుక్తముగాదు.

అని యాలాగున నాలోచించుకొనుచు నొకనాటి యువకుడునకు గొత్తాని నిజశ్రువామునకు గొంతతడ వాసీకుండయ్యెను, గొంతెముసేపు నిలుచుండెను, గొంతకాల మిటు నటు బచారునీచునుచుండెను. నకునునడుమఁ దనమిత్రులు వచ్చుచుండిరేమో యని యిది కిరకంజాచుచుండెను. వారాలాగున నాలసించుటకుఁ జరిమేనుని విచారించుచుండెను. వారెదేకొక కార్మికుఁడునకి రాకుండురని నమాధాఁపఱచుకొనుచుండెను.

ఈవిధముగ నుండుటచే మనశ్చైధిల్యము నంది యుత్సాహదాముగ మగు ద్రాక్షామధ్యము చెందినొక కాచ పాత్రమునకుండ దానినిదావెను. వెంటనే మత్తుతిలకకుఁగు మెయివఱిచి చెంగటఁగల యొకయాననముపై వ్రాలెను. అప్పుడారెడదీ విధముగ కలఁగించెను.

అగాధముగ సముద్రసంధ్యము. అటఁదానొకపడవపైఁ బోవుచుండెను. పట్టుకొననాఁ డానమువైపునకు జూచెను. సిగ్గులాకాశమున నొకముత్తెయినులం బోలు నక్షత్రరాశియుఁ జంద్రబింబమును నృగ్గోచరమయ్యెను. ఆబింబము చుట్టుం బరివేషమొందు గొప్పించెను. ఇంతలోన నాచుక్కలు రిక్కల నారాయణుండు గొప్పింపఁరై బోకమంతయుఁ జేకటిచే నాచరింపఁబడిఁ లాకునకు వోదెను. ఇట్టి యననున గొప్ప తుపానుగల్గెను. మీ పడవయి దానితెప్పి యొకకొండకుఁ దవలి తుత్తువియ లయ్యెను. ఇంకెప్పుడున సముద్రమున దూకి యీద ముదలిడెను అప్పుడొ మొసలిపక్ష లేంది ఏవికంఠము

నట్టే నొక్కివట్టెను. అంతలో నమ్రదము మొనలియు మఱుగుపడెను. ఇప్పుడదియు చీకటికొట్టు, నేలయందొడలు గ్రుచ్చుకొనిపోవునట్లు గట్టికఱాతి నొక్కలు నినుపనులుకులు నందు గ్రుచ్చబడియుండెను. అందొక్కమూల నీతడు పడియుండెను. అయినవ తును లీకెశరీ మున్నగుచ్చుకొనుటం గాయములేర్పడెను. అందుండి నత్తుకు కాల్వలుగట్టి పాటు చురిడెను. లేచుకువీలుగా లాగున గాను నేనులు బంధింపబడి యుండెను. అప్పుడు మారమున నన్న వివెలుకొండుగాప్పించెను. అయ్యది మరలు బెనుమంటలవలె దోచెను. అయ్యగ్ని జ్వాలా చుట్టమున మయూరసింహాననము. అందగ్నరానీనుండై యుండెను. అతని కిరువైపుల నిర్దలు రాక్షసులు నిలువబడి యుండిరి. వారికి సింహపుంజులు మోకున నేకుగులకుఁజూలె దొండములుక మరియుండినవి. వారుదమహస్తములశూలములు ధరించియుండిరి. వారాశూలముల నీతనిఁ బొడువ నుంకించు చుండిరి. చక్రవర్తి యతిహానభీషణుడగును 'రాజదోహుల కిదియే తిగుదండన' మనుచుండెను. ఇంతలోన నక్కకు మున్నగువారలు మాయమై. వీడొక దుర్గంధకూపమునబడి యుండెను. అట నాటుకొన్ననర్పము లొక్కుమ్మడి నీతనివై బడి కలుచుచుండెను. ఈతఁడు వారి కాట్లొర్వలేక బాధ పడుచుండెను. అప్పుడగ్నరాకూప మునైచునకి నంగిచూచుచు నశ్రుచుండెను. చక్రవర్తికి నీతనికి నాశకులమున నిట్లు సంభాషణము జరిగెను.

కొత్వాలు:-సార్వభౌమా! ఆపన్నుడనగునన్నధరింపక  
యట్లు నవ్వచుండుట న్యాయమా ?

అక్కరు:-ఓరీ! నేను హిందూ మనముద్దీయులసమాన  
భావమునఁ జూచుచుండ నదిదోషముగ నాచించి నా రాజ్య  
మరాజకముగఁ జేయఁగూర్తులనన్నచు, నవియెల్ల ధర్మము క్షము  
లవి తలఁచు చుంటివికదా! ఆ ధర్మములు నిన్నిప్పుడుధరింపఁ  
జాలవా ?

కొత్వాలు:-అయ్యా! నిన్నిప్పుడు గావుండు, ఇంక నెన్నడు  
నిట్టియ కార్యమున కుపక్రమింపను.

అక్కరు:-ఇప్పటికైన నత్యము వచింతువా ?

కొత్వాలు:-కలనైనం గల్లలాడువాడను గాను.  
నానైదేవర కీసంశయము జనింపనేల? దేవా! నే నెట్టి  
యారిన ననుభవింపఁజాలకున్నాను. కాపాడును. మీచరణ  
దాసుని తిన్న మిన్నింపుడు; ననుద్ధరింపుడు.

అక్కరు:-సరోజినియు మర్రితియు నేమిటి?

కొత్వాలు:-మూల దినము లాహారము లేక ముష్కించి  
సరోజిని సమకీర్షయెను. మర్రితి యెచ్చటకుండునదియు నా  
కేలాగునఁ దెలియును ?

అక్కరు:-చీ! దుష్టా! నీనింక నసత్యము విడువక  
యున్నావు. కావున నెంతయూకాల మీకష్ట మనుభవింపవల  
యును. నీవు పశ్చాత్తాపము నందుదా! నీపై దయతలఁచుట  
నరిగాదు. నీకింతకంటె వేఱు దండనము పనిలేదు. ఈయారిన  
నీ యాచరించిన య కార్యమునకుం జాలునదగును.



అని చెప్పుచు నశ్చరంతర్విష్ణుడాయెను. అప్పుడాకూప మంధకార పరీతమైయుండెను. అంతలో నాకూపవిభాగాన్నింప దయ్యెను. అప్పుడాతడంగన దొక్క మహాగహనమధ్యము. అందాఱు భూమిలు నైదుపించును. లీతనిపైబడ సంసిద్ధములై యుండెను. గొల్వాలు “హా! వన్నీ బానిసుకి శప్పించి రక్షింపుఁ డని యెల్లగకు. దెలియు లాగున బిగ్గరగ నటచెను. తోడన యలికిననుచు మేల్కొండెను. యేమియుదోహా నెట్టిమాపులఁ జూచుచుండెను. గడగడవడంకుచుండెను. మెల్లమెల్లకలైకి లేచి నిలుచుండెను. కంపముగల్గుటచే నీలువఁబాడక మరలనాసనము పైబడెను. కొంతవడికి కన్నులుమూసికొనెను. తిరుగఁగన్నులు దెఱిచెను. తోకమెల్లఁ గిరగిరఁ దిరుగుచున్న లాగునదోచెను. కొంతసేపటికాయపసకొంచెముకొంచెముగడఱుగఁజొచ్చెను. అంతఁగన్నులు విచ్చునప్పటి కెకట నిర్వగు మహమ్మదీయు లుండుటఁగాంచెను. వారితోడ నేమోమాటలాడఁజోయెను. నోట మాట సరిగా రాక తిడఁబడుచుండెను. కొత్వాలుని యాయననగాంచి న మహమ్మదీయులు విస్మితులై ;

“అయ్యా! మీరాకస్మికముగ నిట్లగుటకుం గతమేమి? దుస్సవ్వు మేదేనిం గంటిరే? ”

వీరిమాట లాలకించిన పిమ్మటఁ గొత్వాలున కించుక ధైర్యముగల్గెను. భీతియుఁగొంతవఱకుఁ దగ్గఁజొచ్చెను. అసనము నుండి తిన్నగలేచి కూర్చుండెను. మహమ్మదీయు లాతని సమీపించి :

“అధైర్యవడకుండు. మీరింతకుమున్నెద్దియూకలగంటిరని తోచుచున్నది. స్వప్నముగాంచివందులకే యింతభయము పాటు తగునే?”

ఇప్పుడు కొత్తాల్లునకు యథాపూర్వస్థితిగల్గెను. అంతః దాఁగనిన కంఠోని విషయమెల్లఁబూస్సుచున్నలాగున వారికిం దెల్పెను. వారిది భీతివలనఁగల్గిన స్వప్నమేకాని యోస్యము గాదని యోదార్పిరి.

కొత్తాల్లుఁ:—మీరీదినమింతి యాలసించుటకుఁగారణ మేమి?

సవ్యసాచి:—మేము సరియగు కాలమునకే వచ్చి యుందుముకని మహాష్టుదుఖముచే భార్యకు శరీరముచుక యోస్యస్థముగ నుండుటచే హక్కిం మున్నఫాఖానునింటి కాతఁడు పోవలసెను. దాన నాతిని రాకకింమకి ప్రొద్దాయెను నేనాతిని సిరిక్షించు చుండుటచే కొంచెము రిదసితిని. మేమిచ్చటికి వచ్చునప్పటికి మీరు సిద్ధించుచుండుటచే మిమ్ములేవుట సరిగాదని యూరకుంటిమి.

కొత్తాల్లుఁ:—మనకురానున్న యాయావత్సముదము నుండి యుత్తీర్ణుల మగుటకేదే నుపాయముండిన నాలోచింపుడు.

మహాష్టుకు:—రాజకీయ విషయమన మనమేరికింజంకఁ బనిలేదు. చక్రవర్తి చాడీల వినువాఁడుగాఁడు. ఇంక సరోజిని విషయముక్తటియే? దా యశస్విమము! ఆమెతప్పినయుదంతము బైలువడినఁ గష్టమగునని తలఁచి, యామెనెట్లని రావించి సంహరింప నుద్దేశించి నాళ్ళటుసంపిఠిఁగాని యాబిడయింట

లేకుండుటచే నాతఁడీ యూరనెల్లెడలం దిరిగి వెదికియు నామె చిక్కకుండుటం దెల్పెను. ఆమె యెచ్చటికో పాటిపోయి యుండును. తిప్పినపిట్టమరల వలలోఁబడదు. కాఁబట్టి యాచిడ విషయమై మనము భయంపడ నవసరము లేదు. కవచయోగిని మనమీయూర నింఠకుమున్నే వెదికించియు నాతఁడెచ్చటయి గాన్పింప కుండెను గదా! కాఁబట్టి యాతఁ డెచ్చటికేనిం బలాయన మొనర్చి యుండును. వాడు మనవలన భయముననే యల్లఁగియుండనోపును. అట్టివాఁడెంత నెప్పుడు నీయూరికిరాఁ జాలడు. మీరిప్పుడు భాసభానునొద్దకరిగి “మాటవేసముని యుండుటచే విచ్చింతి కాలము గుర్తింపకుండినందులకు మన్నింపుడు. సరోజని చేజిఁదప్పినది దెలిసినఁ జక్రవర్తి మానయుభయులను దండించును గదాయని తెలుఁచయే యేనట్లనత్యమువల్కితిని. కావున సిద్ధి బయుల పడిన వనముర్యోజీవనములకు హాని గల్గును. మీరీవిషయము గుప్తముగానుండుట యత్యావశ్యక” మనివేడుకొనఁడు. మహమ్మదీయ మతాభిమానమునను, దన కెచ్చట జీవనహానిగల్గునో యనెడి భయమునను, సిగ్గుల చేటగు తనబంధనాలయాపన మెచ్చట బయ్యుచునో యను సంశయముననునాతఁడు మనముటలనంగీకరించును. దొంగకుఁ దేలుకుట్టిపట్లగ నాతఁడూరకుండగలడు. అంతఁ జక్రవర్తి మన మాటల నమ్మును.

సయ్యము:— ఇవామ్మదు సెప్పుటయెంతయు నుచిత తరమనితోఁచుచున్నది, అట్లుకావించుట దగును. మహమ్మదు భానునిభార్య శరీరస్థితిసిగ్గుఁజేంచి మీకింతకుమున్నే తెల్పి యుంటినిగదా! అట్లుండనిచ్చట నొలసిండుట భావ్యముగాదు.

నే నావిషయమున నాతనికి దోడ్పడవలసి యుండుటచే మాకిత్తురకు సెలవొసంగుడు.

కొత్వాలు వారినంపి మంత్రయొద్ద కేగుట కనువగు లాగున నుడువుచున్న బంధనాగారమువైపున కరిగెను.

పదునేనవ ప్రకరణము

## యధము

ఒక నాటియుగమునఁ జిహ్నుగడము వెలువటి క్షేదాన పల్లకల్లోలముచుండెను. ఒక్కొక్క రాజపుత్ర సేనలు భిల్లస్వేయింజేరి యొక్కపైకి నుల్లూరు సైన్యమును బొడుపేయించులగుచుండెను. చక్రవర్తి సైన్యములు లెక్కకు మిక్కిలిగాఁగై యురసేనల వెంట మొదలించి దురునుండెను. ఉభయ సేనలు జయములకు యొరలు కెగురుచుచును చుండెను. అంతరి గొంతపడికి వారికి యధము ప్రారంభ మాయెను. బేదనూరు జయమల్లువి సైన్యములు మానసింహుని సేనలనేదిరించెను. జయమల్లుడు మానసింహునితో బోరు చుండెను. మధ్యాహ్నము వరకిక్వరు నొక్కతరుననే యధము సేయుచుండిరి. కొంతసేపటికి మానసింహున కలయిక మొండిగుచుండుటచే జయ ముమానాస్పద మగుచుండెను. ఇదిగాంచిన శాదమా మానసింహునికి సాయపడవచ్చెను. సార్వభౌముడు దళు బాసలుచుండుటచే వినుమండించిన ధైర్యముతో మానసింహుని జయమల్లు సనేకవిధముల బాధింపఁజొచ్చెను. అతడు దానొక్కగుడఁగ్గు వారిని నరకు

సేయక యుద్ధము సేయుచుండెను. దూరముననుండి యిదిచూచిన వీరనాయకుడు జయములునకుఁ దోడ్పడెను. వీరరాఘవతలము కాఁగలేక యశ్వరు సైన్యము వెనుకంజ వేయఁ దొడఁగెను. చెనురుచుండు సేనలఁజక్రవర్తియు త్సాహపఱచుచు నుత్తురుల గావించెను. ఉభయ సేనల సనేకులు మడిసిరి. ఏరును దమ యుత్సాహమును వీడకుండిరి. చిమ్మనగ్రోవినుండి చిమ్మనటుల బంటులయొడలినుండి దొరఁగు నెత్తుకి వెల్లువలు పైకెగిసి తురిగ ఖురహతి నెగయు పరాగముల నడచుచుండెను, కేశా కేశిగను, బాహా బాహిగను, ముష్టా ముష్టిగను సంకులసమరము జరుగు చుండెను ఎటుచూచినం బుర్రోవభీషణ సింహానినదములు, వీరవాదములు, భుజాస్ఫూలములు నేకమై వెనురొద యుప్పతిలచుండెను. గజపతుల శిరిములును, ఫిరింగులును, వీరుల బాహువులును, గదాదండములును, గుఱ్ఱపుఁ బాదము లును, దుపాకులును, సరిదలపుచక్రములును, జక్రాయుధము లును, సైన్యములలోక్కుడునొక్కిటియై చేరికొనియెను. ఇట్లు యుద్ధభూమియెల్లను బీషుఁగు పెంటలతో నిండియుండెను.

ఇట్లే చాలసేపు వీరు యుద్ధము సేయుచుండియు ఏరు వాగులనేరు నోటువడికుండిరి. ఇరువలంకుల జయవజయములు సమముగానుండెను. అత్తటి వీరబలభగవాన్ దాసులిర్వరు వారి బలగములంగైకొని యుద్ధము నకుఁదలపడిరి. ఇట రాణాయొక్క యధైర్యము మెండయ్యెను. సేనలఁ బ్రోత్సాహపఱచుట నన్న గిలెను. పాదుషా యీసడి గనుఁగొనెను. ఇదియే తగు నదనని తలంచి తనసేనల నుత్సాహ పఱచెను. క్రతు సేనలపై

విజృంభించి వాని నురుమాడఁజొచ్చెను. సార్వభౌమునిసేనా ప్రచండమహున కాఁగఁజాలక రాజపుత్ర బలముగలఁగఁజొచ్చెను అప్పట్టున మానసింహుడు వీరబలభగవాన్తాసులనండఁగావించు కొని యుదయసింహుని సేనామధ్యమునం బ్రవేశించెను. ఎదురులు దమచేనైనంతవఱకు వారి నడ్డగించుటకుఁ బూనిరి. ఎంత గడంగియు రాణయొక్క హనోదార్భవము వారి యుత్సాహము కొడునేయు మండటచే బభ్రవిజయులుగాకుండిరి. ఆరాతివీరుల శరాఘాతమున కాఁగలేక యోరసిలిరి. అంత మానసింహుఁడు రాణయొక్క ధమునకెదురుగఁ దనగుట్టిమును నడిపించుచుఁడని యాలనిం బట్టుకొనియెను. తిమింగిల వాలాహత బలభిజలము మాస్కి రాజపుత్రునిసేన లగ్లాడ సాగెను. అట్లు శాతరాజులగునాసేనల, మానసింహులు దమ నిశిత ఖడ్గములకు బలియెసంగుచుండిరి. మృతశేషులు, నలు వలంకలఁ బర్వలింపఁచుండిరి. క్షణములోని రణరంగమెల్లఁ నిర్మక్షిణముగాఁగ నరివీరు యుదయసింహుని గవ్వమింగుకయు శేక బంధించిరి హతశేషులు కొందఱ తీనడి వీరాబాయి కెఱిగింప నరిగిరి, పలుదనలఁ జెవిరినవా రవనత వదనులై యొగులెఱుంగకుండ వారివారియిక్కలకుఁ జక్కఁగవచ్చిచేరిరి. అటు బలభిషుఁడైన యుదయసింహునిదోడ్కొని మాన సింహుడు సానుపాయెనుకీ కేగిరి. సుల్తాను మండి వడుచు వారిలతో నిట్లనియెను.

అర్చకుఁ—గర్వితులు నాయాఁడువాసింబట్టక విరికి పందయును వీరింబట్టుట యొకగొప్ప పనియా? దీనంగాఁగల

కార్యమెదిగలదు? నేనీద్దాని నిలచుకయు మెచ్చుకొనఁ జాలను. సింగంబెంత క్షుభార్తమయ్యుఁ దనవాడిగోళు మత్తికుంభి కుంభ విదళనముగావించి యుండలి మ స్తిష్కముం దిశఁజూచు గాని తక్కిన ముక్కడి మెక పాల లెక్కనే గునే? మగటిమి గలవారి లేని రూపున కితివయ్యు నిండుమగంటిమి గలయా రాణిం బట్టఁడు. అప్పుడు గాని మీరు నామెవ్వఁడయఁజాలను

మానసింహుడు ;— మీరాలోచింపక మ్మాపెఁ గినియుట సరిగాదు. వీరాబాయి యీవఱకుఁ బోరికి రాలేను. రాణాను బట్టికున్న నామె యర్థమన కెల్లవచ్చున? అమెను రణరంగమానకు రావించ నది యొక యుపాయ మగునని తఁచియే యేమిక్కార్యమాచరించితిమి.

అశ్వరుఁ— ఆయాఁడుది రాకపోయిన మన మాకోటం బ్రద్దలుకొట్టి లోనఁజొచ్చిన నప్పటికేని రాకయందునే—సరి. గతము ద్రవ్యనేలే? ఇంక నీరసకొక పటకుటీరమున నుంపుడు. ఆశిబిరము చుట్టుం భటులఁగావలియుంపుడు. అట్లని యీతిని విక్కిలి నిర్బంధమున నుండుకుడు. ఈలఁ డొక్కింతయుఁ దప్పినరింపనవాడ గాదు అన్న పానీయాదుల నీతని బాగుగ నారయుచుండఁడు.

మానసింహుడు— నా క్షభాయు కనుమతిచొప్పున నుదయసింహు నొకగుడారమున నుంచి రాజోపచారములు గావింపుచుండిరి.

ఇదునాటన ప్రకరణము!

## అగ్గరుని పరాభవము

చితోడగడమున వీరాబాయి తనభర్తకు సాయపడుటకై సేవల సజ్జకరింపు చుండెను. అట్టి యదనున నామెయొద్దకుఁ గొందఱు రాజభటులుఁబచ్చిరి వచ్చినవాఁరమ్మా! అశరణులగు మమ్మరక్షింపుఁడని సాగిలఁబడిరి పడినవారు లేవక యల్ల యుండిరి.

వీరాబాయి:— గూరిల్లెల వగచు చున్నారా? లెండు లెండు. రాణాగారిని నదిని యిచ్చటి కేలవచ్చితిరి? వారేమిరి? వారికెట్టి యింక ముందు గలుగ లేదుకదా! మీరేలభయపడవరా? నాశరీరమునఁ బ్రాణము లెందు నంతవఱకు మీకెట్టి యాపదలు రాఁజాలవు. ఇంపుమాని జరిగినవెల్లఁ జక్కఁగ వక్కాణింపుడు.

నావుడు భటులు మెల్లగఁబైకిలేచిరి కాని నోటినుండి యొక్కమాటయేని వెలువడకుండెను. వారలలో నొక్కఁడు డించుక ధైర్యమూసె;

భటు:— రాణాగా రకులకుఁబక్కిరి. మన సేవలల్లఁ జెల్లాచెదరై సాటికొయెను. శత్రువులఁగ మనదుర్గముం జొచ్చుటకుఁ గడంగు చున్నవారు.



ఈమాటలు వినిన వీరాబాయి మావడి యట్లేలిచెను. కొంత రిడవుఁ కుఁ దెప్పిటిలెను. నేత్రములనుండి యాశ్రువులు రాల నిట్లుదింతింపఁ దొడఁగెను.

“నాథా! వీరపుంగవులై భూరిబలాధ్యులగు మీరిట్లాక తురకవంధకుఁ జిక్కువడుట యెంతయు వింతగనున్నది. ఏమి యీ కాలవైపరీత్యము! కోల్పులియొక పిల్లికూనయాయెను. మ్రొక్కడి నక్క వృగరాజమయ్యెను. ఆహా! విధి గడవంగ నేరికి దరిము!—అట్లుని యూరకుంట పాడియో? ఊరకుండక యబలెగు నేనేమి సేయఁగలను? ఇనీ! నడేల యిట్టి మధైర్యము పొడిసూ పెను? ధైర్యహీని స్త్రీలకు నాజమగుటచే నీలాగున నైతిని. రాజపుత్ర) వంశమనం జనించిన నాయుట్టివారి కిట్టి యాధైర్యము గలుగుట దగదు. —బౌరా! ఈయగ్భరున కెంతటి గర్వముగల్గెను? మాపూర్వండుగు విక్రమాజితునకు నీతని తండ్రికిం గల స్నేహము దలచి నాడే కడముట్టింపక యున్న కోలచి నీలాగున మించుచున్నవాఁడు. ఇదివఱకు నావ్రిమముఁ చటచూచి యెఱుంగఁడు. కాబట్టియే వీడిలాగునఁ ద్రుల్లివడుచున్నవాడు. ఇదే వాని గర్వమడఁచెదను.”

ఈవిడ శోక మెల్ల నిట్లు కోపముగాఁ బరిణమించెను. అశ్రుకణములఁ కోపాగ్ని కణములయ్యెను. స్థూనవదనము ప్రోధారణ యయ్యెను. అప్పడీలాగునఁ దలఁచెను.

“ఆహా! నేల బాణములతో నుండఁగనే రానాగారిని శత్రువులు బట్టుటయో? రాజపుత్ర)వంశమోజోహీనమయ్యెనని

యాతడువలచుచు గాఁబోలును ? ఇదే నేజరి వాని యు క్కడఁగించెదను. నాప్రాణేశుని విడిపించి కొని వత్తును. ఇంక నతనియుసమీ నాలసింపను.”

మరలస్త్రీజనసాధారణులు భీరుత్వము గొంత తల యెత్త నించు; సేపువెఱచి లాగున నుండెను. ఇంతలోనచ్చటఁ గల యాయుధము లావిడఁగఁనప్పట్టెను. అప్పుడావిడ మది నడఁగి యుండిన పరితాపాగ్ని శౌర్యాగ్నిగా మఱఁచెను. అది యంతకంతకుం బ్రజ్వలించునాగెను. అంతనావీరనావీరవతంస మీలాగున నెల్లయుంచుకొనెను.

“రాజపుత్ర)కాంతనగు నేనేల యిదికి వెఱచియును? ఒకయబల బలవంతులగు శత్రువుల జయించుటేలాగున ననుటనాయుట్టివారి విషయముగాదు. గజరాజము లెన్ని యైన నేరు? సింహాసనుక్షమున నవియెల్లనిస్త్రీజములుగావా? పూర్వ కాలమున నెందఱెందఱాఁడువాండ్రాతులతో బోరియుండ లేదు. నరకాసుర యుద్ధసందర్భమున నత్యభామి యెంతటి శౌర్యము చూపియుండెను! కిరుణదేవి మహమ్మదుగోరీయొక్క సేనాధిపతియగు కుతుబుద్దీను నోడింపలేదా ! ఇట్టి యుత్తమ క్షత్రియవంశమునబుట్టిన నేనుక్షాత్ర తేజమునేటఁ గలుపునునే? మానసి మాన రక్షణార్థ మనుమానముమాని యనిలో నవక్ర పరాక్రమము చూప నిదియ యదనగుచుండ నిట్టిసమయమును వ్యర్థపుత్తునే? కాపునదిడఁచు? కనుపడి పడలియిడుమఱఁగుడుచు నాయొడఁచుని విడుదల గావించుకొని యే మరలుదానను.

ఇక్కార్యము పూర్తి గావించుకొనక మనుడ నిష్కరమున నడుగిడు దానఁగాను. ఇదినిశ్చయము.”

అని యీలాగున శపథముగావించి యుద్ధానుకూల మగు నుడువుల నాయుధములను ధరించెను. అప్పుడాబిడ సాక్షాత్కరించిన కాళీమహాశక్తియాయన నొప్పుచుండెను. అంతనామె యాస్థానమున కరుదెంచెను. అటనంతకుమున్న కొందఱురాజ పుత్రప్రీతులగుదెంచి కాంగల కార్యవిధానముల నాలోచించు చుండిరి. వారికేలాగున జేయుటకుం దోషకుండెను. యుద్ధ రింగము నుండి వచ్చెత్తివచ్చిన మఱికొందఱు డమగృహముల నాయుధముల పరిహారముచే నెంతయు నొచ్చి యటనుండ నొల్లక యాస్థానమునకు వచ్చియుండిరి. వచ్చినవారు లజ్జచే నవనతశిరస్సులుగ నుండిరి. అట్టియెడ సభామధ్యముం జేరిన మహారాజు వారిం దిరస్కారభావమున జూచుచు నిట్లనియెను.

“ఓరాజపుత్రప్రీతులారా ! మిమ్ము వీరులని సంఖాధించుట యచితముగాదు. నేతివీర కాయ చందముగఁ జేరునకు వీరులగు నోరాజపుత్రులారా! యీరిట్లు వివర్ణవదనులై నిలువఁ బడియున్నవారలు? ఈవితోడ గడమునందలి శౌర్యాగ్ని యంతయుఁ జల్లఱిపోయెనే! మేవాడ్ రాజ్యమెల్ల నిర్వీర్య మయ్యెనా! క్రభ్యాత వీరశిఖామణులతో నొప్పుచుండిన యీ రాజపుత్రస్థానమునరాజమహీనమయ్యెనా! అతివధ మహారథులని వాసిఁగాండిన యీవీరపుంగవులిట క్వాసమాత్రావ శిష్టులుగానేలిగి త్రవక్షుతి మువంశమున జనించిపగఱకు వెలిది పాతిన చ్చుటకు మీకుసిగ్గయినం గలుగకుండెనా? రాజపుత్ర

వంశమునకెల్ల నవకీర్తిగల్గు ననుటయుఁ దోచుకుండఁ గదా ? ఇట్టి లజ్జాహీనులగు వీరికివందలకు మోతకుఁ జేతుగ నీ యాయుధములే? మనకెల్లరకు దైవసమానులగు రాజాగారిని శత్రువుల జగీనము గావించి మీపుట్టియేమియుఁ గెనని ఇట్టికిఁ బటతెంచితిరి? ఇట్టివచకార్యమాచరించిన మిము నింక మీ యాడువాండ్రైన లెక్కసేయుదురే? ఇట్టివారలు చీరలు దాల్చి యెంటనుండక మగవాండవలె రాజస్థానములకేల రావలయును? పుట్టుక చే నాడుదాననేనియు నేను మీకుంట నెన్నయోమనుకుంటున్న పోషకులదాననగుదును. పోషకులు గలగొల్పదోచి, రాజభక్తిని మంటగలపి, రోషము నాంగఁ ద్రొక్కి మీచిచ్చులు నుండనే? పొందు, పొందు. మీ యాడు వాండ్రుఁ బురుషులు. వారెల్ల నాచే సుఖిక్షిరలై రాజాగారిని విడిపించుచు వి రాజులను. నే నీటు మిము బహిరంగముగ నిండించుచుండమీకే సగ్గుపడమకున్నయి? ఇట్లొకయాడు దానిచేఁ దిరస్కృతులగుట కంటె రణరంగమున శత్రువుల కైదువులకు గుఱియై ప్రాణముల వీడినను మేలగును గదా ? మానముపోయిన పిదపఁ బ్రాణము లుండి యుపయోగమేమి? ఇప్పటికే రోషముగలవార లగుదురే నొకరి రాక కొక రెదురుచూడక వారివారికిదోచిన యాయుధములఁ గైకొని రణరంగమున కిరుగుము. అలసింపకుము. ఇదే నేనుం దోడన వీతించువానను. రణమునందుల మోగింపుము. ఏకలింగజని తదేకాయత్తదిత్తలై భ్యాసంపుము. ప్రయాణ సన్నాహము సేయుడు”

అని ఇటు వీరాబాయియొక్క వీరాలాపము లాలించిన యావీరభటులు వీరావేశము నందిరి. నిజహృదయము నందఱి యుండిన శౌర్యాన్ని ప్రదర్శించెను. సేనల సజ్జకరించుకొని, వారివారి యాడువాండ్లగుండ వెంటబడుకొని బతులు పెడలిరి వీరాబాయి వెల్లివారున మొక్కదాని నెక్కి వారి వెంట నరుడెంచు చుండెను.

అటఁ బాదుషాదన్నవరెడిరింపరామి నింక దుర్గమును భరించుటయా? చేయఁజిక్కిన రాణితోడ డిల్లీకిరిగి, యచ్చటికి రాణి రాయబారుల నశిషించినకు లాభకారి యగులాగున సంధి కొడంబడుటయా యన నంశమును మానసింహాదులతో నాలోచించు చుండెను. అప్పుడు తటాలున దక్షిణదిశనుండియొక గాలివీచెను. అగాడ్పుచేఁ బై కెగసిన దుమ్ము గన్నులు గప్ప చుండెను. ఒక్కొక్కఁడ నమావల నాగాలియే పెనురొదతోడఁ దమవైపునకు వీలెంచుచున్నలాగున శోచరించెను. ఇది వినిన యశ్వరథ్చరు వడి; యీ పెనురొద యెట్లిదై యుండు నని తలచుచుండెను. అప్పుడు కొందఱు చారు లరుడెంచి, వీరాబాయి సైన్యసమేతయై వచ్చుచున్నలాగునఁ దెలిపి. చక్రవర్తి దనసేనల యధ్వ. నకు సిద్ధముల గావించుకొని నిలిచి యుండెను. వీరాబాయి దిన చారులవలన నశ్వరుసైన్యము మున్నఁబోలెఁ జతుర్గ్రసావృతముఁడుట నెఱిగి నిజసైన్యము పూర్వమువలెఁ గోణాకృతిగాఁ గావించుకొనియెను. జయ మల్లాది సేనాపతులెల్లరుం దన్ను జట్టుముట్టి యుండిరి. ఇందఱు వీర భటులండియు బాలభానుఁడుమాత్రము గాన్పింపదు

కామ యాశ్చర్యపడుచుండెను. అతఁ డెటుపోయినదియూఁ దెలియలేదు. ఆవిషయ మెంత యారసీయు నెఱుంగవలను గాకుండెను. అతఁడాలాగున నదృశ్యుడగుటకు వగచు చుండెను. రణరంగమున శత్రువునకుం జిక్కియుండునేయని తలఁచెఁగాని మరల నది యనంభావనీయమని యెంచెను.

ఈలాగునఁ జింతించుచు నేఁగు చుండు నాబిడ, బాల బానుడొక నూతన పురుషుని భుజమునఁ గత్తివేటు దవిలిన వాని నుపచరించుచు వివర్ణవదనుడై యుండఁగాంచెను. ఆ నూతన పురుషుడట నొకత్పణశయ్యపైఁ బడియుండెను. అతని తనువు నుండి వెలువడు నెత్తురు కాల్యణగట్టి పాటుచుండెను. ఇదిగాంచి విస్మయమంది.

వీరాబాయి:—నేనల్లెఁ జెల్లాచెదరై పోయియుండ వాని నుపేక్షించి నీవీట నుండఁ గతమేమి? నీచే నుపచారముల నందు నీయోధుఁ డెవఁడు? వీరింజూడఁ నునననలోని వాఁడని తోచుట లేదే? వీటిట కేవలచ్ఛను ?

బాలభానుఁడు దాను వేటొక నరిగినది మొదలు మిత్రప్రియునితో నింటికి వచ్చి సంతదనుక జరిగిన యుదంత మెల్ల నెఱుక వఱచెను. వచ్చినవెంటనే యుద్ధమున కరుగవలసి వచ్చుటచే నీవృత్తాంతముం దెల్పుటకు వలనుపడదయ్యెనని విచించెను. యుద్ధమున నా నూర్చు పురుషుఁడు చూపిన యసమాన కౌశలమున కనుయూ గ్రస్తుడగు నొక్క మహమ్మదీయుఁడు గత్తివేఁగెఱుకఁగా నప్పుడు భుజమున గొప్ప

గాయకులు దవులుట నాబాధకుఁ దాళలేక నేటనైలుడనిజ్రాణ  
రక్షకుఁ దావన్నఁడగునపు డుపేక్షించుట కృతఘ్నత యగుం  
గాన నీకార్యమా చరించితి ననెను. రాజుగతిగానక యీకార్య  
మందే నలిచి యుండుట దప్పగుటఁ దా నాచరించిన యీ  
ప్రథమావరాధము మన్నింపుమనియు వేడుకొనియెను.

వీరాబాయి:—యోధాగ్రణీ! ధర్మమునూత్నము. అది  
యెల్లెడల నిండియుండును. అత్యుచిత సూక్ష్మదృష్టిచేఁ జరికించి  
చూచినఁగాని గ్రహింపవలనుకడను. రాజుగా లేలాగునన్నను  
నీవీతని రక్షింపం బూను కొనవని ధర్మమే యగును. ఇది  
యవరాధము గాఁజాలదు.

వీరీలాచన చూటలాడుచుండ నొక గోసాయి యెచ్చటి  
నుండియో వచ్చెను. ఆతఁడు గాయము దవలినవాని దాని కవ  
చాంతిర్గతమగు నొక మూలిక నెత్తెను. దాని నలిపి యం  
దాండి ప్రవించుచున్న పసరునాగాయమునకు బూసెను. మందు  
పూసిన యెగు నిమనముల లోనన గాయమునుండి నెత్తురు  
ప్రవించుట మానెను. ఆకలఁగొంత నేపటిలోన గాయములబవుల్లు  
మూసికొనియెను. బాధయుఁ గొంచెము గొంచెముగ నడఁగఁ  
జొచ్చెను. బాధ లేఱుగుకొలఁదియు శరీరమునకు నత్తువ  
రాదొడంగెను. అంత మెల్లగ తేచి కూర్చుండెను. బాలభానుఁడు  
వచ్చియుండునది మహారాజు నుట నాతని కెఱిగించెను.  
మిత్ర ప్రియుం డామెకు వందనము గావించెను. రాణి  
యుద్ధమునం జూపిన యాతని యవ్వతీయ నైపుణిని మెచ్చు  
కొనియెను. అదిడ యప్పటి కరిస్థితి నవలొకించి యాతనికిఁ

గొంతకాలము విశ్రాంతియుండుట మేలని తలంచెను. వానిం జిత్రోడుగడమున కనువం బ్రయత్నములఁ గావించు చుండెను. మిత్ర ప్రయాణం దిని తెలిసి;

మిత్ర ప్రయాణం:—అమ్మా: నాశరీరమున నివృత్తిం చె నేనియు శ్రమము లేదు. నే నివృత్తి యథాపూర్వము బలము గలిగియున్నాను. నాఁడం దన్యగ్రహముంచి నాకీ యుద్ధమునఁ బాల్గొన ననుజ్ఞ యొనఁగించు. నా యీ మనవి సంగీ కరింపుడు. వీరులకు యుద్ధమునఁగి వేతెద్దియు నెఱుఁగు గాదనుట మీరెఱుఁగని యదిగాదు.

వీరాబాయి:—అట్లే. రమ్మ—బాలభానుఁడా! ఈతని విషయమున నకారణ వాత్సల్యముని యింతకుమున్ను చికిత్సయొనర్చిన యాగోసాయి యెచ్చటి కేఁగెను? ఆతని బాడ నారయట మేలు. ఆతనికిఁదగు బహుమతి యొనఁగుట మన విధియగును.

అంత నచ్చటివా రాచుట్టు పట్టుల నారసిరి. ఎచ్చట నాతని బాడ గాన్పించ లేదు. బాలభానుఁడు మున్నగువార లీ విషయము వీరాబాయి కెఱుక వఱిదిరి. ఇట్లాతఁడు దటాఁచన నంతరిష్టుఁడగుట కచ్చటి వారెల్లఁ గడుంగడు విస్మయమందిరి. బాలభానుఁడు గొంత సైన్యమును వెంట నిడుకొని సామ పాతఁ దెలియ రాకుండ నడివిదారి నుత్తర భిముఖుడై పని \*వరాహ పూహమున డిల్లీశ్వరుని సేనలఁ దాక సిద్ధపడు చుండెను. రత్నసింహ విషయ సింహులు గొంత బలము



గైకొని యడవిచారి నక్కనకుం దెలియక ధనుర్వ్యాహమున నాతని సేనల కిరు వలంకలచాత సంసిద్ధులగు చుండిరి. వీరాబాయి జయ మల్లుఁడు నఖండసేనా సమేక్షులై శత్రు సైన్యము కఠిముఖముగ నడిదిరి.

యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడై యున్న యక్కరు రిచ్చవడి;

“అహ! ఒక్క యాఁడుది యింత ధైర్యమున సేనలం గూర్చుకొని వచ్చు చున్నదిగా! అబలయుయ్య నీవిడ పిరికి వంద యగు నారాణాకంటె నెన్నియో మడుంగులు మిన్న యగును. ఔరా! సేనల నెట్టి చమత్కారమున నడుపుచు వచ్చు చున్నది! మన సేనలకంటె దగ్గినవయు్య నీవిడ యొక్క ప్రోత్సాహమునఁ గదా సైన్యము లెంతయు నుత్సాహముతో వచ్చు చున్నయవి?”

అని యీతఁడు తలఁచు చుండఁగనే రాజపుత్ర సైన్యము సమీపించెను. పాదపా యెనుటి వారి వీరావేశములఁ గాంచి భయ భ్రాంతుడయ్యెను. ఘోరసంగ్రామ మారంభ మయ్యెను. లబ్ధవిజయ మగుటచే జక్రవర్తి సైన్యమునకును, దోత ద్రోక్కిన త్రాఁచువలె రోషావేశ పరపశ మగుటచే రాజపుత్ర సేనకు నుత్సాహము దఱుగకుండెను. దాన నొకరికొకరు దీని పోవక రణము సేయుచుండిరి రాజపుత్ర సేనా కాంతారమునకు

\* విరహాఘ్నాహూ-పంచులలై జిందరవందరిఁ బర్వతము శత్రువులం బాఁగఁగనే యందఱు నొక్కటిగఁజేరుట

† ధనుర్వ్యాహము. వింటివలెనర్థచైతాక్యతీతివార్చి శత్రువులెడించుట.

దావదహానముగా నక్షరును, దురుష్కనేనా సముద్రమున కగస్త్యుడుగా వీరాబాయియై గోచరించుచుండిరి. కావున వీరి ధీరాలావముల వినుచుండిన యా యాభయ సేనలం దమ ప్రాణములఁగూడ సరకునేయక యుండెను. బందూకుల దెబ్బలకుఁ బాఱక, కత్తుల దెబ్బలకుఁ గాతరబడక, ఫిరంగుల దెబ్బలకు భీతులుగాక, బాతుల దెబ్బలకుఁ బరువలిడక, వీరవాదములకు విఱుగఁబడక, గాయములకుఁ గలఁగిపోవక యిరువారును సైర్యముతోడ యుద్ధము నేయుచుండిరి.

ఇట్లు ఘోరిముగ యుద్ధము జరుగుచుండఁ జక్రవర్తినైన తెల్ల సేచటనే చిత్రహాతిని చుండెను. అప్పుడు తటాటన నక్షరునేనలో, వెనువైపున నొక కోలాహలము గల్గెను. సార్వభౌమఁ డద్దాని కలత తెఱంగెఱుంగ సతకట్టుచుండ నింతలో సీరుపార్శ్వముల నట్టి కలకలము యరఁభ మయ్యెను. అంత నక్షరావేషయ మెఱింగిరా నొక భటుననుప, వాడేగి, యారసి వచ్చి కల తెఱంగెఱింగించెను. అప్పుడు సుల్తాను సిజబలమెల్లు దావదహానపరీతింబగు క్లిష్టసార సంఘము రీతిని శత్రుతుఘరీత మగుట నెవలొకించి చేయునది తేక రిచ్చనడెను. వచ్చినయావద నెట్లుండవ్వుటకుఁ దోవక పరితపించు చుండెను. రాణి యీతని కాతరత గనిపెట్టి తన సేనలం బ్రోత్సహించుచు విజృంభించుచుండెను. డిల్లీశ్వరుడు వారి ధాటి కాఁగ లేక,

“అయ్యో! తెలిసి తెలిసియు నేనేల వీరితోడ యుద్ధమున కుపక్రమించితిని ? కడంగితిఁబో! ఉదయసింహుడు చేతికి

జక్కినంతన యూరికి మగలకయేల మనలితిని? ఆలసించితినిజా!  
 అప్పుడ రాగాను వదలి సంధియొనర్చుకొనక పోరఁ దొడఁగనేల?  
 ఎల్లెడల రాజపుత్రసేనలు సిండియున్న యిప్పుట్టున నేమిసేయ  
 నగును? కాఁము సరిగా నప్పుడు తగ్గుట గొడువ గావని తలంచి  
 సంధి యొనర్తువా? చక్రవర్తియై, యవక్రవిక్రమముచూపి, యిరి  
 భయంకరుండని వాసిగాఁచియుండిన నేనిట్టి కార్య మాచరిం  
 చుట దగదు. నశ్వరమగు నీశరీరమునకై కాశ్వతమగు యశము  
 పాడుచేసికొనట పాడిగాదు “మేనితోడన వుట్టు మృశ్యువు  
 జనుల” కనట నిర్భయముగదా! అట్లవి సాహసించుటకు ధైర్యము  
 చాఁకున్నది. చచ్చిన పినన నేమిసేయఁగలము? బ్రతికియుండినఁ  
 గదా సుఖములఁ బడయ నచ్చును!”

ఈ లాఁకునఁ దలపోయుచుండు చక్రవర్తి చెంతకు మాన  
 సింహుఁ డడఁదెంచి;

మానసింహుఁడు:—దేవా! శత్రు సేనలు మన సైన్యముం  
 జట్టుకొని యుద్ధము సేయుచున్నవి. విజయము మనకుఁ  
 గల్గునని తోఁచుట లేదు, సైనికుల ధైర్యము గాంచి విజయము  
 గల్గునొకో యని యిండుక తలంచినను బ్రతిపక్షుల విభ్రంభ  
 ణముం దిలకించినంతన యది గొంతెమిగోర్క యని తెలియు  
 చున్నది.

అస్థిరు:—సంధి ప్రయత్నము సేయ వచ్చునా?

మానసింహుఁడు:—అది యుక్తతరమని తోఁచెడిది.

నశ్పరు:—ఆ ప్రయత్నమునకు రెండడ్డములు గలవు.

మాబోంట్ల కాలాగున నాచరించట తలవంపులు  
గదా యనుట యొక్కటి.

మానసింహుడు:—కాలమొక్క తీరున నుండబోదు.  
ఇప్పుడు వారికి జయకాలము. మన కింకొకప్పు డిట్టికాల  
ముప్పతిలుగదా? ఇంక రెండవదెట్టిది?

అక్కరు:—వారిప్పుడు యముగాంచిన వారుగదా?

మానసింహుడు:—ఓహో! తెలిసెను. సంధికి వారొడఁ  
బడకున్న నెట్లని యాలోచించు చుంటిరి కాబోలు! చక్ర  
వర్తియే సంధికి రానున్న నొడఁబడక యుందురా? తనంతన  
కల్లు వైశ్యర్యము గాఁడన్ని తొలగఁగదోచుకొను వారలు  
లోకమున నుండురా? మీరీవిషయమున సుశయింపఁబనిలేను.

అక్కరు:—అయిన సంక మీ యిచ్చచొప్పున నల్ల  
యొనర్చుడు.

అప్పుడు బాలభాను మిత్ర ప్రియులొక్కడ నక్కరు  
సేనాపాగర మల్లకల్లోలమగు లాగునఁ దమ పరాక్రమము  
చూపు చుండిరి. అత్తటి సూతన పురుషుఁ డొక్కరుఁ దరు  
దెంచి వారికి గోడ్పడెను. వాడు తన యవక్ర పరాక్ర  
మముం జూపుచు నుభయ సేనల లోనివారి మెప్పువడయు  
చుండెను. ఏరాజాయి శత్రు వైన్యమునం బ్రవేశించి  
చూచిన వారి నెల్ల నెఱుఁగుచుండెను. ఎట్టివీరుఁడు నాచివ  
యెనుట నెలుచటఁ భీతిలుచుండెను. అలాగునఁ బ్రచండ  
వేగమున శత్రువుల ఖండించుచుండిన యావీరవనిత యగ్గురు

నెదుట నిలిచెను. అప్పటియూబిడ యాకారము గాంచినంతన నుల్తాను భయాకుండుడై తత్తామ సంధి సూచకముగ, వతాక మెత్తించెను. రాణి అనిముసముననే తనచేతి కరవాలము గోళమున వైచెను. మిత్ర ప్రియుడు మాత్రము చక్రవర్తి యెత్తించిన సంధినూచక వతాకమును నరకుసేముక యాతని కంతమునకుఁ జూటిగఁ దన కత్తినెత్తెను. ఇదిగనిన రాణి;

వీరాబాయి:—నలదు వలదిక్కార్యము.

“గీ॥ చంపదగిసయట్టి శత్రువు దనచేతఁ  
జిక్కనేనిఁ గీడుసేమురాదు  
పొనగఁమేలు సేసి పొన్నునుటే చాలు”

అనుట యెఱుగవా?

అనినంత మిత్రప్రియుడు దన కత్తినొరను నైచెను. రాణి తనసేవఁ బోరు నాలింపఁబరిసిన ప్లానలిచ్చెను. సైనికు లామెయొజ్జ చొప్పునఁ దత్తామే యుద్ధమాచిరి. చక్రవర్తి యుదయసింహు నాబిడి కిర్పించెను. చిత్రోదుగడముపై రాజు లేరని యుద్ధమునకు వచ్చిన దాను వీరికి సాయపడులాగునను, నింకమీఁద నెప్పుడేనిం దగిన కారణము లేనిద వీరిపైకి యుద్ధమునకు రాకుండు లాగునను సంధి కుదుర్చుకొని బ్రతుకు జీవుడాయని తనసేవలతోడ నరిగెను.

కు.దు.నే.డ.వ.ప్ర.క.ర.ణ.ము

## పరమార్థ పరిజ్ఞానము

అక్కరుతోడ యుద్ధమొనరించి వాని వెడల వడచిన  
వీరాబాయి దవ్వసైన్యముల గాటంపు గాయములు దవిలి బాధ  
వడువారిని వైద్యశాల కనుపెను. వారి పరిచర్యల విషయమునఁ  
గడు జాగరూకతఁ బ్రకటించులాగున భిషగ్వరుల శాసించెను.  
సంగరమున నెఱచుగంటిమి చూచిన వారినిఁ దగులాగున  
సంభావించు చుండెను. అంగివికలురగు కొందఱకు యావజ్జీవ  
ముదారవేతన మీవలయునని యాజ్ఞ చేసెను. వారిబంధుగు  
లేరేని శూరులుండిన కట్టివారికి వారిస్థానముల నీవలయునని  
కట్టడ సేసెను.

ఇంకం గొందఱు సైనికులు సమీపమున నుండు  
జలాశయమున కరిగి రక్తసిక్తములగు నిజ వస్త్రముల నుదికి  
యాఱగట్టుచుండిరి. కొందఱు శరీరమునం బట్టిన పల్లెల్ల వీను  
నట్లొడఁ దొడంగిరి, కొందఱు కృతస్నానులై యుచితాహార  
ముల మెసవి చెట్లనీడం గూర్చుండి, తమ మిత్రులతోడ  
నాయుద్ధ విషయములఁ గుఱింది యీలాగునఁ బ్రసంగించు  
చుండిరి.

“అహా! ఈ చక్రవర్తి సైన్యమెంత యధికము! అది  
యొక మహాసమృద్ధమునలె దోచుచుండెను.”

“వాని సేనలోనను మహమ్మదీయుల కంటె నన్నియో మడుంగు లధికముగ రాజపుత్రప్రేరులే యున్నవారలు. దీననే వానికి జయముగల్గుచున్నది.”

“ఈతనికి లభించిన రాజ్యమెల్ల మనవారు మనవారల జయించి యిప్పించినదియే యగును, ఇతఁడుగాని యీతని మహమ్మదీయ భటులుగాని కష్టపడి సుపాదించిన దిండుకయు నుండదు.”

“ఎంతసేనయ్యింపిన నేమి యవయోగము! ధర్మముండు చోటఁగదా విజయము గల్గెను.”

“పాపము! పాదుషా యూరికి వెడలునపుడు మోమునఁ గత్తివాటు వైచనను నెత్తుకుండఁ బోదు. ఇంక నప్పటి కీవైపునఁ దలపడఁడు.”

“బుద్ధిమంతున కియ్యది పొనఁగుఁగాని యిట్టివానికిఁ గాను.”

“పాదుషానకు బాటవోసిన నయ్యది విషవృద్ధికిం గారణ మగును. అలాగుననే వీని కెంత యవకృతి సేసినను వీని క్రూరత్వమంత కంత యభివృద్ధి యొనర్చినట్లగును.”

అని యీలాగున మిత్రగోష్ఠిం జరుపుచుండిరి. మరుసటి దినమున వీరాబాయి నుర్గమెల్లడలఁజక్కఁగఁ దోరణాదులచే నలంకృతము గావించెను. పట్టంపులేనుఁగుపై సువిర్ణవుటంబారి గట్టించి తానును రాణాయు నధిష్ఠించిరి. మంగళ వాద్య ఘోషము బోరకఁ జెలంగుచుండెను. ప్రజలు కరితాళధ్వనులు

జయజయధ్యానములుం జేయుచు వెంటపచ్చుచుండిరి. శచీ పురందరులవలె రాజదంపతు లత్యుత్సాహమున నూరేగు చుండిరి. సాధోపరిభాగమునకుండి పౌరాంగనలు పుష్పములు నా దంపతులపైఁ జల్లుచుండిరి. రాణాగారు బంగారు నాణేముల రెండుచేతుల నెత్తుకొని బాట నిరువంకల వెదఁజల్లు చుండిరి. బీకలనేకు లాకనక రాశిం దాను మోయుంగల్గినంత నొకరు నెత్తుకొని పోవు చుండిరి.

ఇట్లును వైభవముతో వచ్చు నా రాజదంపతు లాస్థాన మండపము సమీపించి భద్రగజము నుండి యవరోహించిరి. అంత నుదయసింహుడు మంత్రిలు కైదండ లిచ్చు చుండ మండపము లోనికి వచ్చెను. రాణి వారి వెనువెంట వీలెంచెను. రాణాగారు సింహాసన మధ్యమున నాసీను లైరి. వీరాబాయి రాజానుజ్ఞాతయై ప్రక్కన నొక యాసనము నధిష్ఠించెను.

మంత్రి సామంతాది పరివారమెల్ల నుదితాసనముల నాసీన మయ్యెను. అప్పు డుదయసింహుఁడు రాణి నవలోకించి:

ఉదయ:—ప్రియసీ ! ఆపారమగు చక్రవర్తి నేనా సమూహ మపిలీలగ నేలాగున జయింపఁ గలిగితిని?

వీరాబాయి:—అది దేవర వారి యనుగ్రహము వలన నాయెను;

ఉదయ:—ఇట్లు నొకరుగంటిమి చూపిన నిన్నెంతకొని యావీనం దనివి దీక్షితు. ఈ బాలభాను మిత్ర ప్రియుని



యుద్ధమున మన కుపకృతి గావించి సంకులకు వారి మొదల నెఱేయఁ గృతజ్ఞుడ నగు చున్నాఁడను.

వీరాబాయి:—భృత్యు లొనర్చున బెల్ల నధికారిం జెందుగా. కావున దేవర వారి భృత్య వర్గమునఁ జేరిన మా యీ యల్పకార్యమున కేము ప్రశంసనీయులము గాము.

ఉదయ:—అనుదాన కయ్యు నింతటి ఘోర సం గామ మాచరించినది మాకు వింతఁ గొల్పించున్న యది.

నావుడ సభామధ్యమున నుండి సాహిదాసు బోండా యను వాడు లేచి నిలిచి;

సాహిదాసు:—రాజచంద్రా! అవధానఁ డన్మద్వచనము “నృగామే సుభ కేంద్రదానాం కవీరాం కవిమండలే దీప్తిర్యా దీప్తిహ నిర్వా తతగా దేవ జాయతే॥”

అనునట్లు యుద్ధమున సుభటులకు బల బలహీనులలో నొక్కఁడు వెంటన కల్గును. పూర్వము డిల్లీశ్వరుని కత్తియగు సంయుక్త యాహవగంధ మిసుమంతయు నాస్రూణింపని దయ్యో మహమ్మదు గోరీతోడి యుద్ధమున నెట్టి యసమాన పాండిత్యముఁ జూపి యుండ లేదు. ఎండ తాడువాం డ్రిట్లు యుద్ధ రంగమున బీరములుచూపి వాసిఁ గాంచి యుండ లేదు

ఉదయ:—నీవాడుట సత్యము. మంత్రి సామంతులారా! రణముల మూలమున నెందఱో సైనికులు నిహతులైరి. కావున సైన్యమింక నభివృద్ధి గావింప వలయును, దుర్గమింకను

బాగు సేయుంప వలయును. ఆ కారణజన్మితి ననాహూతుఁడయ్యి, వచ్చి మనకమితో వశ్యుతి గావించిన యీ మేల్త్రప్రియ నెంతయు గారవించుట ముఖ్య విధి యగును. ఇంక సరోజిని గతి విచారించ వలదా?

వీరా:—నాథా! మీరటు రణరంగమున కరుగఁగనే నే నేకలింగజయొక్క యాలయమున కేగితిని. అట నాదేవిని ధ్యానించుచుంటిని. అట్టియెడ “నోరాజ్ఞీమణి! తిప్పక నీకు జయము గల్గును. సరోజిని యను కన్యక యావదల పాలు గాక సురక్షితమై మెలఁగుచున్నది. కావున నా విషయమున వుంతనంద నవసరములే”దని యొక యశరీరవాణి విననయ్యెను. దాని దైర్యముగల్గి యావిషయమై విచారించ వచ్చును.

వీరిటు మాటలాడ చుండఁగనే యొక సేవకుఁడగుచెంది; “డిల్లీనుండి యొక సందేశహతుఁడగుచుదెంచి ద్వారమున వేచి యున్నాఁడు. దేవర ముదలయైన లోనికంపెన”ననెను. రాజా గారు “దడవు సేయకు వానిం బంపున”దని సేవకుఁడు రాజ నానతి చొప్పున వాని లోని కంపెను. వచ్చినవాఁడారాజ దంపతులకు సమన్వృత్తు లొనర్చి;

లేఖావహుఁడు:—అయ్యో! ఆనాఁడు మీయానతి చొప్పున లేఖం గొని యేగిన వాడను. డిల్లీపురమునఁ గొత్తాల్లునకుఁ జిక్కిరిసి. అతఁడు నన్నుం జెఱు మనిచెను. అంత మహానుభావుడగు నొకయద్ధభటుఁడక్బరు నానతిం గొని నన్నుం జెఱునుండి తప్పించెను. సరోజిని యంతకుమున్నే చెఱుంబడియుంట నామెంగూడఁ జక్రవర్తి యాజ్ఞపైఁ

ఓప్పించెను. ఇప్పుడాదిడ కృత్వీరాయల యధీపమున నున్న యది. ఆయమ్మయే మీకొక కమ్మ యనిపెను. చక్రవర్తి సేన లీశుర్గాభిముఖములై వచ్చు చుండుటచే బాటను వచ్చుట శ్రేయోదాయకముగాఁ జాలదని తలచి యడవి దారింబట్టి వచ్చుటచే సంత తడవాయెను. ఇదె సరోజిని వ్రాసినవ్రతిక. దీనిం జిత్తగింపుడు.

అని తాఁదెచ్చిన శేఖ రాణిగారి ముందెడెను. ఆదిడ వచ్చినవాని సుచిత సనమువఁ గూర్చుండ నియోగించి యాజాబు రాణిగారి మ్రోలసిడెను. రాణి యాయత్తరము చెంతనుండు నొకని యొద్దసిచ్చి చదువుమని యాసతీయఁగ నాతఁడీలాగునఁ బదువఁజొచ్చెను.

డిల్లీ

స్వస్తి శ్రీమత్తామరాజాధిరాజ రాజపుత్ర సంస్థానభద్ర  
పీతాలంకృతోదయసింహ సార్వభౌమ ధర్మవర్షియైన  
వీరాబాయి రాణిగారి సమ్మాఖమునకు,

డిల్లీపుర వాసినియై యనుకంపనీయ యగు సరోజిని  
యొనర్పు మనవి.

మనజ తెల్లెరు సుఖదుఃఖము లందును, మానావమాన  
ములందును బరస్పరము దోడ్పడవలయుననుట మీ రెఱుంగని  
యది గాదు. తెల్లదండ్రులు నిజసంతానముల ప్రియహితము  
లారయుచుండుట లోకములో నాచారమయ్యు నీ యనాథ  
యంతటి నోమునోచుకొనలేదు. బాల్యముననే బసనీబసకులు

మృతినందిరి. ఇంక 'రాజా బంధురబంధూనా' మనులాగునఁ జక్రవర్తిని శరణుపొందుదమన్న నాతఁడే నాపై నపేక్ష పెంది యుండ నద్దయు సంభావనీయుము గాను. ఇట్టియెక నాకొరులు దిక్కుగువారు లేరనుట మీకవశతపూర్వమే కదా! పాప మీశ్వభ్యే రాయలొక్కరుఁ డున్నవాఁడు. ఉండిన సతఁడు బల వంతుండగు చక్రవర్తి యొక్క నంచనఁ గొంతవఱకుఁ గనిపెట్టి ప్రతిక్రియ నేరుగలఁడుగాని, మించినచో నేమి నేరుగలఁడు? మీరు నావలె నాయువా యగుటచే నింతకంటె కఠినముగ నేను వ్రాచు నవసరముండదని తలంతును. మానసిమానరక్షణ మవరిహ్యమనుట భర్తృమఱిగిన వారికి నొక్క వక్కాణింప వలయునే! ఇంటనుండిన నేమి కీమమునునో యని యిటకురా బయలు వెడలి మార్గ మధ్యమన నొక మహమ్మదీయునకుఁ జిక్కిరిసి ఆముప్పు దప్పుచొప్పుర ముచుండఁ జక్రవర్తిచేఁడెఱఁ బెట్టబడితిని. దైవశమున నాయెక రొక దయామయుని మూలమునఁ బొసెను. నేనీ యారసుండు సంతదనుక నాపద ననుఁ జిట్టియున్న దనియే భావించవలయును. నాయనుంగు దెలి మాలిని నన్నెల్లప్పుడు సహనదృష్టులతోఁ గాపాడుచుండునది యిప్పు డెచ్చట నుండుటయుఁ దెలియ కున్నది. నాయీ లేఖకు మీరు బగులాలసంపద యీనలయును. లేకున్న నేవిషమునకో జలాశయుమునకో నాప్రాణము బర్హితములుగాఁగలవు. ఎట్లును గాకున్న నా ఖడ్గమే యీవిషయుమునఁ దోడ్పడఁగలదు. మాన హాసికంటె నాత్మహత్య వలసంగల్గి దోష మెక్కుడగునని భావింపను. పవిత్రమగు రాజపుత్రవంశమాన జనించియుఁ

దుచ్చముగు ధనాశచే; సీచకాగ్యముని సీరోధింపక, పాపమూలముని భయమందక, యవమాన కరమని యాగక, లోకులు పెక్కిరింతురని వెఱపులేక, కలమునకుఁ గళంకా పాది యగు నకార్యములొనర్చియుఁ బశ్చాత్తాపమందక లజ్జాహీనులై మెలఁగడి యాసీచపు మెలఁచిలవలె నేనుండఁజాలను. సుక్షుత్రియవంశ జాతనై యొక మహమ్మదీయుని పాలఁ బడుటకంటె నద్దే నొక క్రూరనర్తము వారఁబడి య సువులు వాయుటకేని వెనుదీయననుట నిశ్చయము, వేయేల? దమయంతి, “వాస్తేతవాస్తే ద్వయమేవ” యనిహంసతో నాడిన లాగున నాచావుబ్రతుకులు మీచేతిలోనివి కావున మీఁదివని యెల్ల మీపాలవిడిచి యే నింతటితో వ్రాయ విరమించు చున్న దానను. అటువైని మీచిత్తము, నాభాగ్యము.

ఇట్లు

మీదాసురాలు.

న రో జ ని.

అని చదివినంతనే యుదయసింహుఁడు మివులఁ జింతా క్రాంతుడై;

ఉదయ:— బేరా ! ఆ బాల కి బాల్యమున యెట్టి యిక్కట్టులు గల్గెను! ఇన్నిటికి నాదుష్టఁ డక్కరే సిదానము. ఇట్టి వానినేమి యొనర్చి రేసియుఁ బాపము గల్గఁబోదు. ఇంక నించు కయుఁ దామసింపక యిటుకు రావించుట మేలగును. కాబట్టియిటు నుండి యేరినే నచ్చటి కనవ వలయును. ఇందెలిసినఁ జక్రవర్తి పారికడైన హనిగల్గించు నేమో! అట నుండియే యేరినేని

సాయము గొని రమ్మందు మేయనిన నదియు నపాయరహిత మగు నని తోచుటలేదు.

వీరాబాయి!—దేవా! ఈపని నిర్విఘ్నముగ నొనర్ప బాలభానుడు దగువాడు. అతనికి దోడుగ నీ మిత్రప్రియుం గూడఁ బంపవచ్చును. వీర లాతని పాలబడక యాబిడం దప్పించి తాముం దప్పిరాఁగలరు.

ఉదయ:—చెలీ! బాలభానునితో నీతనిఁ బంపుట నరీ” గాదు. ఇతఁడింతవఱకు యుద్ధ మొనర్చి యలసియుండు వాడు. చూడును. కుసును సుకుమారములగు నీతని యంగకము లేలాగున వాడువాటి యున్నవో. కాబట్టి యితని నిప్పుకు పొమ్మను టుచితము గాదని తోచెడిని.

వీరాబాయి;—వరాక్రమవంతు లాప గ్నుల యావడఁ బొపుటకై ప్రాణముల నేలిం దృఢీకరింతురు.

మిత్రప్రియుడు:—దేవా ! నావిషయమున నట్టి నంశ యము పలదు. ఏలినవారి యాసతియైనా బోయివత్తును.

సందేశహారి యిగొంతు నవ్వడి విసబడఁగ నె మోము పరికించి చూచు చుండెను. అతఁ డాలాగుడఁ దన్నించుక సాశయించి చూచుచుగూటా గొనిచిన మిత్రప్రియుఁ డవనత వదనుడై యుండెను. లేఖాపహుడు తన యష్టీషము నెత్తి క్రింద నుంచి దాని నుండి యొక లేఖ క్రిందబడెను. వాఁడాజాబు నెత్తఁగనే దాని పైవైపున;

“శ్రీభీమసింహ తనూజాయగు సరోజినీబాయికి.

రాణాగారి యాస్థానము. చిత్తోడు.”

అని యిట్లుండుటఁగని విస్మయమునై వీరాబాయి యొద్ద నా లేఖ నిచ్చి;

సందేశహరుఁడు:—అమ్మా! సరోజని యిటుకెప్పుడు వచ్చెను? ఆవిడ యిప్పుడెచ్చట నున్నది? ఆమె మీ యాస్థానమున నుండ మీరింతవఱకు గావించిన సంభాషణ అకు భావమేమి? ఈ కమ్మనేను లిఖించి? ఇది నాముష్టియ మున నుండఁ గలమేమి?

వీరాబాయి యాజాబుం జూచి యాశ్చర్యము పొందెను. పరిపరివిధముల నాలోచించెను. ఆవిడ కేమియుఁ దోచ కుండెను. సరోజని యిచ్చటికి వచ్చుట యనర్థముగు నేమో యని తలఁచెను. విశ్పయముగాకున్న నీలేఖయేల వచ్చునని యెంచెను. వచ్చినచోఁ దనకుఁ గాన్పింపకయుండునే యని పూర్వసంశయము వాసెను. చూడువేనముననున్నఁ దానామెకు గనిపెట్టఁ జూకుండరాదా యని తలఁచి మరల సంశయాకుల యొద్దెను. కడ కాలేఖం జదివినఁ గొంతవఱకు సందేహము వీకునేమోయని భావించెను. పెరివారి యుత్తములం దాఁ జదువుట న్యాయముగాదని యాకార్యమునలన విరమింపఁ దలఁచెను. లేఖం జూచుట యందలి యుత్కంఠాతిశయ మాతూష్టిభావము నఱఁగఁ ద్రొక్కుటచేతను, దీనియూఁ

మన నిక్కము బయల్పడ వచ్చును గదా యను నానందము నాయుత్తరమును వెలయుండు నొక్కని కిచ్చెను. అతడద్దాని నందుకొని యాలాగునఁ జదువఁ దొడంగెను.

చిత్తోడు.

బిడ్డా !

నీవిట మగనిం బేలువుచ్చి యెంత కాలము గవటనాటక మాడఁ దలఁచితివి ? నీ కుశలము గోరి యమానా తటమున నీ కాయువదేశముచేసితిఁ గాని యెల్లప్పుడు నీవీలాగుననే యుండవలయునని నామతము గాదు. అపదపాలు గాకుండ నిను రక్షించుచుండు నాకు నీ కేమోభివృద్ధికి వలయుదానిం దెల్పు వలసినది విధియగును. నీమిత్రుని మెప్పించివలలోఁ జిక్కింను కొంటివి. ఇంకనీయూఁజేసమువలని యుపయోగ మేమి? బాల భానూదయానంతరము మిత్రప్రియముగునరోజిని యల్లాస ముండకుండ వచ్చునే? మేల మాడఁదలఁచి కాల యావసము నేయుట యనుచితము. రాణిగారు నీవిషయమున నెంతయుఁ జింతఁగొని యన్నారనుట నీవెఱుంగవా ! ఇంక నీవిట్లుండట పాడిగాదు.

ఇట్లు,

నీ క్రేమోభిలాషియుగు కవచయోగి.

ఈలేఖం బడువుచుండ మిత్రప్రియుని మో ముకతీరున నుండెను. బాలభానుఁ డీమార్పునకుఁ గత మేముగునని యాలోచింపసాగెను. వీరాబాయి 'మిత్రప్రియ' యనుశబ్దము



విని నవ్వుటినుండి సంశయమందెను. వాని మోమునందలి మార్పా సందేహమును స్థిరపఱచుచుండెను. అంత నామె ;

“ఈయంగ సౌష్ఠవ మీమీనకట్టు మొలవకుండుట ముఁ జూడ నీవ్యక్తి స్త్రీ వ్యక్తియాయని తోచెడివి గాని పురుషాశ్చరి యొం డడ్డపడుచున్నయది”. అని చింతించు చుండెను.

ఆ సమయమున నాసభా సభ్యములుండి “నరోజిని మిత్రప్రియత్వచుందుంటలో విస్మయమే?” యను ధ్వని విస వచ్చెను. మిత్రప్రియుఁ డాధ్వని గుర్తుపట్టి కవచయోగి యచ్చటికి వచ్చి యున్నవాడని గ్రహించి మ్రావడి నిలిచెను. వీరాబాయి ఈశబ్ద మెచ్చటినుండి వచ్చెనని, యాసభ గలయం జూచెను. ఆ రవ మొనర్చినవా రిట్టివారని తెలిసికొనఁ జాలకుండెను. సభలోనివారెల్ల రాశ్చర్యవరచకులయిరి. లేఖా వహుఁడు చక్కఁగగుర్తించి;

సందేశహరుఁడు;—బౌరా ! ఎంత సాహస మెంత సాహసము! నరోజిని! లేఖ నిచ్చినదాన వట్లే నిలిచియుండక యింతలోన నంత యువసరపాలు నరియగునే ! దారినేమైన వివరీతము సంభవించిన నెట్లగును? మగవేన మూనిసంత మాత్రన మగవాడవగుదువే ! ఎట్టికౌర్యవత్తివైన నాఁడు బుట్టు వనుట మరచితివే!

రాణా మున్నగువా రాశ్చర్య వరీత చిత్తులై చిత్ర ప్రతిమలవలె నిలుచుండిరి. అప్పుడు నరోజులేది రాణాకును రాణికిని నమస్కరించి ;

సరోజిని;—మహానీయు లగు నో రాజదంపతులార ! నాయవరాధమును మన్నింపంగ బ్రార్థించుచున్న దానను. మహిత చరిత్రులగు సభాసదులార ! నా యీతప్పు సైరించి నన్ను మన్నింప వేడుకొను దానను. కారణములేక, తొందరపడి యిటువెడలి వచ్చినదానను గాను. నిస్సహాయుడై యురుదెంచితి నని తలచి కినియకుడు, నేజెఱచినప్పుటం దెలిసిన ఖాన ఖానుడు ననుఁ గొంపోయి పాద మా కొసంగ ననేక్షించి యొక నాటిరేయి మాటువేసమఁచి నాయుటి కరుదెంచెను. వీనికపలు వర్తనమెఱిగిన యాకవచయోగి నన్నావదల పాలుగాకుండఁ బ్రతనము నుండి తప్పించెను. నే నాతిని యానతి చొప్పుననే మార్గమున నెట్టియాపదయు రాకుండుటకై యీవేసమూనితిని. ఆత్మరక్షకార్థ మాలఁడిచ్చిన తుపాకీ కేకొంటిని. అగ్రా వణకారఁడు నాకుఁ దోడుగ వచ్చి తనకెద్దియో యనివార్య మగు నొకకార్యమున్నదనిచెప్పి వెడలిపోయెను. అంత నీదుర్గాధి ముఖుడై వచ్చుచు గంగాతీరమున నీమహాభాగుని సంధించితిని. ఆవలి యదంతము మీకవగత పూర్వమేకదా!

అని పచయించి సంతనే స్త్రీ జన సాధారణముగు లజ్జ యుదయింప నవనత వదన యయ్యెను. వీరాబాయి మోమున జిలునగ వంకురింప బాలభాసు నవలొకించి;

వీరాబాయి;—శూరశిఖామణి యగు నోబాలభానుఁడా! నీప్రాణములం గాపాడినది నీ మేనమఱందలే కదా! ఈబిడ య వివాహితయుగుట నీవెఱిగినదియే యగును. మాప్రాపు నందుండు

నీమెకు మేమ జననీజనకుల నుగుచుము. కాబట్టి యిక్కన్యకుఁ బరిణయము గావించు భారము మాపై బడియున్నది. అది యట్లుండనిమ్ము. నీవీ యుద్ధమునఁ జూపిన యపార శౌర్యమునకే మెంతయునఁ దినారము. నీను బహూకరింప నింతకు మున్నేతలఁచి యుంటిమి, దైవశక్తియు నవిష్పదనియుఁ జేకూతెను నీచూపిన యనమాన పరాక్రమనకై యీకన్యారత్నమును నీకు బహు మానము గావించితిని. ఈయతిన నీకుం దగునదనుట నేఁగ్రొత్తఁ గఁదెల్పు నవసరము లేకుకదా ! ఈయువిద ముగుడ యగుట నీమెను నోనాడకుండుట నీవిధియగును.

బాలభానుడు:— మహాప్రసాదము మీ యానతి జవ దాటెను.

వీరాబాయి:—నీ మేనమఱదలి యెడ నీవు ప్రీతిగలిగి యుందువనుటకు లోటులేదు. మే మీమెను మాసుతఁగా భావించుట చే నిట్లాడ వలసెను.

ఉదయ:—యోధాగ్రణి! సీతేమద్ధియుఁ గ్రొత్తఁగఁ దెల్పు బనిలేదు. అయిన నొక్క యంశము మాత్రము సెప్పెదము. ఎంతటి బలశాలినియయ్య నీవిడ యాడుచియే కాబట్టి యీమెను నీవు యుద్ధముల కరుగు నపుడు వెంట గొంపోవలదు.

నరోజని:—ఆర్యా ! రాజపుత్ర) వనితనగు నాకు మీరిట్టి కట్టడ యిడుడకంటె వేతొక కఠినశిక్ష గలదా!

వీరాబాయి:—ప్రభువరా ! సహధర్మచారిణి యగు సాధ్వీ భర్త నెట్టి నమయమందేనియు వీడఁజాలదు. అదియుంటుండ నిండు, వీరవనితియై, శూరవత్సయగు నీలివసు మీరీ లాగున నిర్బంధించుట పాడిఁజుగునా?

ఉదయ:—ఎప్పటిమోటుయో యిప్పుడు విచారింపనేల? అట్టిపమియ మొనవినపుడు చూచుకొందము.

సరోజిని:—స్వామీ! యద్ధము పొనఁగుట యెప్పటి మోటుయో యయ్య రణమునకుఁ బోవలదను కట్టడ భేదాల్లిన వ్యసనము మూత్రమిప్పుడు నను బాధించుచున్నది.

ఉదయ:—ఇది సంశోవనమయము. కావున నీకీపుడు వ్యసనము వనిలేదు. ఎట్టిపమయమన నేనియు భర్తను వీడ కుండు లాగున నీకనుజ్ఞ యొనఁగి యున్న వారము.

వీరా:—అమ్మాయీ ! నీవు యద్ధమునఁజూపిన యద్వితీయ పాండిత్యమున కిది సరియగు బహుమాన మగునా యని తలఁపఁ బోయెదవు సుమ్ము. అంగనామణుల కిది యద్వితీయ బహుమాన మగును. భావలకుఁబడియేదైనము. ఎంత సంపదయున్న నెన్ని సుఖములున్న, నెందఱు బందుగులున్నం బతివినాకృతి యగుచాని కవంతయు వమ్మగును. కావునఁ గార్యములపట్ల చాసియై మంలేనముల మగ్నమై, యప్పుమిడు నపుడు గన్నులిల్లియై రూపమునఁజీర్చియై, యోర్పున నిలయై, సుఖముల భోగినియై యీలాగున నాఱుధర్మముల మెలంగుచు నీతనికిఁ గులధర్మ పత్నివై యెప్పు చుండుము. నాథు

చొక్కడఁ గోపించెనేనియు మాతాడక శాంతి నైయుండుము.  
ఎత్తుట్టున నాతని కీసు జనించు లాగున ననుచుకొనుకుము.

సరోజిని:-జననీ! మీయాజ్ఞను శిరిసా వహించెడిదానను.

వీరాబాయి:—ఆతయు మేలాయెను. ఆకొత్త  
యోధుఁడు యుద్ధమున నెల్లరు మెచ్చులాగున శౌర్యము  
చూపివవాఁడు రణ మాఁగినప్పటినుండియుఁ గాన్పించుట  
లేదు, ఆతని యనికి మనుకు లేవ్వి యనుటయు మనకుఁ  
జెలియకున్న యని.

బాలభానుఁడు!—ఆవ్యక్తియుఁ బ్రచ్చన్న మగున  
దేమా యని సంశయించెదను.

వీరాబాయి:—సరోజిని మూలమున నీ కండటియెడల  
నట్టినందియ ముదయించుచున్నది కాబోలు!

బాలభానుఁడు:—వీరరసోద్ధీపకములయ్య మృమళము  
లగు నాపలుకులును, గ్రోధదర్శిరీత్యమలయ్యుం దిశళము  
లగు నానయనములును నాకట్టి సంశయము గల్గించెను.

సరోజిని:—ఆవ్యక్తియొక్క గొంతు సవ్వడియు  
నిదివఱ కెచ్చటనో విన్నటులఁ దోచుచున్నది. ఎంత  
యారసియు సిశ్చయము బోధపడుట లేదు.

ఉదయ:—ఇంక నావిషయమై చింతించిన నేమి  
లాభము? “సుభస్య కీర్తు” మ్మనలాగున వీరి వివాహము  
గావించుట కనువగు ప్రయత్నములు నల్పుట బాగుగదా?

వీరాబాయి:—నాథా! పురోహితునిం బిలువ సంపి  
ముహూర్త మేర్పఱపుడు.

అంత రాణాగారాక భటుని మూలమున నాస్థానపురో  
హితుని రావించెను. రాజదంపతులు వచ్చిన యాతని  
గౌరవించి యుచితాసనాసీనుం జేసిరి.

ఉదయ:—నూనర్దూరుడగు బాలభానునకును మానవతీ  
లలామ యగు నీనరోజినీ బాయికిని వివాహము జరుప  
నిశ్చయించితిమి. అందులకుం దగు మహూర్తము నేర్పఱపుడు.

వీరాబాయి:—మహూర్త మత్యాసన్నముగ నుండవలయుండీ.

ఆసల నాపురోహితుఁ డించుక తడ వాలోదించి  
పొంతనములు మున్నగు వాని సరిపఱచుకొని;

పురోహిత:—ఇంద్రదాణ్యేంద్రులవలె సఖిండసామ్రాజ్య  
వైభవోపేతులగు నో రాజదంపతులారా! రాజోపు పంచమీ  
బుధవారమున వృషభలగ్న మొక శుభమహూర్తము.  
ఆ లగ్నమున వధూవరులకు వివాహము జరిపిన నాయురోగ్య  
సంశోభితం లగుదురనుట కావంతయు లోటులేదు.

వీరాబాయి:—అట్లే యునర్తమా,

అంత నాటి సభ చాలించి, వివాహోదిత సంభార  
సజ్జకరణమునకుగాఁ దగు వారల వియోగించి, పరివారము నెల్ల  
సంఘి, సరోజినితోడ రాజదంపతు లాస్థానమండపమునుండి  
వెడలిరి.

వ దు నె ని మి ద వ ప్రి క ర ణ ము

క ల్యాణ ము.

చిత్తోడుదుర్గ మొక్కనాటి యుదయమున నెల్లెడల  
సలంకృతమై యుండెను. ఎటు చూచినను బాడుచు నాడుచు

ఇదనలు సేయుచుండు వారును, మిత్రులతోడ సరసగోష్ఠి  
 వినోదము లాచరించువారును, వీణావేణువృద్ధులగాది మంగళ  
 వాద్యముల శ్రవణమున హాయిగఁ గాలక్షేపము సేయువారు  
 నిట్లుారనందఱు సంతోషాంబుధి నొలలాడుచుండిరి. సగర  
 మెల్లెడల సరోజినీ బాలభానుల వివాహప్రశంసయు వినవచ్చు  
 చుండెను. వీధినివచ్చుచు బోవుచునుండు శకటములకు  
 విరామము లేకుండెను. రాజ మార్గముల జనులు క్రిక్కిరిసి  
 యుండిరి. సగరమెల్ల నిట్లుత్సాహ పూరితమైయుండ  
 రాచనగరన నొక్క గొప్ప మండపమున వివాహము జరుగు  
 చుండెను. ఆమండపమధ్యమున వివాహవేదిక యొక్కం  
 దుండియుండెను. అద్దాని నాల్గువైపుల నాల్గు స్తంభములు  
 విరాజిల్లుచుండెను. అటరంభాస్తంభములు గట్టఁబడియుండెను.  
 వధూవరులు మంగళస్నాతులై నానాధరణాలంకృతులై  
 యుచ్చటి కరుడెంటి. వారా వేదిక పైఁగల పీఠముల నాసీనులై  
 యుండిరి. వారియెదుట న్నీకుండ మమరి యుండెను. అందలి  
 యగ్ని వారికి శుభము లొన గూడఁ గలవనుటను నూదించు  
 చున్నదో యనఁ బ్రదక్షిణార్పియై జ్వలించు చుండెను.  
 పురోహితులు మంత్రతంత్రముల నెట్టిలోటులుం గల్గకుండఁ  
 గడుచాగరూకలొచుఁ గార్యముల జరుపుచుండిరి రాజ  
 దంపతులు జననిజనకుల స్థానమునుండి యక్కన్యం బాల  
 భానునకు భారాపూర్వకముగ దానముసేరిరి. బ్రాహ్మణు  
 లాచరించు వేదఘోషములు మంగళ వాద్యధ్వనులు నేకమై  
 యెల్లరికు శ్రవణానందము సేయుచుండెను. మాంగల్య

ధారణానంతర మా దంపతులు పెద్దలకెల్ల సమస్కరించు చుండిరి. వారు వీరి శిరములపై నక్షత్రము చల్లి యాదంపతుల 'కాయురారోగ్యైశ్వర్యాభి వృద్ధియగును గాత' మని యాశీర్వ దించిరి. ముత్తైదువలు కొండతారతులైతి మంగళములఁ బాడ నుత్పకమించిరి.

ఇట్లు వివాహమంతయుం బూర్ణమయిన విదవ రాజ దంపతులు వారిం జెలితకు రావించి ;

రాజదంపతులు:—సధూపరులార ! గృహస్థ ధర్మాచరణము కొఱచు మిమ్మిట్లు చేర్చినారము. సహస్రల పతిధుని దాపించియు, నాపాసనాదుల నగ్నిం దృప్తిపఱచియు, యాగాదులు దేవతల నానందింపించియు, సంతతిని బిశ్మణము దీర్చియుం నొండొరు లతిప్రీతిగల్గి యసన్మార్గముల నడుగిడక సత్కర్మముల సమాచరించు చుండునది. చేయునదెల్ల సీశ్వరార్పణమ్ము గావించునది. కర్మల మాత్రము మీఁది కారముగాని కర్మఫలముల నధికారములేదు. ఎప్పుట్టున నేనిం గర్మను వీక్షుటకు గడంగుడు. కర్మత్యాగి యపవిత్రుఁ డని పెద్దలండు. కర్మాచరణయోగ్యమగుటంజేసియు యీ యాశ్రమ మంతయు సుభావనీయమగును. ఏకదాచరణమున కనుకూలదాంపత్య మత్యాశ్వకము. కాబట్టి పూవును దావియుంబోలెను. రత్నమును గాంతియుంబోలెను. శరీరమును నీడయుంబోలె; నొండొరులెడబాంధవ యనుకూలురై యాశత్సంపదల సమానులగుచుండురని నమ్ముచున్నవారము.



సరోజినీ బాలభానులు:— కరుణానిధులగు నోరాజ దంపతులారా! మీయాయాసతి జనదాటక శిరమున తాల్చి యుందుము.

రాజదంపతులు:— ఈశ్వరుండు మీ కెల్లవేళల మంగళ ముల నొసంగుచుండు గాక.

అప్పడా సభలోనివా రందఱు “తథాస్తు, తథాస్తు తథాస్తు!” అనియాశీర్వదించిరి. ఈలాగున నందఱానందాంబుధి నోలలాడుచుండిరి. కాని సరోజినీ మాత్రము దన చెలి మాలిని గాన్పించమి నిట్టి సంతోష సమయమునను జుతం దక్కి యుండలేదు. ఆతరుణమున నొకసేపకుఁ దరుదెంచి.

సేవకుడు:— దేవీ! ఇప్పుడొక సన్న్యాసి ద్వారము కడకరుదెంచి యుండెను. కవచయోగియని యాతని పేరట. డిల్లీగరమునుండి యాతఁడు వచ్చెనట, అతఁడీ కమ్మనిచ్చి యాసానమానఁ జేర్చుచునెను.

అని యాయుర్త్తిరము వీరాబాయి కర్పించెను.

సరోజినీ:— కవచయోగి యిప్పు డెచట నున్నవాఁడు?

సేవకుడు:— అమ్మా! అతఁడు తానీ లేఖను నాచేతనిడి యెటకో వెడలిపోయెను.

— వీరాబాయి:— డిల్లీగరమునుండి నిన్నాపద పాటుగాక తప్పించిన వాఁ డీయోగియేకదా? అతనికి సీవిషయమున నింతటి దయ యుదయించుటకుఁ గారణమేమి యుండును?

సరోజినీ:— అదియే నాకుం గోచరింపకున్నది.

బాలభానుడు:—“ఎవ్వరి కట్టి కీడు గల్గనున్న నోపి సంతపట్టు సాయమొనర్చుట మానవునకు విధియగు” నని నా మిత్రుఁ డొక్కఁడాయుండెను ఈ కవచయోగి యాయభి ప్రాయము చేతనే వాత్సల్యముం జూపి యుండునని తోచెడిని.

ఈ మాట లాలించి సంతస సరోజిని సిగ్గు నవసత వదన యయ్యెను. వీరాబాయి యందలి మర్మము గనుఁగొని;

వీరాబాయి:—మిత్రునియందుఁ బ్రియము గలవా రట్లాడియుండ నోపుదురు కాని యిది మాత్ర మకారణ వాత్సల్య మనియే నే భావించును.

సరోజిని బాలభానుల కీమాటల భావము దలియుటచే నించుక లజ్జితులైరి.

వీరాబాయి:—కవచయోగి నాకవచితుఁడు గాఁబట్టి యీయత్తరము నందలి విషయము నీకు సంబంధించిన దగు ననియే భావించెదను. కావున దీని నీవే కైకొనుము.

అని సరోజిని కిచ్చెను. అవిద యా లేఖవిప్పినంతనే కీర్తిక యందు ‘మాయాయోగి’ యనియుండుటఁ గాంచిసంకయించుచు

సరోజిని:—అమ్మా? ఇందుశీర్షికను ‘మాయాయోగి’ యని యున్నది. కావున నీయుత్తరమానఁ దమవిషయ మేదే నెఱుక పఱచియుండునని తలంతును.

అని యా లేఖను వీరాబాయి కర్పించెను. ఆమె దానిం జెంతనుండు నొక్కనగ్దరునొద్ద నీయఁగ నాతఁ డిట్లు; చదువఁ దొడఁగెను.

మాయాయోగి

చిత్తోడు.

సరోజినిని వీడ్కోని చనిన మాలిని చిత్తోడుగడము నకు వచ్చెను. అట బాలభానుసితో నీబాల వడు కష్టముల విన్నవించెను. అబిడ లేఖ నాతనికిందకేసెను. అంత నాతని వీడ్కోని డిల్లీపురాభిముఖ యగుచు నాఁడు వేనమున మార్గముఁ జూచుట క్షేమాపహముగాదని తలంచి యొక బాల యోగి వేషముదాల్చి చనుచుండెను. మార్గమధ్యమున నొక్క మహమ్మదీయుని గాంచి వాని డిల్లీపురమున నిదివఱకుఁ దాఁ జూచియుండుటచే వానియొక సంశయముగలదై వెను దవలెను. వాడు రాక్షాపై గుఱిపెట్టి తుపాకిం బ్రేల్చు నుంకించుచుండ వానిం జంపెను.

ఉదయ:—బేరా! నన్నుఁ గాపాడిన యాబాలభారతి మాలినియూ? ఎట్టిబలము! ఎంతటి సమయాన్యుర్తి వీలాటి మరాఠీమానము!—నరి. ఆవలి యుదంతము చదువుము.

అంత నాసర్దారిట్లు చదువ నువక్రమించెను

అసంతర మాబిడ దారిని జనుచుండ నొక్క తపోధనుఁ జామెరిట్టెడుటం బడెను. మాలిని యాతనిపాదములపైబడెను. యోగిచంద్రుఁ డామెపైఁగరుణించి కాళీకుంఠ మువదేశించి విశల్యకరిణియును నొకమూలికందెల్చి చనెను. తిన్నఁగ డిల్లీ కర దెంచినయాబిడ తనయోగివేషమునువీడి నిక్కంపురూపున సరోజినియింటికరిగెను. అచ్చట నామెఁ గానక యాపెజాడ

నారాయణుడలంచి వీధుల వెంటం బయలు వెడలెను. అట్టి యొక రాజభటునకుఁ జిక్కెను. దప్పిదీర్చుకొను నెవఁడునఁ జెంతఁగల యొక యువవనిలోని వాపిక చెంత కరిగెను. అట నా యావదం దవ్వటకేమి యాపాయముని యాలోచించి యొకపుట్టచాటున కేగెను. ఆ ప్రదేశమున గండపు చెక్కలచే నిర్మితమగు నొక గోరి గన్నట్టెను. దాని ప్రభాగము న నొక వెండిపిడి యమరియండెను. అచిత దానిం దానికివంతను యా గోరి రెండు పాయలయ్యెను అటనుండి క్రిందికి దిగ నకువగునట్టి సోపానఖండ్తి గానుపించెను ఇదియొక యంతర్లహమగునని యావిడ దెలిసికొని తన యొద్దనుండు కాపాడు కంచుకమువార్చి, మాయజడలు ధరించి భటుని వంచిండుటకై వాపికలో నొకతాళినివైచినచ్చి యా సోపానముల మూలమునఁ గ్రిందికి దిగెను. ఆచ్చటఁగల రహస్యాయమానఁ గొత్వాలబుల్లాలాను మున్నగువారిలోఁ బాదుషాపైఁ గుటలునేయ నమకట్టుచుండ వారల డాసెను. ఆ తరుణమున వా రీవిధముగ సంభాషించు చుండిరి,

కొత్వాలః—అహమ్మదు! మన యిప్పటి చక్రవర్తి హిందూవనితల వివాహమాడి పవిత్రమగు నీ మహమ్మదీయ మతమునకుఁ గళంకము నాపావించు చున్నాఁడు.

అహమ్మదుః—తా నొక్కరుఁ డట్లాచరించుట కాక యితరులచే నయిత మట్లే కావించుచున్నాఁడు. మహమ్మదీయ కాంతలఁ గొండఱ హిందువుల కేచ్చి వివాహము గావించి యున్న వాఁడు. కలకాంత లగు మన కాంతల కలఁముఁ జెడఁగొట్టుచున్నాఁడు. వీరిని ధ్వంసము గావించకున్న మన మత

మంతరించును. ఇది నిక్కము. నేనాపతుల మన యధీనమునకుం  
దెచ్చుకొనిన న్నయు సుపాధమగును.

కొత్వాలు:—అడెట్లు పానఁగును? మానసింహామలగు  
నేనాపతులు మనమాట లించుకయేనియు వివరు కదా?

అబ్బుల్లాఖాను:—చక్రవర్తి యూరఁలేడు. నేనాపతు  
లేరు నిటలేరు. కావున మన మారక్షకభటుల సాయమున  
డిల్లినగరము మన యధీనము గావించుకొందము. రాజధాని  
మన యధీనమైన పిమ్మట రాజులు రాలేడు. మన మింతలోన  
నేనల సజ్జకరించు కొనవచ్చును గాదె!

కొత్వాలు:—ఆ రక్షకభటులకు శిక్షచాలను. యుద్ధోప  
కరణములు మనయొద్ద విశేషముగ లేవు. పాదుషా తిరిగి  
వచ్చినచో నాతని సైన్యమునెదుర మనభటుల సంఘమునకు  
శక్తిచాలదు. కావున నది నిరపాయమగు సుపాయము  
గాదు.

అబ్బుల్లాఖాను:—అయిన నేమి నేయఁ దలంచు చున్నాను

కొత్వాలు:—నేనాపతయమే మూలోచించుచున్నాను  
ఎంతయూహించియు నిందులకుండగు వెరవుదెలియకున్నాడను

వీరీలాగున మాటలాడుచుండ నాకవటనర్హునివారికిం  
బ్రత్యక్షమయ్యెను. యోగిం గాంచగనే కొత్వాలు విస్మితుడై,

కొత్వాలు:—తాపసోత్తమా! మీ రిచ్చటి కేలాగున  
రాగల్గితిరి?

యోగి:—మాకుం బ్రవేశింపరాని స్థలములు గలవే?  
 మే మీ యూరికి రాగనే మీ చక్రవర్తి యాచరించు  
 దుష్కార్యములన్నియుఁ దెలిసికొంటిమి. వర్ణసంకరమునీయు  
 నీతని సార్వభౌముంగా నుంచుట న్యాయము గాదని తలంచి  
 తిమి. దివ్యజ్ఞానమున మీ యుద్యమము దెలిసికొంటిమి,  
 మీకుఁ బూర్ణముగఁ దోడ్పడఁ దలంచి యరు దెంచితిమి.  
 మీ లింక నా చింత మానుఁడు. కార్యము కొనసాగె ననియే  
 తలంపుఁడు.

కొత్వాలు:—మహావసానము.

యోగి:—ఊరక యీ గౌరవ వాక్యములచే మేము  
 సంతోషులము గాఁజాలము.

కొత్వాలు:—ఐన నేమిసేయు మనెదరు?

యోగి:—చూతవశ్య క్తిని వాని నంత మొందింతుము  
 ఆపల మీ రెల్లరుం గోరుకొన్న యొక్కనిఁ బ్రజలపక్షమున  
 సధ్యక్షుగా నొనర్తుము. అంగీకరింతు మీరు మా మాటల  
 జవదాటుకూడదు. కొన్ని యెడల నా మాటల యాంతరాధి  
 పత్యము దెలియక పోవుటచే మీ కార్యములకు విరోధమగు  
 లాగున గోచరింప వచ్చును గదా! అంత మీరు వెనుదీసినఁ  
 గార్యము చెఱుటయు కాక మీరుం గీడు దానఁ గలుగును.  
 కాబట్టి యట్టియెడల మా మడుల మొదలి విశ్వాసమే మీకు  
 శరణ్యము.

కొత్వాలు:—మీ మానతి నెప్పుడు మీరుండును

అబ్బుల్లా:—వాడివ్వడొక రాచగిన్నెయను వివాహ మాడదాచి యున్నాడు ఇట్టి యకార్యము లాచరించుట చేతనే మానూయు వొడము చున్నది.

యోగి:—ఆమె తలిదండ్రు లట్లాతని కిచ్చుట కంగీకరించిరా?

మహమ్మదు:—ఆబిడ బనసీ బనకులు బాల్యముననే మరణించిరి. ఇప్పుడామె యంధకార ప్రాసాదమునఁ జెరిగి యందున్నది.

యోగి:—మీరాకున దా సరోజిని వివశముమా?

కొత్వాలు:—మీకాబిడ నామధేయమేలాగున నెఱుకవడియెను.

యోగి:—ఇంతకూత్రము దెలియకన్ననింక మాతపోమహిమ యేమిటి?

ఈ లాగున మాటలాడికొని వారెల్ల రటనుండి బైలు పెడలిరి. ఎవరే దారిని వారేగిరి. మాలిని మా యా యోగి వేషము మాని యుద్ధభటు వేష మూని చిత్తోడు గడమున కరుగుచుండు సార్యభౌముని సంధించెను. పాదుషా యా యోధుని నిజసైన్యమునం జేర్చుకొనియెను. ఆమెయే రాజముద్రాంకితము లగు రెండు పుత్రికలను పొంది డిల్లీగెను. అట యోగి వేషమునఁ గొత్వాలుని సమీపించి క్రొత్తగా నొక్కనిం జెఱవంచుట యాతనివలనఁ దెలిసి తనయొద్ద నున్న పుత్రికల రెండొక్క పుత్రికలు గావించి వీరభటు వేష మూని

సరోజినీ వీరసింహులఁ జెఱఁ దప్పించెను. మరల యోగియై  
కొత్వాలును సమీపించి, సరోజినిగాన్పించుమీఁ జులించు  
నానిని, “కాబిడ చచ్చె నఱపించి యొక దారు వ్రతిమను  
శవాకృతి గావించి దానిం దహింపు” మని దుర్బోధ లొనర్చి,  
వానిచేట్టి కపటనాటకమాడించి వీరభట వేషమూని యా  
వృత్తాంత మెల్లమంత్రీకి నివేదించెను. కవచయోగి యను  
పేర సరోజినిచెంత కరిగి యానాఁడతిథులిర్వూ రామయింటికి  
వత్తురని నుడివెను. ఆవల మంత్రీకి సంశయము నివారణ  
మగుటకై యాతని సరోజినియింటికిఁ బిలుచుకొని వచ్చెను.  
ఆతిరుణుడు న ఖాన ఖాను దన్ను వంచించి సరోజిని బట్ట  
నుద్దేశించుటచే జోరులు ప్రవేశించిరని చెప్పి యాతని నా  
రక్షకభటుల మూలమునఁ బట్టించి చెఱనుంపించెను. సరోజిని  
నటనుండి తప్పించెను. గోపాయి వేసమూనినదియు, యుద్ధ  
భటవేషముఁ దాల్చినదియు, నీబిడయే యగును. మాఱువేస  
మున నున్న సరోజినిని లేఖామూలమున బైలుపెట్టించినదియు  
నాబిడయేయనుట గ్రొత్తఁగఁదెల్పం బనిలేదుకదా ! ఏక  
లింగజీ యాలయమున నశరీరవాణియుదయించిన లాగున  
రాణిగారిలో నాడినదియు నామెయేయగును. ఇటనుండి కవలి  
డిల్లీకి బ్రాహ్మణవేషమున నేఁగి సుల్తానును సమీపించి  
కొత్వాలుని దుస్తంత్రములం దెల్పి యాబిడయే యాతనికి  
శిక్ష గావించెను.

చెలీ! సరోజినీ! సుల్తానున కవమతియాయెను. నీకు నను  
కూల వరప్రాప్తియాయెను, ఇంక దాఁగ నేలయని నను బహి



రంగవటచుకొంటిని. సఖ! కాలీమంత్రోపదేశము నాటి నుండియు నిక్కముగ నేను సన్న్యాసిసియేయగుదును, భవ దవసకార్య మొక్కండుండుడు. నింతవటకాలసించితిని. ఇంక నే వసవాసినిగాని భవసవాసిని గాఁజాలను. నేనిదె వీడ్కొను చున్నాను. అప్పుడప్పుడు నీభర్తతో వసవిహారమునకు వచ్చు వేళల నినుఁగాంతును. చింతఁ దక్కియుండుము.

ఇట్లు

నీచెలి మాలిని.

ఈజాబువిని యాసభలోనివారెల్ల నాశ్చర్యవరవసు లైరి. సరోజిని యింతుక శోకించియు మాలిని యప్పుడప్పుడు లేన్నుం జూచును గదాయని యెంచి మది నొకలాగునఁ గుదుట వటచుకొనియెను. జయజయ ధ్వనములతోడను మంగళవాద్య నాదముతోడను నాటి వివాహముల్లెల్లరకు నానంద ప్రదమయ్యెను. వీరాబాయి యాదంపతుల గౌర వించుచు, సరి భయంకారిణియగుచు, నెల్లరుం గొనియాడు లాగున నిజభర్త తోడంగూడి రాజ్యపాలనము గావింపుచు సుఖింబుండెను.

సమాప్తము.







14398

